

Geklapt, gefilmd en gedeeld

Een onderzoek naar hybride straatgeweld onder jongeren

Shanna Mehlbaum

Kyra van den Akker

Jolijn Broekhuizen

Arco Verweij

M.m.v. Marloes van Lochem

Halfweg, november 2024

Voorwoord

Het hybride straatgeweld dat in dit onderzoek centraal staat vindt vaak buiten het blikveld van volwassen plaats. Schaamte en angst maken dat jongeren hier niet snel mee naar buiten komen en tot de online leefwereld van jongeren hebben volwassenen vaak geen toegang. De ernst van de geweldsincidenten die we in ons onderzoek zijn tegengekomen, maakt echter de vraag urgent hoe jongeren tegen dit geweld beschermd kunnen worden. Met dit onderzoek hopen we aan dit vraagstuk bij te dragen.

In onze verkenning van het fenomeen zijn we tal van professionals tegen gekomen die zich tegen geweld onder jongeren inzetten. Tegelijkertijd merkten we, zowel bij professionals als ouders, dat er veel behoefte is aan inzicht en handvatten over het omgaan met hybride straatgeweld. Ons dank gaat dan ook uit naar alle mensen die aan het onderzoek hebben meegewerkt en die hun kennis en ervaringen met ons wilden delen. In het bijzonder naar de ouders en jongeren die hierover met ons in gesprek wilde gaan.

Tevens danken we Politie en Wetenschap die ons de mogelijkheid heeft gegeven om dit fenomeen te verkennen en uit te diepen. Tot slot danken we de leden van de begeleidingscommissie: Janine Janssen, Casimir Blokland, Hans Moors, Seran de Leede, Floor Jansen, Nicole Lieve en Maarten Bollen. Jullie scherpste en waardevol commentaar op de conceptversies heeft geleid tot de rapportage die nu voor u ligt.

Het onderzoeksteam,
november 2024

Samenvatting

Inleiding

Dit onderzoek is een empirische verkenning naar hybride straatgeweld onder jongeren. Hiermee bedoelen we fysiek geweld in de openbare ruimte, waar voorafgaand, tijdens of erna tevens online geweld heeft plaatsgevonden. Het doel van het onderzoek is om inzicht te krijgen in de aard van het geweld onder jongeren en het bieden van handelingsperspectief voor de (gebiedsgebonden) politie en andere ketenpartners om dit tegen te gaan. De bevindingen zijn voornamelijk gebaseerd op 62 interviews met onder andere jongerenwerkers, schoolmedewerkers, politieprofessionals en ouders en jongeren. Daarnaast is een expertsessie georganiseerd gericht op mogelijke verbeteringen in de aanpak. Het onderzoek heeft plaatsgevonden in de periode mei 2023 tot en met april 2024.

Aard

Bij hybride straatgeweld is sprake van een track van samenhangende geweldsincidenten op meerdere momenten met zowel on- als offline componenten. Deze tracks variëren in tijdsduur, aantal pleegmomenten en -locaties, ernst en betrokken daders en slachtoffers. Binnen een track kunnen dader- en slachtofferschap elkaar afwisselen. Ook kunnen dader- en slachtofferschap overgedragen worden, waardoor niet telkens sprake is van dezelfde betrokkenen. Het online gedeelte van een track vindt vaak plaats in afgeschermdes omgevingen van verschillende sociale media platforms en is niet voor iedereen zichtbaar.

In het onderzoek zijn verschillende verschijningsvormen geïdentificeerd, waarbij opgemerkt is dat ook geweld onder jongeren trendgevoelig is en aan continue verandering onderhevig. Uit de empirische bevindingen blijkt dat vaak sprake is van het filmen van een vernedering en/of mishandeling, gevolgd door het verspreiden van beelden. Slachtoffers moeten hierbij vaak spijt betuigen aan de dader(s), waarbij er niet altijd sprake is van een (bekende) aanleiding voor de spijtbetuiging. Een andere variant is het afpersen van slachtoffers door te dreigen om beelden van een gefilmde vernedering of mishandeling te verspreiden. Een gefilmde mishandeling kan ook het gevolg zijn van het niet betalen van een opgelegde 'boete' die het slachtoffers is opgelegd door andere jongeren. Ook bij geweld tussen rivaliserende groepen speelt het filmen en delen hiervan een belangrijke rol.

Betrokken jongeren

Op basis van de empirische bevindingen zijn zowel meiden als jongens betrokken bij de (ernstige) geweldsincidenten, waarbij jongens vaker genoemd en gezien worden. Meiden komen naast betrokkenheid als pleger (en slachtoffer) van geweld ook in beeld als lokvogel om mannelijke slachtoffers naar een locatie te lokken waar deze vervolgens mishandeld wordt. Ook wordt het

verspreiden van seksuele beelden van meiden gebruikt om een broer of neef van een rivaliserende 'groep' te straffen.

Professionals met kennis en ervaring over dit fenomeen typeren veel van de betrokken jongeren bij het geweld als kwetsbaar; ze groeien bijvoorbeeld op en in armoede, kampen met problemen in hun thuissituatie en zijn gevoelig voor groepsdruk. In veel van de gevonden casussen gaat het om jongeren die in dit profiel passen, maar niet in alle gevallen.

Jeugdcultuur

Verschillende aspecten spelen een rol bij hybride straatgeweld, zoals de behoefte aan status en het scoren van 'credits' in de on- en offline gemeenschap waarin ze zich begeven. Ook het taboe op 'snitchen' en de angst om op sociale media tentoongesteld te worden als een snitch is wijdverspreid onder jongeren. Tegelijkertijd kunnen online beelden van geweld leiden tot onveiligheidsgevoelens onder jongeren, waardoor ze menen zich te moeten beschermen en bewapenen.

Kansen in de aanpak

De ernst en impact van hybride straatgeweld vraagt om meer aandacht binnen en buiten de politie. Slachtoffers van hybride straatgeweld doen meestal geen aangifte, waardoor veel incidenten niet in beeld komen bij de politie. Voor de politie is het daarom belangrijk om zowel te blijven investeren in off- en online contact met jongeren als om goede relaties op te bouwen met professionals die dichterbij de jeugd staan, zoals jongerenwerkers.

De aard van het fenomeen als track en niet als op zichzelf staand incident vraagt om meer contextgericht werken en het in beeld krijgen en houden van (gewelds)conflicten onder jongeren. Dit vraagt binnen de politie om nauwe samenwerking tussen wijk- en jeugdagente en meer specialistische digitale medewerkers met kennis van online surveilleren en heimelijk meekijken in afgeschermd online omgevingen.

Zowel voor de informatiepositie als het inzetten van interventies is een integrale aanpak onontbeerlijk. Nauwe samenwerking op lokaal niveau met onder andere politie, gemeente, scholen, jongerenwerk maakt dat signalen van hybride straatgeweld sneller bekend raken en er gezamenlijk geïntervenieerd kan worden. Hierbij hoeft niet altijd strafrecht ingezet te worden. In ons onderzoek zijn we kansrijke voorbeelden van herstelgesprekken tussen daders en slachtoffers tegengekomen.

Tot slot speelt de rijksoverheid een belangrijke rol als het gaat om het (financieren van) het ontwikkelen van landelijk instrumentarium, handreikingen en juridische kaders voor ketenpartners en ouder(s)/verzorger(s).

Inhoud

Voorwoord.....	2
Samenvatting.....	3
1. Inleiding.....	9
1.1. Aanleiding.....	9
1.2. Geweld met een online component.....	10
1.3. Omvang.....	11
1.4. Jongeren, geweld en sociale media.....	11
1.5. Hybridisering van geweld	13
1.6. Achtergronden geweld onder jongeren	16
1.7. Huidige aanpak politie.....	17
1.10. Leeswijzer	22
2. Methode van onderzoek	23
2.1. Onderzoeksdesign	23
2.2. Fase 1: Fenomeenverkenning.....	23
2.3. Fase 2: Lessen en handelingsperspectief	26
2.4. Fase 3: Analyse en rapportage.....	27
2.5. Reikwijdte en beperkingen.....	27
3. Verschijningsvormen	29
3.1. Gefilmde spijtbetuigingen en vernederingen.....	29
3.2. (Groeps)mishandelingen zonder spijtbetuiging	31
3.3 Boetes opleggen en afpersen	33
3.4. Relatie seksuele exposing	35
3.5. Geweld tussen rivaliserende groepen.....	35
3.5.1.Geweld tussen drillrapgroepen	36
3.5.2. Imitatiegedrag.....	40
3.5.3. Rivaliserende jeugdgroepen	41

3.6. Uit de hand gelopen online conflict	42
3.7. Bewijzen van crimineel gedrag	44
3.8. Samenvatting	44
4. Daders en slachtoffers	46
4.1. Daders.....	46
4.2. Slachtoffers	48
4.3. Verwevenheid dader- en slachtofferschap	50
4.4. Gender.....	52
4.5. Impact op slachtoffers	54
4.6. Samenvatting	56
5. Criminogene factoren	58
5.1. Omgevings- en gezinsfactoren.....	58
5.1.1. Gezinsfactoren.....	58
5.1.2. Invloed straatcultuur	59
5.1.3. Aanwezigheid anti -snitchcultuur	60
5.1.4. Aanwezigheid rivaliserende (drillrap)groepen	61
5.1.5. (Online) gemeenschap die geweld aanmoedigt.....	63
5.2. Individuele factoren.....	63
5.2.1. Gedragsproblemen en LVB	63
5.2.2. Gevoeligheid voor groepsdruk	63
5.2. Behoefte aan status.....	65
5.2.3 Ervaren van onveiligheidsgevoelens.....	66
5.4. Mogelijkheden en gebruik online platforms	67
5.5. Samenvatting	68
6. Signaleren en herkennen.....	69
6.1. Incident raakt bekend door aangifte of melding slachtoffer	69
6.2. Incident raakt bekend door andere professionals of jongeren	72
6.2.1. Jongerenwerkers.....	72

6.2.2. Schoolmedewerkers	73
6.2.3. Jongeren	74
6.3. Belang van kennen en gekend worden.....	74
6.4. Incident raakt bekend door online inspanningen politie	78
6.5. Belemmeringen en kansen bij zelf online signaleren	79
6.6. Ouders betrekken	80
6.7. Samenvatting	82
7. Opvolging.....	83
7.1. Opvolging politie.....	83
7.1.1. In gesprek gaan met de daders	83
7.1.2. Opsporingsactiviteiten.....	84
7.2. Strafrechtelijke vervolging	86
7.3. Beschermen slachtoffers bij vervolging.....	87
7.4. Herstelgesprekken	89
7.5. Integrale aanpak.....	90
7.6. Mogelijke handelingsrichtingen	92
7.7. Rol van online platforms.....	93
7.8. Samenvatting	93
Conclusie en aanbevelingen	94
8.1. Inleiding	94
8.2. Aard	94
8.2.1. Verschijningsvormen	94
8.2.3. Criminogene factoren.....	97
8.3. Aanpak.....	98
8.4. Aanbevelingen	100
8.3.1. Strategie en beleid Politie.....	100
8.3.2. Intelligence organisatie.....	102
8.3.3. Basisteams politie	102

8.3.4. Lokale ketenpartners	105
8.3.5. Rijksoverheid	108
8.5. Reflectie op het onderzoek.....	109
Bronnen	111

1. Inleiding

“De ultieme punten krijg je als je iemand vermoordt. Het is idioot: er staat een beloning van onlinepunten op het hoofd van jongeren.”

(Advocaat Vito Shukrula)¹

1.1. AANLEIDING

In het kader van een onderzoek voor de portefeuille GGP (gebiedsgebonden politiewerk) naar digitale projecten bij de politie² zagen we in 2022 bij de Politie Eenheid Rotterdam beeldmateriaal van kinderen (10, 11 jaar) die op straat gedwongen werden om zich uit te kleden, geslagen werden en die vervolgens om vergeving moesten vragen. De beelden werden vervolgens gebruikt om online punten te verdienen of om de kinderen te chanteren om illegale klussen op te knappen. Navraag over dit verschijnsel bij andere politieprofessionals die zich ook met cyber en/of jeugd bezig hielden, leerde dat er nog veel onbekend was over gefilmd straatgeweld onder jongeren.

Wel weten we uit eerder onderzoek dat ernstig geweld onder jongeren steeds vaker een online component heeft (Van den Broek & Roks, 2023). Sociale media, zoals Instagram, Snapchat en TikTok, worden gebruikt om een dreiging te uiten en offline geweld wordt gefilmd en op sociale media geplaatst. Uitingen op sociale media spelen een rol bij bedreigingen, mishandelingen en afpersingen van en door jongeren. Het gaat bijvoorbeeld om jongeren die boetes moeten betalen, zodat een filmpje niet gedeeld wordt op sociale media. Het kan ook gaan om jongeren die gefilmd worden terwijl ze bedreigd of mishandeld worden, waarmee de plegers zogenaamde ‘online punten’ verzamelen (Weerman, Roks, Broek & Willink, 2022).

Uit gesprekken in het kader van ons eerdergenoemde onderzoek naar digitale projecten in de GGP bleek dat dit type geweldsincidenten vaak niet terecht komt bij de politie en dat de medewerkers van de basisteams te weinig kennis hebben om dit type delicten zelf te signaleren. Ook bij het opnemen van de aangifte is vaak sprake van onbekendheid en onbekwaamheid. Zo noemden respondenten uit eerder genoemd GGP-onderzoek dat bij een aangifte van geweld een jongere soms als onwillig wordt beschouwd, terwijl het slachtoffer zwijgt uit angst voor online repercussies in plaats van uit onwil. Onderzoek van Van den Broek en Roks (2023) onderbouwt dit: professionals hebben moeite om online problematisch groepsgedrag vroegtijdig te signaleren. Hoewel de politie het belang van een

¹ Bahara en Stoker (2020, 23 augustus).

² Broekhuizen, Mehlbaum & Van den Akker (2022).

digitale ontwikkeling onderkent en er tal van digitale initiatieven zijn, valt op dit terrein in de praktijk nog veel te winnen, met name als het gaat om de kennis en kunde van medewerkers in de GGP.

Met het onderliggende verkennende onderzoek beogen we om meer inzicht te krijgen in slachtoffer- en daderschap onder jongeren bij straatgeweld met zowel een offline als een online component (we noemen dit 'hybride straatgeweld'). Om vervolgens dit inzicht te vertalen in een handelingsperspectief voor de politie, specifiek voor de GGP, en ketenpartners. Hieronder verkennen we het onderwerp nader en bespreken we relevante literatuur.

1.2. GEWELD MET EEN ONLINE COMPONENT

Het type geweld dat in dit onderzoek centraal staat, wordt gekenmerkt door de combinatie van een offline en online component. In de literatuur spreekt men van gedigitaliseerde delicten (Van der Laan, Beerthuizen & Boot, 2021) of *cyber enabled crime* (Spithoven, 2020) om delicten te typeren waarbij ICT een middel maar niet het doelwit is.³ Spithoven (2020) onderscheidt 'geweld' als een hoofdcategorie van *cyber enabled crime*. Hieronder vallen de subcategorieën afpersing/chantage, cyberpesten, belediging, stalking, discriminatie, bedreiging (geweld), verspreiden van beeld, verspreiden van tekst en laster. Spithoven (2020) sluit hiermee aan bij andere werkdefinities van geweld waarbij het niet alleen om lichamelijk geweld gaat, maar ook om geestelijk geweld of de dreiging van geweld.

Leukfeldt, Domenie, Jansen, Wilsem en Stol (2013) maken onderscheid tussen drie hoofdvormen van digitale criminaliteit: hacken, financiële delicten en persoonlijke delicten. Deze laatste categorie sluit het beste aan bij het fenomeen dat in dit onderzoek centraal staat. Het gaat om digitale delicten waarbij de persoonlijke levenssfeer wordt aangetast, zoals de digitale variant van stalking en bedreiging. In de literatuur wordt de term *technology facilitated (sexual) violence* gebruikt voor geweld tegen vrouwen en meiden met behulp van ICT, zoals cyberstalking, online lastigvallen en exposen van intiem beeldmateriaal (Henry & Powell, 2018; Chikwe, Eney & Akpoukwe, 2024).

Onderzoek laat zien dat er (steeds meer) sprake is van een online-offline verwevenheid, waarbij offline bekende gedragingen zich nu online manifesteren (Schram, De Jong & Eysink Smeets, 2020; Janssen, 2021; Moors & Verweij, 2022; Janssen, Dreissen & Juncker, 2022). Wanneer het jongeren(geweld) betreft, noemen Van den Broek en Roks (2023) een hybridisering van de straatcultuur, waarbij on- en offline problemen gebiedsoverstijgend door elkaar heen lopen en elkaar voortdurend beïnvloeden.

³ Dit in tegenstelling tot cybercrime of cyberdelicten -in enge zin- waarbij ICT zowel het instrument als het doelwit is van de criminele gedraging.

1.3. OMVANG

In algemene zin blijkt dat slachtoffers van criminaliteit met een online component in de persoonlijke levenssfeer veel minder snel aangifte doen dan het geval is bij slachtoffers van andere digitale delicten (Leukfeldt et al., 2013). Over de omvang van betrokkenheid van jongeren bij criminaliteit met een online component heerst nog veel onzekerheid. Cijfers op basis van registraties bij politie en justitie geven geen betrouwbaar beeld van de mate waarin jongeren betrokken zijn (Van der Laan, Tollenaar, Beijers & Kessels, 2024). Uit eerder onderzoek blijkt dan ook dat de huidige cijfers, waarbij minder dan 1% van alle jeugdige daders betrokken zijn bij een cyber- of delict met een online component, een behoorlijke onderschatting zijn (Van der Laan & Goudriaan, 2016; Van der Laan & Beerthuizen, 2018; Boekhoorn, 2019).

Uit zelfrapportage-onderzoek blijkt dat in 2020 20% van de jongeren in de leeftijd 12 tot en met 18 jaar een cyber- en/of gedigitaliseerd delict heeft gepleegd, waarbij 11,1% zegt een gedigitaliseerd delict te hebben gepleegd in de afgelopen 12 maanden (Van der Laan et al., 2021). Het gaat dan het meest om cyberpesten, gevolgd door 'het verspreiden van seksueel beeldmateriaal van een andere minderjarige'. Kinderen in de leeftijd van 10 tot 12 jaar zeggen zich in 1.6% schuldig te hebben gemaakt aan een gedigitaliseerd delict, waarbij het vooral gaat om cyberpesten. In de leeftijdscategorie jongvolwassenen van 19 tot 24 jaar gaat het om bijna 7%.

Wanneer het gaat om slachtofferschap, dan geeft in 2022 9.8% van de 12 tot 25-jarige internetgebruikers aan weleens online bedreigd of geïntimideerd te zijn in de voorgaande 12 maanden; in 2019 was dit nog 5.3% (CBS, 2018; CBS, 2023). Meiden hebben hier in 2022 nog steeds vaker mee te maken gekregen dan jongens, maar het verschil is minder groot dan in de hierboven gepresenteerde cijfers uit 2019, namelijk 11.5% versus 8.2%. Ruim 43% van alle slachtoffers ervaarde na het incident negatieve emotionele gevolgen.

1.4. JONGEREN, GEWELD EN SOCIALE MEDIA

Sociale media zijn belangrijk in het leven van jongeren. In 2023 was 87% van de jongeren op het voortgezet onderwijs bijna dagelijks actief op een sociale media platform (Rombouts, Morren, Van Dorsselaer, Tuithof & Monshouwer, 2024). In algemene zin heeft sociale media geleid tot verschillende veranderingen in het leven van jongeren. Het gaat om veranderingen in tijdsbesteding en activiteitenpatronen, maar ook om het laten zien van de identiteit, opbouwen en laten zien van relaties, het delen van gebeurtenissen en de locatie waar iemand zich bevindt (Weerman, 2017). Positieve kanten van sociale media voor jongeren zijn dat deze de eigen identiteit helpen ontwikkelen en een positief effect op zelfvertrouwen kunnen hebben (Valkenburg, 2014). Het gebruik van sociale media kent echter tevens een negatieve kant en kan verstrekende gevolgen hebben (Van Wilsem, 2010; Moors & Verweij, 2022). Sociale media kunnen katalyserend werken voor

geweld onder jongeren; ze bieden een afgeschermd vrijplaats en kennen een groot bereik (Irwin-Rogers & Pinkney, 2017). Uit de Gezondheidsmonitor Jeugd 2023 (RIVM, 2023) blijkt dat het aantal jongeren dat problemen ervaart door het gebruik van sociale media is toegenomen.

Geweld onder jongeren vindt steeds vaker online plaats, waarbij het vooral gaat om cyberpesten⁴ (Patton, Hong, Ranney, Patel, Kelley, Eschmann & Washington, 2014). Geweld op sociale media worden gezien als een belangrijke katalysator voor offline geweldpleging (Abassi, Irum & Khoso 2020). Sociale media platforms faciliteren (onbedoeld) het ontstaan van conflicten, vanwege de zichtbaarheid en connectiviteit van de platforms. Patton, Eschmann en Butler (2013) hebben dit de term 'internet banging' gegeven, waarbij bedreigingen op social media escaleren in de offline wereld vanwege conversaties online (Vasquez Reyes, Elsaesser, Smith Lee, Santiago Nazario & Stevens, 2023). Bij internet banging is sprake van wederzijdse betrokkenheid bij een conflict, waarbij beide partijen agressieve communicatie naar elkaar gebruiken. Om conflicten om straat te kunnen begrijpen is het daarom van belang om te begrijpen hoe deze conflicten zijn begonnen, en in stand zijn gehouden, in de online wereld (Elsaesser, Patoon, Weinstein, Santiago, Clarke & Eschmann, 2020). Tevens bieden sociale media een plek waar jongeren leren over geweldpleging, alsmede over andere criminele fenomenen (Abassi et al., 2020).

Uit recent onderzoek van Weerman et al. (2022) blijkt dat sociale media invloed hebben op de dynamiek van geweld onder Nederlandse jongeren, waarbij het in dat onderzoek specifiek om wapengeweld in Rotterdam ging. Conflicten op sociale media kunnen leiden tot geweld onder jongeren in de offline wereld en problematische jeugdgroepen zijn zich steeds meer online gaan manifesteren (Van der Laan, Pleysier & Weerman, 2020). Sociale media maken het mogelijk om online bedreigingen te uiten en de online anonimiteit kan maken dat mensen dingen doen die ze normaal niet zouden doen⁵ (Van 't Hoff-de Goede & Janssen, 2024). Binnen de online wereld kan iets kleins snel iets veel groters worden. Dit heeft te maken met de publiekelijke, kwantificeerbare en aanwezige kenmerken van de platforms, wat de druk tot geweldpleging kan vergroten onder jongeren. Deze druk wordt niet alleen ervaren door de betrokken jongeren zelf, maar ook door leeftijdsgenoten die zich over de situatie uitspreken (Elsaesser et al., 2020). De vatbaarheid van jongeren voor sociale media in relatie tot geweldpleging houdt verband met de ontwikkelfase waarin jongeren zich in de pubertijd bevinden. In deze fase kunnen er problemen ontstaan met zelfcontrole na provocatie door de gevoeligheid voor provocatie door leeftijdsgenoten (Elsaesser et al., 2020). Internationaal literatuuronderzoek wijst er op dat blootstelling aan geweld in massamedia (dus niet sociale media) effect heeft op agressief gedrag bij degene die de media consumeert (Anderson,

⁴ Waaronder bedreigen, beschamen en exposen.

⁵ Het zogenaamde *disinhibition effect* (Suler, 2004; Van 't Hoff-de Goede & Jansen, 2024).

Berkowitz, Donnerstein, Huesmann, Johnson, Linz, Malamuth, & Wartella, 2003; Greer & Reinder, 2012). Hoe groot het effect van blootstelling aan geweld op agressief gedrag is, hangt af van de aanwezigheid van andere (individuele, sociale en omgevings-) risico- en beschermende factoren. Onderzoek van Mengü & Mengü (2015) duidt erop dat jongeren die in contact zijn geweest met gewelddadige online content op sociale media, sneller fysiek geweld plegen. Wel is er nog weinig bekend over de relatie tussen mediagebruik en de totstandkoming van geweld op individueel niveau (Moors, Rovers & Bouman, 2019).

Ook over de langer(e)-termijn effecten zijn van blootstelling aan geweld op sociale media is nog niet veel bekend. Uit onderzoek van Moors et al. (2019) blijkt dat plegers van zogenaamde high impact crimes⁶ frequent aan misdaad gerelateerde consumenten, vooral via sociale media. Ook blijkt uit dit onderzoek dat des te uitvoeriger het delict- en justitieverleden, des te meer aan misdaad-gerelateerde mediaboodschappen de jongeren consumenten. En des te vaker zijn die boodschappen, als het over sociale media gaat, afkomstig van mensen uit hun eigen omgeving.

1.5. HYBRIDISERING VAN GEWELD

In de media verschijnen de laatste jaren steeds vaker berichten van straatgeweld onder jongeren, met zowel een online als offline component. Zoals gezegd hanteren wij hiervoor de term hybride straatgeweld. Een eerste verkenning in open bronnen levert verschillende voorbeelden hiervan op. Zo vallen veel vormen van geweld met een online component onder de noemer exposing. Bij exposing wordt beeldmateriaal gedeeld om personen ‘te kijk te zetten’ bij hun eigen omgeving (Moors & Verweij, 2022). Vaak gaat het om (expliciet) seksueel beeldmateriaal. Seksuele afpersing (of sextortion) en wraakporno zijn vormen van exposing met een seksueel component. Over niet-seksuele afpersing met een online component vinden we anekdotische ondersteuning in de media. Naast het eerder genoemde voorbeeld van de politie Rotterdam, vinden we nog enkele andere voorbeelden in de media. Zoals van Rivaldo (16 jaar), een jongen uit Amsterdam waarvan op filmpjes was te zien hoe hij in elkaar werd geslagen. Zijn moeder vertelt in een interview met het AD:

“Op Snapchat bleken beelden te staan van de bedreigingen en mishandelingen. “Eerst had hij gezorgd dat gesprekken verdwenen, maar uiteindelijk kwamen toch filmpjes en screenshots boven water. Vreselijk. Die kinderen zijn het contact met de realiteit kwijt. Ze leven in zo’n onwerkelijke, parallelle wereld. Doordat het én op school én op straat én online gebeurt, stopt het maar niet.” (Vugts, 3 september 2022)

In Tiel trekt een wijkagent aan de bel in de media, vanwege zorgen om jongeren die elkaar uitdagen en bedreigen via Snapchat (De Gelderlander, 16 oktober 2022). De wijkagent benoemt dat het gebrek

⁶ Hieronder valt geweld, maar ook straatroven, woninginbraken en overvallen.

aan een aangifte het lastig maakt voor de politie om hier iets tegen te beginnen.

Ook bij het toenemende aantal (geregistreerde) steekincidenten lijkt er een relatie te zijn met sociale media. In maart 2020 bracht de Nationale Politie naar buiten dat het aantal geregistreerde steekincidenten toe is genomen van 160 in 2017 naar 380 in 2019. Vooral jongeren in de leeftijd 12 tot en met 22 jaar zijn sinds 2017 in toenemende mate betrokken bij zware en fatale steekincidenten (Politie, 21 januari 2022). Uit een vertrouwelijke analyse van de Rotterdamse politie blijkt dat in 38% van de geregistreerde steekincidenten gebruik van sociale media een rol speelt. De rol van sociale media is volgens de politieanalyse divers: berichten die online worden geplaatst om een stoer of gevaarlijk imago te communiceren, ruzies die online beginnen, maar ook bedreigingen die online worden verspreid voorafgaand aan en na afloop van steekincidenten (DRIO, 2020: 14, In: Roks & Van den Broek, 2020; Van den Broek & Roks, 2023). Hierbij merken we op dat dit een analyse van geregistreerde incidenten betreft en dat niet alle incidenten bij de politie bekend raken (het zogenoemde *dark number*).

Weerman et al. (2022) concluderen dat de jongeren die de grootste kans hebben op het gebruik van een steekwapen, zich op sociale media ook vaak begeven in kringen waar steekwapens worden getoond. Poseren met een wapen of geld op sociale media kan eveneens status opleveren en laat zien dat een jongere deel uitmaakt van een bepaalde subcultuur (Moors et al., 2019). Hoewel uit de bevindingen van voorgenoemd onderzoek wel blijkt dat jongeren een afweging maken tussen verhoogde status aan de ene kant en verhoogde pakkans aan de andere kant (ten gevolge van een sociale media-uiting), vinden ze erg belangrijk om hun 'street credibility' te bevestigen of te verhogen via sociale media (idem). Dwepen met geweld op online media, kan ertoe leiden dat jongeren zich op straat gaan gedragen volgens het beeld dat ze van zichzelf hebben gepresenteerd om gezichtsverlies te voorkomen (Van der Wiele, 18 juli 2022).

Dit past binnen de door Van den Broek en Roks (2023) gevonden ontwikkeling van hybridisering van straatcultuur onder jongeren. Recent literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens van jongeren wijst uit dat jongeren steekwapens lijken te bezitten omdat ze zich onveilig voelen en omdat ze steekwapens 'leuk en mooi' vinden (Wolsink & Ferwerda, 2024), waarbij meer onderzoek nodig is om dit te bevestigen of te ontkrachten.

De afgelopen jaren hebben er meerdere (soms fatale) steekpartijen plaatsgevonden die gerelateerd konden worden aan drillrap en waarbij sociale media een belangrijke rol speelden. Kenmerkend lijkt te zijn dat rivaliserende groepen elkaar on- en offline bedreigen en fysiek aanvallen om op sociale media 'punten te scoren'. In een interview legt de Vlaamse jeugadvocaat Chantal van der Bosch het als volgt uit:

'De drillrappers werken met een puntensysteem: je verdient punten voor elk crimineel feit en verliest punten als je opgepakt wordt door de politie. Die punten worden gedeeld op sociale media. Vaak gaat het om intimidatie, slagen en verwondingen, elkaar onder druk zetten om bijvoorbeeld de kleren uit te trekken en dat dan filmen en online gooien.' (Demeyere, 22 december 2022).

In een achtergrondartikel van De Volkskrant (23 augustus 2020) wordt gesteld dat sociale media een katalysator is voor het geweld tussen tegenstanders ('opps') van rivaliserende groepen zijn. Op korte livestreams, zoals op Youtube, Snapchat en Instagram dagen rappers elkaar uit en worden ze door fans aangemoedigd om punten te scoren. Een voorbeeld:

'Eind mei werd een drillrapper (20) in Amsterdam-Zuidoost door een groep jongeren belaagd, één van hen takelde hem toe met een machete. Al snel na de aanval gingen de beelden van zijn bloedende hoofd rond op internet, werden ze verwerkt in een rapvideo en gaven 'fans' punten aan de veronderstelde daders.' (Bahara & Stoker, 23 augustus 2020)

De krant vond tal van sociale media-accounts in de drillrapscene waarop beelden staan van drillrappers en aanhang die met elkaar vechten, soms met een mes, of op elkaar 'dashen'⁷. Beelden hiervan kunnen zorgen voor meer punten. Waar het aanvankelijk om lokale geweldsuitbarstingen ging tussen jongeren uit verschillende buurten of postcodegebieden, vertelt de eenheidschef van Amsterdam, Frank Paauw, in een artikel van de Volkskrant (23 augustus 2020) dat de politie nu ziet dat conflicten stadsgrenzen overschrijden. Hij vertelt dat het om jongeren gaat 'die die het gevoel hebben dat ze kansloos zijn en dat hun leven toch al niks waard is. 'Door de drillrap en de video's voelen ze zich wél gezien'.

Over de relatie tussen drillrap en fysieke geweldsincidenten zijn verschillende opvattingen. Waar advocaten en politie, op basis van uitingen in de media, een relatie zien, blijkt dit niet uit eerder wetenschappelijk onderzoek. Roks & Van de Broek (2020) concluderen in hun onderzoek in Rotterdam dat geweld en het uitdragen hiervan belangrijke elementen zijn van drillrap, maar zelden leiden tot fysiek geweld. De onderzoekers hebben tevens de relatie onderzocht tussen het toegenomen wapengeweld dat de politie constateert onder jongeren en de drillrapscene. Ze concludeerden toen dat er slechts in een aantal gevallen een relatie is met drillrap. Online rivaliserend gedrag kan verschillende vormen aannemen, maar leidt vaker niet dan wel tot geweld (De Jong, 2023).

Jongeren kunnen aansluiting zoeken bij een drillrapgroep (of een andere lokaal georganiseerde groep) vanuit een verlangen naar geborgenheid en gedeelde ervaringen (Van den Maagdenberg,

⁷ Dashen is het publiekelijk vernederen van een tegenstander door op hem te jagen

2021). Achterliggende factoren of mechanismen, zoals sociaaleconomische-factoren spelen mogelijk een belangrijkere rol. In de genoemde voorbeelden noemden vertegenwoordigers van politie en OM dat het vaak gaat om jongeren met een kwetsbare achtergrond op basis van hun praktijkervaring.

Bovenstaande laat zien dat off- en online geweld zich op verschillende manieren kan uiten binnen een incident. Vaak lijkt sprake van een keten van opeenvolgende verschijningsvormen die kunnen verschillen in aard. Zo kan een online afpersing leiden tot repercussies in de vorm van fysiek geweld of kan het filmen van een fysieke mishandeling gevolgd worden door een online afpersing met de beelden hiervan. Het online component van het geweld lijkt daarbij niet ondergeschikt te zijn aan het offline component en kan net zoveel, of zelfs meer, impact hebben.

Al eerder noemden we de hybridisering van de straatcultuur (Van den Broek & Roks, 2023). Dezelfde hybridisering is te zien (of strekt zich uit tot) straatgeweld onder jongeren, waarbij off- en online vormen worden gecombineerd. Dit hybride karakter maakt dat off- en online component in verschillende variaties voor kunnen komen in de keten van het delict. Om offline en online geweld in afhankelijkheidsrelaties te typeren onderscheiden Van 't Hoff-de Goede & Janssen (2024) vier kwadranten, waarvan er twee een hybride vorm kennen: 1)contact en (dreiging) met geweld zijn volledig online, 2)contact is offline ontstaan en geweld vindt online plaats, al dan niet gecombineerd met offline geweld, 3)contact is online ontstaan en geweld vindt offline plaats, al dan niet gecombineerd met online geweld en 4)contact en (dreiging) met geweld zijn volledig online. Het type geweld dat in dit onderzoek centraal staat valt binnen het tweede en derde kwadrant.

1.6. ACHTERGRONDEN GEWELD ONDER JONGEREN

In de aanleiding is reeds genoemd dat er relatief weinig bekend is over hybride straatgeweld onder jongeren. Wanneer het gaat om jeugdcriminaliteit in brede zin, dan blijkt uit de Monitor Jeugdcriminaliteit 2022 (Kessels, 2023) dat het bij minderjarige personen die geregistreerd zijn voor een misdrijf (niet specifiek geweld) in 73% van de gevallen gaat om jongens. Tevens heeft 56% van de minderjarige verdachten een Nederlandse achtergrond en is 1.5% vroegtijdig schoolverlater. Ook blijkt uit de monitor dat de meeste verdachten uit een gezin met een lager huishoudinkomen komen en het aantal jongvolwassen verdachten is het hoogst in de laagste inkomensgroep. Van de minderjarige verdachten in 2022 is 53% een thuiswonend kind in een twee oudergezin en 38% een thuiswonend kind in een eenoudergezin. Tot slot is bijna 20% woonachtig in één van de vier grootste gemeenten in Nederland. (idem)

Voor geweld onder jongeren in algemene zin blijken uit eerder literatuuronderzoek verschillende risicofactoren (Beerhuizen, Van Leijsen & Van der Laan, 2019). In tabel 1.1. zijn deze factoren samengevat. Deze factoren komen grotendeels overeen met risicofactoren voor jongeren om

betrokken te raken bij drugscriminaliteit uit recente onderzoek (Peeck, Witteveen & Sikkens-Dokter, 2021; Servaas, Weerman & Fischer, 2021; De Boer, Ferwerda & Kuppens, 2022).

Tabel 1.1. – Risicofactoren geweld door jongeren⁸

Individuele context	Context gezin	Bredere context
Antisociaal gedrag op jonge leeftijd	Jonge moeder	Spijbelen
Complicaties bij de geboorte	Antisociaal of crimineel gedrag ouders	Lage schoolmotivatie
Agressie- of gedragsproblemen	Zwakke binding met ouders	Slechte schoolprestaties
Positieve houding t.o.v. crimineel gedrag	Inadequate opvoedstijlen	Antisociale of delinquente vrienden
Psychopatische kenmerken	Ervaren van mishandeling	Middelen gebruik van vrienden
Middelengebruik	Armoede van gezin	Lid zijn van een bende op jonge leeftijd
		Wonen in een achterstandsbuurt

(Gebaseerd op Beerthuizen et al., 2019).

1.7. HUIDIGE AANPAK POLITIE

Het is voor de politie niet eenvoudig om hybride geweld onder jongeren, in de diverse verschijningsvormen te herkennen. Overigens geldt dit niet alleen voor de politie, maar ook voor andere belangrijke (potentiële) 'signaleerders', zoals ouders, jongerenwerk, scholen of sportverenigingen.

Hieronder gaan we nader in op de huidige aanpak van de politie.

1.7.1. VAN NATIONAAL TOT LOKAAL

Het signaleren en opsporen van cybercrime en (traditionele) criminaliteit met een online component is nog geen gemeengoed bij de politie. Al begin jaren '90 werd geconstateerd dat het de politie aan kennis ontbreekt om goed om te gaan met de toenemende digitalisering in de maatschappij (Van Amersfoort, Smit & Rietveld, 2002). Dit leidde destijds tot de oprichting van de Bureaus Digitale Expertise (BDE). Begin 2000 was de digitale recherche georganiseerd via vier zogenaamde kennislagen: 1) NFI, KLPD, Landelijk Selectie en Opleidingsinstituut Politie, 2) BDE's, 3) Taakaccenthouders online Rechercheren, 4) Executief/lijnmanagement. De meest specialistische kennis bevond zich in laag 1 en de minst specialistische kennis in laag 4 (Van Amersfoort et al., 2002). Ook anno 2022 is de aanpak van cybercrime en criminaliteit met een online component bij de politie

⁸ In de gebruikte onderzoeken gaat het om zogenaamde High Impact Crimes. Hieronder valt geweld, maar ook straatroven, woninginbraken en overvallen.

met name bij gespecialiseerde teams belegd. Zo kent de politie speciale teams tegen bankfraude, kinderporno en high tech crime (politie.nl, z.d.); gecompliceerde vormen van cybercrime die vragen om vergevorderde specialistische kennis. Regionaal zijn er cybercrimeteams, waar onder andere digitaal rechercheurs, OSINT-specialisten en data-analisten werken aan zaken rondom hacking, DDoS-aanvallen, phishing en Whats-Appfraude (Kombijdepolitie.nl, z.d.).

Veel delicten komen in eerste instantie terecht bij de basisteams, maar onbekendheid, lokale prioriteiten en capaciteitsproblemen belemmeren de aanpak van cybercriminaliteit en criminaliteit met een online component (Kort & Spithoven, 2021). Kort en Spithoven (2021) concluderen, net als eerder Terpstra, Fyfe en Salet (2019):

'De gemiddelde diender op straat en de basisteams waar zij toe behoren hebben doorgaans de handen vol aan de noodhulp en de offline criminaliteit. Als gevolg van een optelsom van verschillende bezuinigingen in combinatie met taakuitbreiding is er in het reguliere politiewerk al sprake van een chronische overbelasting' (Kort & Spithoven, 2021: 14).

Boekhoorn (2019) constateert dat met de komst van de cybercrimeteams in de eenheden een concrete stap is gezet om cybercrime ook op regionaal niveau te bestrijden, maar dat de verspreiding van kennis en kunde binnen de verschillende lagen van de politie een aandachtspunt is. Dit blijkt ook uit een onderzoek van Jansen, Van Valkengoed, Veenstra en Stol (2020), waaruit blijkt dat de bevroegde politiemedewerkers weinig kennis hadden over informatievergaring via internet. Kennis van (online) straatcultuur bij professionals is echter wel belangrijk om aansluiting te vinden bij de doelgroep (Van den Broek & Roks, 2023).

1.7.2. ROL GGP

Gebiedsgebonden politiewerk of community policing wordt in Nederland gezien als 'het fundament van de politieorganisatie' (Terpstra, Salet, Van Duijneveldt & Havinga, 2021: 15). Dat er binnen de GGP een inhaalslag nodig is als het gaat om digitale kennis en vaardigheden wordt erkend in de top van de politie en vertaalt zich in diverse beleidsdocumenten en tal van projecten, programma's en initiatieven. Zo benoemt de politie in het document Podium voor goed politiewerk, Ontwikkelagenda GGP (2018) het thema 'Werken in wijk en web'. In dit document komt onder andere aan de orde dat het van belang is dat de politie (ook) op social media surveilleert en dat het digitaal vakmanschap van politiemedewerkers vergroot moet worden. Ook in het Begroting en Beheerplan 2022-2026 van de politie komt digitalisering meermaals ter sprake. In het document staat beschreven dat er binnen de GGP in 'toenemende mate ook ogen en oren op het web nodig zijn' (p. 18) en er staat als doel benoemd: versterking van digitale opsporing in het zedendomein (p. 27), waarbij het gaat om feiten

als wraakporno, heimelijk filmen en groomen. (Straat)geweld wordt hier niet genoemd.

Inmiddels zijn er tal van initiatieven om de digi-bekwaamheid en digi-vaardigheid van medewerkers in de GGP te stimuleren en te verbeteren (Boelens & Landman, 2021; Broekhuizen et al., 2022; Schiks, Van 't Hoff-de Goede & Leukfeldt 2022). Veel van de huidige initiatieven richten zich op vermogensdelicten met een online component, zoals WhatsApp-fraude, identiteitsfraude of gehackte systemen. Ook digitale criminaliteit met een zedencomponent, zoals sextortion en wraakporno krijgt aandacht. Veel minder aandacht krijgt het fenomeen dat we in dit onderzoek centraal stellen: slachtoffer - en daderschap onder jongeren van hybride straatgeweld. Toch zijn hier ook voorbeelden van te vinden. In het door ons uitgevoerde onderzoek naar digitale projecten in de GGP (Broekhuizen et al., 2022) spraken we politiemedewerkers van de Digikamer in Capelle aan de IJssel die veel aandacht besteden aan criminaliteit met een online component waarbij jongeren een rol spelen. Dit doen zij door middel van online opsporings- en surveillancetechnieken, maar ook door het stellen van de juiste vragen (en houding) bij het opnemen van een aangifte. Hierdoor kan dit type slachtoffer- en daderschap beter in beeld worden gebracht en worden tegengegaan. De ervaring is echter dat dit nog weinig gebeurt en ondanks de stappen die gemaakt zijn in de 'digitale transitie' weten veel politiemedewerkers nog onvoldoende raad met dit type delicten.

Ondanks de ambities om digitale vaardigheden en kennis te verbeteren, komt verandering in de praktijk maar langzaam op gang. Terpstra et al. (2021) concluderen dat 'een niet onbelangrijk deel' van medewerkers op de basisteams zich afzijdig houdt van digitalisering en er niet veel mee te maken heeft. In de door Terpstra et al. (2021) onderzochte basisteams ontbraken strategieën voor digitalisering en werden grotendeels de werkwijzen gehanteerd die ook gebruikt worden voor analoge problemen. In het rapport concluderen de onderzoekers:

'De initiatieven op de basisteams staan vaak nog in de kinderschoenen en maken soms een weinig professionele indruk. In veel gevallen ontbreekt de noodzakelijke deskundigheid. Bovendien zijn de aanpak en initiatieven vaak afhankelijk van tamelijk willekeurige omstandigheden, zoals de min of meer toevallige aanwezigheid van een individuele medewerker die hierin is geïnteresseerd.' (Terpstra et al., 2021: 160)

Kort en Spithoven (2021) concluderen dat bij de politie op lokaal niveau belangrijke aanpassingen nodig zijn om in te spelen op de digitalisering van de samenleving. Zowel in de opleiding, zowel van nieuwe als zittende medewerkers, als in de werving en beleid is volgens hen continue aandacht nodig.

De bereidheid onder politiemedewerkers, inclusief leidinggevenden, om zich digitaal te verbeteren lijkt echter wel aanwezig. Dit zagen we bij de eerste GGP Digi-vakdag die op 7 november 2022

georganiseerd werd door de portefeuille GGP. Op deze dag, speciaal voor politiemedewerkers uit de GGP, namen ruim 800 deelnemers deel uit 167 basisteams en 44 districtsrecherches (Evaluatie GGP digi vakdag '22). Zowel uit het onderzoek dat wij uitvoerden voor de portefeuille GGP als de workshops die wij deze dag gaven bleek dat veel teams nog zoekende zijn in digitaal werken op lokaal niveau en op zoek zijn naar manieren en handelingsperspectief om de kennis en kunde te vergroten.

1.8. DOELSTELLING

Uit bovenstaande blijkt dat er verschillende verschijningsvormen van hybride straatgeweld zijn waar jongeren mee te maken krijgen, zowel als pleger als slachtoffer. Tegelijkertijd is er nog weinig - wetenschappelijke- kennis over de verschillende verschijningsvormen en ligt de focus meer op seksueel geweld met een online component. Politie, maar ook ouders, scholen, sociale wijkteams en andere ketenpartners hebben weinig zicht op het fenomeen. Daarbovenop vallen dit type geweldsdelicten vaak buiten het domein van de district- en regionale recherche en komen op het bordje van de basisteams. Juist hier blijkt uit eerder onderzoek dat veel medewerkers niet goed om weten te gaan met delicten met een online component.

Het doel van dit onderzoek is om meer inzicht te krijgen in hybride straatgeweld en handelingsperspectief te bieden voor de GGP en andere ketenpartners om dit tegen te gaan. We willen nagaan wat de bevindingen betekenen voor de GGP en wat dit vraagt aan facilitering of beleid op landelijk niveau. Tevens kijken we naar de (mogelijke) bijdrage die ouders, school en andere ketenpartners kunnen leveren en geven we handreikingen voor een meer integrale aanpak van dit fenomeen.

1.9. ONDERZOEKSVRAGEN

De centrale onderzoeksvraag luidt:

Wat is de aard van hybride straatgeweld onder jongeren en welk handelingsperspectief hebben politie en ketenpartners om dit tegen te gaan?

We formuleren de onderstaande deelvragen. De eerste set deelvragen heeft betrekking op het fenomeen:

1. Welke verschijningsvormen en 'tracks' kent hybride straatgeweld onder jongeren?
2. Hoe zijn de daders en slachtoffers te typeren?
3. Wat is de impact van het geweld?
4. Welke criminogene factoren spelen een rol?

De tweede set van deelvragen is gericht op het ontwikkelen van een handelingsperspectief voor politie en ketenpartners.

5. Wat is de huidige aanpak binnen de politie van (niet-seksueel) hybride straatgeweld?
6. Wat doen ketenpartners om hybride straatgeweld tegen te gaan?
7. Wat zijn de belangrijkste belemmerende factoren voor een succesvolle aanpak?
8. Welke mogelijkheden heeft de politie om de aanpak te verbeteren?
9. Welke mogelijkheden hebben ketenpartners (incl. ouders/verzorgers) om hybride straatgeweld tegen te gaan?
10. Op welke wijze kunnen politie en ketenpartners de integrale samenwerking verbeteren?

1.9.1. TOELICHTING BELANGRIJKE BEGRIPPEN

Hieronder zijn de belangrijkste begrippen uit de vraagstelling toegelicht.

Jongeren

De focus van het onderzoek ligt op dader- en slachtofferschap onder jongeren. Onder jongeren verstaan we personen van 0 tot en met 24 jaar. Hierbij sluiten we aan bij de definitie van het CBS. Jongeren kunnen daarnaast dader of slachtoffer zijn van geweld tegen of door volwassenen, wanneer uit de empirische bevindingen blijkt dat dit onderdeel is van het hybride straatgeweld is dat genoemd.

Hybride straatgeweld

Hieronder verstaan we fysiek geweld in de openbare ruimte waar voorafgaand, tijdens of na het fysieke geweld tevens online geweld heeft plaatsgevonden. Onder *fysiek geweld* verstaan we zowel het uitoefenen van dwangmatige kracht op personen als het offline bedreigen, afpersen, stalken of lastigvallen.⁹ Voor *online geweld* hanteren we in beginsel de taxonomie van Spithoven (2020) van geweld, waarbij ICT als middel wordt gebruikt. Hierin worden de volgende vormen onderscheiden: afpersing/chantage, cyberpesten, belediging, stalking, discriminatie, bedreiging (geweld), verspreiden van beeld, verspreiden van tekst en laster. Criminele uitbuiting en arbeidsuitbuiting vallen buiten de reikwijdte van het onderzoek.

GGP

GGP (of community policing) is in Nederland georganiseerd met de basisteams in de regionale eenheden. Onder GGP verstaan we in dit onderzoek daarom de inspanningen die door medewerkers

⁹ Hiermee sluiten we aan bij de definitie van geweld in de Ambtsinstructie voor de politie, Koninklijke marechaussee en andere opsporingsambtenaren.

van de basisteams in eenheden wordt gedaan en alle werkprocessen en afdelingen die hieronder vallen.¹⁰

Criminogene factoren

Onder criminogene factoren verstaan we kenmerken en omstandigheden die bijdragen aan het plegen van hybride straatgeweld (aansluitend bij Vogelvang, Van Burik, Van der Knaap & Wartna, 2003).

1.10. LEESWIJZER

In het volgende hoofdstuk 2 lichten we de gehanteerde onderzoeksmethodiek toe. Vervolgens staat in hoofdstuk 3 tot en met 5 het fenomeen centraal op basis van de empirische bevindingen.

Hoofdstuk 3 beschrijft de gevonden verschijningsvormen, hoofdstuk 4 gaat nader in op de achtergronden van de daders en slachtoffers van geweld met een online component en in hoofdstuk 5 bespreken we de geïdentificeerde criminogene factoren.

In hoofdstuk 6 en 7 bespreken we de empirische bevindingen ten aanzien van de aanpak. Hoofdstuk 6 gaat in op het signaleren van hybride straatgeweld. En in hoofdstuk 7 staat de opvolging centraal. In deze twee hoofdstukken richten we ons op zowel op de rol van de politie als van relevante ketenpartners. Het onderzoek sluit af met hoofdstuk 8 waarin de belangrijkste conclusies en aanbevelingen zijn geformuleerd.

Ter illustratie maken we gebruik van gevonden casuïstiek die we soms in meerdere hoofdstukken terug laten komen. Het gaat om de volgende casussen:

- Casus A: slachtoffer spijtbetuiging
- Casus B: gewelddadige jeugdgroepen
- Casus C: neergestoken 15-jarige
- Casus D: herhaald slachtofferschap
- Casus E: 13-jarige wil wraak nemen met mes
- Casus F: herhaald slachtofferschap spijtbetuiging

De citaten aan het begin van de hoofdstukken, met uitzondering van hoofdstuk 2 zijn afkomstig uit mediaberichtgeving en dienen ter illustratie.

¹⁰ In ons onderzoek hebben we daarbij aandacht voor de constatering van de politie conflicten onder jongeren vaker stadsgrenzen overschrijven (De Volkskrant, 23 augustus 2020) bij het formuleren van handelingsperspectief.

2. Methode van onderzoek

2.1. ONDERZOEKSDESIGN

Het onderliggende onderzoek is empirisch, verkennend en kwalitatief van karakter. Het onderzoek bestaat uit twee hoofdfasen, gevolgd door een analyse en rapportagefase. Fase 1 heeft zich gericht op het verkrijgen van inzicht in het fenomeen en fase 2 heeft zich geconcentreerd op het formuleren van handelingsperspectief.

2.2. FASE 1: FENOMEENVERKENNING

Fase 1 is de fenomeenverkenning. Deze fase bestaat uit diepte-interviews en online observaties.

2.2.1. SEMIGESTRUCTUREERDE INTERVIEWS

Het grootste deel van de eerste onderzoeksfase bestaat uit semigestructureerde interviews. Er zijn 62 interviews afgenomen met verschillende typen respondenten. In onderstaande tabel 2.1. is een overzicht te zien van de respondenten. Sommige van deze respondenten zijn meermaals gesproken om bevindingen uit andere gesprekken te toetsen of voor aanvullende informatie. Naast deze 62 respondenten zijn er nog tal van kortere gesprekken gevoerd met personen die interesse in het onderzoek hadden, maar nog te weinig kennis en/of ervaring hadden om te bevragen in een verdiepend interview. Bij deze respondenten valt bijvoorbeeld te denken aan schoolpersoneel of wijkagenten die wel wisten dat dit speelde, maar geen inzicht had in achtergronden van betrokkenen of het incident.

Tabel 2.1. Overzicht respondenten

Categorie	Type respondent	Aantal
Jeugdprofessionals buiten de politie	Jongerenwerkers	14
	Schoolmedewerkers (VIOS, docenten, pedagogische conciërge, jongerencoach)	5
	Preventiemedewerkers Jeugdpreventieteam	2
	Straathoekwerker	1
	Drillproducer, rapper	2
	Gemeenteadviseurs/-medewerkers	3
Overig	Journalist	1
	Advocaat	1

	Jeugdofficier van justitie	1
Politie	Wijkagenten	6
	Digitaal wijkagenten	2
	Jeugdagenten	4
	Politie overig (social media regisseur, OE GGP-jeugd, coördinator digihaven, OSA)	4
Ouders en jongeren	Moeders ¹¹	3
	Jongeren	12

Selectie

Omdat het fenomeen dat in dit onderzoek centraal staat nog relatief nieuw is, was bij aanvang geen duidelijk beeld over wie hier goede en betrouwbare informatie over kon verschaffen. Er is daarom gekozen om vanuit verschillende perspectieven respondenten op het thema te bevragen, zoals politiemedewerkers, professionals die met jongeren werken en ouders en jongeren.

Via verschillende kanalen is gezocht naar respondenten: in het eigen professionele en privénetwerk van de onderzoekers, en naar aanleiding van open desk research, zijn professionals met mogelijke kennis van het fenomeen benaderd. Tevens is er een oproep op LinkedIn naar mogelijke respondenten die bekend zijn op dit gebied. Ook is aan elke geïnterviewde respondent gevraagd naar nieuwe relevante respondenten voor het onderzoek.

De selectie van de respondenten kan daarom deels getypeerd worden als een sneeuwbalsteekproef (Mortelmans, 2018). Zoals eerder opgemerkt, heeft deze methode tot resultaat gehad dat niet elk gesprek tot een interview heeft geleid, maar in veel gevallen wel tot een nieuwe (mogelijke) respondent.

Gedurende het onderzoek is extra geïnvesteerd in het vinden van ouders en jongeren, onder andere door halverwege het onderzoek de reeds gesproken respondenten te benaderen met een update van het onderzoek en de vraag of ze ons in contact konden brengen met ouders en/of jongeren over dit thema. Hierbij is er voor gekozen om de jongeren voor hun deelname te belonen met een cadeaubon. De extra inzet heeft gezorgd voor de deelname van nieuwe ouders en jongeren. Bij de interviews met de minderjarige respondenten is telkens een ouder of andere volwassene aanwezig geweest.

Bij het zoeken van respondenten is het verzadigingscriterium gehanteerd. Op het moment dat de onderzoekers geen nieuwe informatie meer vergaarden van respondenten is het veldwerk afgesloten. Ter toetsing van deze verzadiging zijn de tussentijdse bevindingen voorgelegd aan 15 professionals

¹¹ Via de gehanteerde sneeuwbalmethode zijn vaders gevonden voor de interviews.

en, deels, aan 7 jongeren bij een expertsessie. Hieruit bleek dat het onderzoek inderdaad een punt van verzadiging had bereikt en is het veldwerk afgesloten.

De respondenten zijn afkomstig uit verschillende delen van Nederland, zowel uit (rand)stedelijke gebieden als meer landelijke gebieden. In het rapport is dit vaak erbij vermeld om de lezer een beeld te geven van de spreiding van de problematiek. Tevens is ervoor gekozen om het grootste deel van de respondenten te werven buiten de politie, om zoveel mogelijk kennis te vergaren die nog niet bij de politie bekend is. De interviews zelf zijn online of face-to-face afgenomen, afhankelijk van de voorkeur van de respondent. Bij elk interview is een topiclijst gehanteerd als richtlijn. Van elk interview is een verslag gemaakt voor de analyse. Deze verslagen zijn gecodeerd in Atlas.TI, waarbij gebruik is gemaakt van een codeerschema aan de hand van de onderzoeksvragen waaraan op basis van de interviews nieuwe codes zijn toegevoegd.

2.2.2. ONLINE OBSERVATIES OP SOCIALE MEDIA

Voorafgaand aan het onderzoek was het idee om ook via online observaties meer zicht te krijgen op verschillende verschijningsvormen van geweld. Een onderzoeker van het team heeft hiertoe een OSINT-opleiding¹² gevolgd. Gedurende de opleiding bleek echter dat deze vooral gericht was op het onderzoeken van individuele personen en niet zozeer op fenomenen. Na een online verkenning met verschillende zoektermen op verschillende platforms, hebben de online observaties zich toegespitst op signalen van drillrapgerelateerd geweld in openbare video's op YouTube. Dit omdat deze groepen en bijbehorende scoreboarden openbaar te zien zijn. De online observaties hebben met name plaatsgevonden op het platform YouTube, gezien daar geen account of abonnement of vriendschap/connectie nodig is om geplaatste video's te bekijken.

Voor deze online observaties is een analyseschema gehanteerd, waarbij verschillende kenmerken genoteerd zijn, zoals de verschijningsvorm, ernst, type betrokkenen en het type sociale media dat gebruikt is. Op verschillende data in de periode 1 mei 2021 tot 21 juni 2023 is op YouTube gezocht. Hierbij is gebruik gemaakt van namen van bekende drillrapgroepen, namen van bekende rappers en termen als: score, scoreboard, beef, drill en duchdrill. Op basis van de uitkomsten heeft de onderzoeker weer andere video's gevonden.

Ter aanvulling op deze observaties van openbaar toegankelijke beelden zijn verschillende niet-openbare video's bekeken van straatgeweld onder jongeren via de telefoons van respondenten. Deze beelden waren met hen gedeeld via platforms als WhatsApp, Snapchat en Telegram en zijn gebruikt om verschillende verschijningsvormen waar te nemen. Van de observatie van de beelden is geanonimiseerd verslag gedaan (onder andere over het type geweld en aantal betrokkenen). Op deze

¹² Dit staat voor Open Source Intelligence en de opleiding was gericht op het verbeteren van online onderzoeksvaardigheden .

manier hebben de onderzoekers de verschillende geweldsvormen zelf waar kunnen nemen en beschrijvingen hiervan zijn gebruikt in de rapportage. De onderzoekers hebben dit beeldmateriaal alleen bekeken op apparaten van de respondenten en hierbij zijn geen persoons- of accountgegevens gedeeld.

2.3. FASE 2: LESSEN EN HANDELINGSPERSPECTIEF

Anders dan vooraf bedacht in het onderzoeksvoorstel, heeft ook fase 1 zich deels gericht op het formuleren van lessen en handelingsperspectief. Om de ervaring en kennis van de respondenten zo volledig mogelijk te benutten, is in de interviews al aandacht besteed aan mogelijke verbeteringen in de aanpak. Veel respondenten begonnen hier ook zelf over. Tevens is gezocht naar *good practices* in de ervaringen van respondenten, die vertaald kunnen worden naar lessen. In fase 1 is dan ook al veel opgehaald ten bate van het formuleren van handelingsperspectief.

Afsluitend is een expertsessie georganiseerd met professionals van binnen en buiten de politie. Het doel van deze sessie was tweeledig. Het eerste deel van de sessie is besteed aan het terugkoppelen van enkele hoofdbevindingen ter toetsing en aanvulling bij de deelnemers. Het tweede deel van de sessie is besteed aan het formuleren van mogelijkheden in de aanpak tegen geweld onder jongeren met een online component. De deelnemers aan de sessie zijn voor het merendeel geselecteerd uit de respondenten uit fase 1, waarbij gekeken is naar respondenten die ervaring hebben in de aanpak. Hierbij heeft de nadruk gelegen op politiemedewerkers, als belangrijkste stakeholder van het onderzoek. Daarnaast is bij de portefeuille GGP – digitaal van de politie gevraagd naar deelnemers die een zinvolle bijdrage konden leveren. Voor de laatste twee plekken is een oproep op LinkedIn gedaan.

De sessie vond plaats op een externe locatie in het midden van het land, duurde 2,5 uur en er hebben 15 deelnemers aan meegedaan, zie onderstaande tabel. De deelnemers kwamen uit verschillende delen van het land en zowel uit grotere als kleinere steden.

Tabel 2.2. – Overzicht deelnemers expertsessie

Functie	Aantal deelnemers	Organisatie
Wijkagent	1	Politie
Digitaal wijkagent	2	Politie
Jeugdagent	1	Politie
IT-coach	3	Politie
Coördinator digi	1	Politie
OS	1	Politie
Adviseur online straatcultuur	1	Gemeente
Prevetiwerker	1	Jeugdpreventieteam

Projectleider vroegtijdig schoolverlaten	1	Gemeente
Coördinator Veiligheid Veilig in en om School	2	SASS
Kunstenaar¹³	1	Politie en Wetenschap

Van de hele sessie, inclusief de uitkomsten van het tweede deel, is een verslag opgemaakt ter input van de data-analyse en coderen in Atlas.TI. Op verzoek van de deelnemers zijn de uitkomsten van de sessie tevens teruggekoppeld aan de deelnemers via een beknopt verslag.

Naast ervaringsdeskundigen die zelf geweld met een online component hadden meegemaakt, bestond er bij de onderzoekers de behoefte om een aantal bevindingen te toetsten bij jongeren. Hiervoor zijn een aantal scholen benaderd waarvan bekend was dat zij een leerlingenpanel hadden. Eén school had hier interesse in en op deze school is een leerlingenpanel georganiseerd, waarbij met vijf jongeren een groepsgesprek heeft plaatsgevonden. Deze sessie heeft bewust plaatsgevonden na de expertsessie, waardoor een aantal van de uitkomsten van de expertsessie voorgelegd konden worden aan jongeren in een groepsgesprek. Ook van dit gesprek is een verslag opgemaakt ter input van de analyse.

2.4. FASE 3: ANALYSE EN RAPPORTAGE

De informatie uit de interviews en reflectiesessie is gecodeerd in Atlas.TI. Hierbij is een combinatie gemaakt van een deductieve en een inductieve werkwijze. Op basis van de onderzoeksvragen zijn vooraf een aantal thema's geformuleerd, maar gedurende het coderen zijn daar nieuwe (sub)thema's aan toegevoegd op basis van de onderzoeksdata. De bevindingen zijn vervolgens per code en subcode geanalyseerd bij het opmaken van de rapportage. De informatie uit de literatuurstudie is thematisch samengevoegd bij de probleemanalyse in hoofdstuk 1. De opbrengsten van de online observaties zijn illustratief gebruikt. De verslagen en foto's van deze observaties zijn op thema gecodeerd voor de rapportage.

2.5. REIKWIJDTE EN BEPERKINGEN

Bij het zoeken naar respondenten is specifiek gezocht naar personen die ervaring met de problematiek hebben. Het gaat hier dus om een selectieve steekproef van respondenten. Hier is voor gekozen om zoveel mogelijk informatie te vergaren over het fenomeen. In de gesprekken met jeugdprofessionals is gevraagd naar jongeren die betrokken zijn bij hybride straatgeweld. Het beeld dat we in dit onderzoek schetsen is dus geen algemeen beeld van jongeren en we kunnen op basis van de bevindingen ook geen uitspraken doen over de omvang of aandeel van jongeren dat hierbij

¹³ Deze kunstenaar is ingehuurd door Politie & Wetenschap om bij te dragen aan de valorisering van de onderzoeksprojecten van de Call waar ons onderzoek in valt en is op verzoek uitgenodigd.

betrokken is.

Door verschillende type respondenten te zoeken uit verschillende geografische delen van Nederland hebben de onderzoekers wel getracht naar variatie in de respondenten, tevens is doorgegaan met het veldwerk tot er een inhoudelijk verzadigingspunt was bereikt.

Het onderzoek heeft zich beperkt tot (niet-seksueel) hybride straatgeweld onder jongeren.

Gedurende het onderzoek is tevens beperkt data verkregen over seksueel geweld, omdat dit onderdeel uitmaakte van de keten van hybride straatgeweld. Tevens is informatie gevonden over het online ronselen van jongeren voor criminele klussen. Indien relevant in relatie tot ons onderzoeksonderwerp is dit genoemd, maar dit is niet nader onderzocht omdat het buiten de reikwijdte van het onderzoek valt.

Ter aanvulling van de openbare beelden op sociale media, die slechts een beperkt beeld gaven van de onderzochte problematiek, zijn verschillende niet-openbare video's bekeken van straatgeweld onder jongeren via de telefoons van respondenten. Op deze manier hebben de onderzoekers de verschillende geweldsvormen zelf waar kunnen nemen en beschrijvingen hiervan zijn gebruikt in de rapportage.¹⁴

Met betrekking tot de huidige aanpak van de politie merken we op dit onderzoek geen evaluatie betreft van alle inspanningen van de politie in relatie tot jongeren. Er is gekeken naar wat uit de empirische bevindingen komt als het gaat de aanpak van hybride straatgeweld onder jongeren van signaleren tot opvolging. Ter aanvulling van respondenten die lokaal expertise hebben, is gesproken met enkele sleutelfiguren van de politie die een meer overkoepelend, landelijk beeld hebben.

Tot slot wijzen we erop dat ontwikkelingen in de leefwereld van jongeren continue aan verandering onderhevig zijn. Waar bij aanvang van het onderzoek veel jongeren bijvoorbeeld drillrapgedrag imiteerden (respondenten spreken over de 'drillhype') zien we momenteel dat het fenomeen 'sorry, baas' (gefilmde spijtbetuiging) erg populair is. In die zin zijn de verschijningsvormen een momentopname, waarbij de hoofdstukken over daders en slachtoffers en criminogene factoren statischer zijn.

¹⁴ We wijzen er op dat we geen persoonsgegevens van de betrokkenen verwerkt hebben en hier ook geen toegang toe gekregen hebben van de respondenten. Ook is er geen beeldmateriaal van de incidenten in het bezit van de onderzoekers geweest.

3. Verschijningsvormen

‘Het gaat ongeveer zo: ze pakken één iemand uit een groep. Die moet sorry zeggen, spijt betuigen of iets anders doen, bijvoorbeeld zichzelf voor schut zetten. Doe je dat niet, krijg je klappen.’

(wijkagent van Tiel, in: Van Essen, 16 oktober 2022).

In dit hoofdstuk staan de verschillende verschijningsvormen van hybride straatgeweld onder jongeren centraal. De bevindingen zijn voornamelijk gebaseerd op de interviews en open bronnen. Bij de beschrijvingen van geweld door rivaliserende groepen die zich profileren als drillrapgroepen zijn de bevindingen uit de online observaties gebruikt. Hoewel hieronder de verschijningsvormen afzonderlijk behandeld worden, hoeven deze niet op zichzelf te staan en kunnen meerdere verschijningsvormen voorkomen in een track of keten van gebeurtenissen die met elkaar samenhangen.

3.1. GEFILMDE SPIJTBETUIGINGEN EN VERNEDERINGEN

In gesprekken met professionals, ouders en jongeren in het hele land komen we veel voorbeelden tegen van jongeren die gedwongen worden om spijt te betuigen, waarbij deze spijtbetuiging wordt gefilmd. Soms is er echt een aanleiding voor de spijtbetuiging, maar dit hoeft niet. Een aanleiding kan bijvoorbeeld een (online) belediging zijn, maar ook dat het slachtoffer ‘verkeerd keek’ naar de pleger(s).

We zien en horen over verschillende incidenten, die min of meer volgens hetzelfde ‘script’ verlopen: een jongere (of kind) wordt door één of meerdere andere jongeren gedwongen om op zijn knieën te gaan zitten en moet vervolgens excuses aanbieden. Vaak gaat dit in combinatie met mishandeling, waarbij het slachtoffer geslagen wordt door één of meerdere anderen, soms moet het slachtoffer zich uitkleden en vervolgens op de knieën gaan zitten. We zijn ook voorbeelden tegengekomen, waarbij het slachtoffer de schoenen van de dader(s) moet kussen en/of beroofd wordt van geld of telefoon.

Voor de excuses zelf komen we veel dezelfde terminologie tegen. Ook hier volgen jongeren een ‘script’. Veelgebruikt wordt ‘sorry, koning’ of ‘sorry, baas’. In één geval, waarbij het gaat om excuses aan een jongeren die lid is van een bekende criminele familie, moet het slachtoffer de woorden: ‘sorry, patron’ zeggen. Het hele incident wordt gefilmd en online verspreid; dit kan via story’s (waarbij Snapchat veel als platform wordt genoemd, en in mindere mate TikTok) of via directe berichten. De voorbeelden die we zien, vinden zowel overdag als in de avond plaats.

Casus A: slachtoffer spijtbetuiging

We spreken jongere X thuis in het bijzijn van zijn moeder. X is 15 jaar, draagt een trainingspak en woont in een nieuwbouwwijk met voornamelijk koopwoningen. Samen met zijn moeder vertelt hij dat hij al meerdere malen bedreigd is door leeftijdsgenoten. De eerste keer dat hij gedwongen werd om zijn excuses aan te bieden, was omdat hij een zogenaamde snitch was, een verrader; een vriendin van hem was aangevallen door een stel jongens die haar fiets in het water gooide. De vriendin belde de politie en X vertelde de agent waar de fiets precies lag. Dit maakte hem volgens de plegers een snitch.

Enkele dagen later werd hij bedreigd door deze, maar ook een aantal andere jongens, die eisten dat hij hiervoor zijn excuses moest maken. X deed dit, dit is gefilmd en de beelden zijn vervolgens verspreid. Thuis vertelde hij niks, maar het jeugdpreventieteam en de wijkagent hoorden van het voorval toen ze met een andere casus bezig waren en hebben vervolgens contact opgenomen met zijn ouders.

Een paar maanden later komt X weer in de problemen. Hij is met een vriend onderweg naar huis aan het eind van de middag. Op een gegeven moment gaat zijn vriend even een winkeltje in bij het station, waardoor X alleen bij het station staat. Daar komt er iemand op hem af die hij vaag kent uit de buurt en die volgens hem bij de jongens die hem al eerder bedreigde hoort. Deze jongen is iets ouder dan X zelf. Het blijkt dat de jongen hem al eerder via Snapchat een foto van een pistool had gestuurd. X dacht dat deze jongen nu weer een wapen bij zich had, dus toen de jongen zei dat hij mee moest lopen, deed hij dat. X moet op zijn knieën gaan zitten en sorry zeggen. De jongen filmt dit met zijn telefoon en plaats het als story op Snapchat. Achteraf denkt hij dat hij door zijn vriend erin is geluisd en dat deze heeft gebeld dat X op het station was. Deze zogenaamde vriend was daarna nergens meer te bekennen.

Als hij de dag erna naar school gaat, blijkt dat de hele school het filmpje heeft gezien. 'Ga op je knieën zitten', wordt hem nageroepen. X wordt het zat: "Ze riepen door de aula naar mij, toen was ik naar diegene toegelopen en had hem bij zijn keel gepakt en tegen de kluisjes aangeduwd."

Hoewel het overgrote deel van de slachtoffers zelf niet met volwassenen, zoals ouders of de politie, spreekt over wat ze hebben meegemaakt, doen andere jongeren dit soms wel. De voorbeelden die we zien of waar we van horen zijn doorgaans bekend geraakt bij professionals, doordat andere jongeren hierover vertelden of dit naar hen doorstuurden. Vaak worden jongerenwerkers of pedagogische werkers op school hiervoor benaderd. De motivatie van deze jongeren is in veel gevallen dat ze zich zorgen maken om het slachtoffer. Maar soms sturen ze de beelden door omdat ze deze grappig vinden. Via netwerkpartners en soms via goede contacten met jongeren krijgen jeugd- of wijkagenten de beelden onder ogen.

Uit de gesprekken die we hebben gevoerd, blijkt dat de reden of achtergrond van de spijtbetuiging niet altijd duidelijk is bij het slachtoffer; het slachtoffer weet niet altijd waarom hij gestraft wordt of waarvoor hij of zijn excuses aan moet bieden. Soms is sprake van een eerder (online) conflict. Soms is een jongere online als snitch bestempeld, waardoor hij gestraft mag worden door anderen. Dit kunnen ook onbekenden van de jongere zijn.

3.2. (GROEPS)MISHANDELINGEN ZONDER SPIJTBETUIGING

Naast online spijtbetuigingen, die vaak gepaard gaan met (groeps)geweld, kennen veel respondenten voorbeelden van (groeps)mishandelingen zonder een vereiste spijtbetuiging. Ook bij dit type geweld gaat het om één iemand die wordt geselecteerd en vervolgens te grazen wordt genomen door leeftijdsgenoten, waarbij dit gefilmd wordt. Een jongerenwerker vertelt hierover:

‘Bijvoorbeeld een jongen die door vijf jongens in elkaar wordt geslagen. Dit wordt gefilmd en op school verspreid. De hele school lacht hem uit en de jongen wil revanche nemen.’
(jongerenwerker)

Een andere jongerenwerker:

‘Een ander concreet voorbeeld is een ruzie die zich met name online voordeed. Een meisje dat op school werd gepest, dat zwakker was dan de rest. [...] Zodoende hebben ze afgesproken dat ze haar in elkaar zouden slaan. Door een andere groep meiden. Dat is vooraf afgesproken, ook dat het gefilmd moest worden. Dat hoor je heel vaak en die beelden gaan dan rond op social media. Dat is bij alle vechtpartijen tegenwoordig en het pesten gaat 24/7 door.’ (jongerenwerker)

Een ander voorbeeld dat we tegenkomen is van een groep meiden die een meisje straft, omdat ze met een bepaalde jongen omging. Het meisje werd door de groep in elkaar geslagen en de beelden verspreid. Hoewel de daders in de meeste voorbeelden met meerderen zijn, kan het ook een enkele dader zijn die het fysiek geweld pleegt in combinatie met iemand anders die filmt.

Ook hier lijken jongeren, op verschillende plekken in Nederland, hetzelfde script te hanteren. Zoals een jongerenwerker het verwoordt: ‘insluiten, aanvallen en filmen.’ Bij dit type mishandelingen speelt volgens professionals mee dat jongeren meedoen, omdat ze niet zelf slachtoffer willen worden; ze willen niet zelf onderaan de ‘voedselketen’ komen te staan. Daarbij is dit een manier om status te krijgen, omdat de beelden online gedeeld worden onder leeftijdsgenoten. Een respondent: “Mishandelingen en filmpjes daarvan worden als een trofee rondgestuurd.” Ook bij mishandelingen met spijtbetuigingen speelt dit overigens als motivatie voor jongeren om hieraan deel te nemen.

Casus B: gewelddadige jeugdgroepen

Jongeren in de leeftijd van ongeveer 13 tot 16 jaar verplaatsen zich met fatbikes en elektrische fietsen in fluïde groepen tussen verschillende bij elkaar liggende gemeenten. Het gaat om gemengde groepen met zowel jongens als meisjes die op Snapchat zien waar anderen zich bevinden. De jongeren zoeken elkaar op om met elkaar te vechten, maar richten zich soms ook op gewone bewoners die ze tegenkomen. Een betrokken operationeel specialist:

‘Doordat het geweld toeneemt, gaan ouders naar de politie, zodat het groepsgeweld bij de politie bekend raakt. Maar het probleem op straat: niemand durft met ons te praten, want dan ben je een snitch. Dat speelt hier al op hele jonge leeftijd vanaf 11 tot 12 jaar.’

Het basisteam is bezig met een zaaksofficier om te kijken hoe ze dit soort zaken bewijsbaar kunnen krijgen. Verder gaan ze het gesprek aan met ouders en sturen ze brieven om ouders te informeren dat hun kind zich op een overlastlocatie begeeft en dat ze zich zorgen maken. De ouders worden uitgenodigd om het gesprek aan te gaan. Veel ouders worden hier echter boos om en zeggen dat hun kind dit gedrag niet vertoont. De politie zoekt ook contact met scholen en Halt om voorlichting te geven. De betrokken gemeenten sluiten een convenant af met elkaar om gezamenlijk persoons- en groepsgericht aan te kunnen pakken.

De groeps mishandelingen lijken voor het merendeel geografisch afgebakend te zijn; plegers en slachtoffers zitten op dezelfde school of wonen in dezelfde plaats. In sommige gevallen is sprake van het overschrijden van gemeentelijke grenzen, zoals in de hierboven beschreven casus. Fatbikes en elektrische fietsen maken jongeren meer mobiel, waardoor ze zich niet hoeven te beperken tot hun eigen buurt of dorp.¹⁵

Ook hier kan de aanleiding divers zijn; er kan sprake zijn van een sluimerend of eerder online conflict als aanleiding voor de mishandeling. Uit de gesprekken blijkt echter dat iemand ook ‘zomaar’ slachtoffer kan worden. Omdat een jongere wordt gezien als een makkelijk (zwak) slachtoffer of omdat zijn gedrag iets oproept bij de groep. Een jongerenwerker:

‘Als je volgens de jongeren teveel uit de hoogte doet. Ze kennen elkaar dan een beetje, maar ze vinden dat iemand te stoer doet. Bijvoorbeeld door met Gucci-tasjes in de wijk stoer rond te lopen. Ze geven iemand dan klappen en filmen dit. Ze willen hun eigen status verhogen en tegelijk die van de ander verlagen.’ (jongerenwerker)

Een jongerencoach op een school over een meisje waar een docent zorgen over had, omdat ze al een tijdje niet naar de les was gekomen. De jongerencoach nam contact op en het bleek dat ze elke dag in elkaar geslagen werd door twee meiden, die dit weer in opdracht deden van iemand anders.

¹⁵ In paragraaf 3.5 staan conflicten tussen rivaliserende groepen centraal, waarbij territoria een grote rol spelen.

3.3 BOETES OPLEGGEN EN AFPERSEN

Een (gefilmde) spijtbetuiging of groeps mishandeling kan het gevolg zijn van een openstaande, door andere jongeren opgelegde, boete. Jongerenwerkers, wederom vanuit verschillende plekken in Nederland, vertellen dat afpersing tegenwoordig veel voorkomt onder jongeren; het is een populair verdienmodel. Een boete kan opgelegd worden, omdat een jongere daadwerkelijk een openstaande schuld heeft; er is iets geleend en dat moet met rente worden teruggegeven. Maar het kan ook zijn dat een jongere een boete krijgt, zonder dat hier een, volgens het slachtoffer, echte aanleiding voor is. Een jongerenprofessional uit de Randstad vertelt dat ‘onschuldige kinderen’ op deze manier er ‘in’ worden getrokken, waarmee hij doelt op het crimineel milieu. Twee jongerenwerkers uit het Oosten van Nederland vertellen dat zij veel afpersingen tegenkomen:

‘Als een dominante groep een slachtoffer ziet, maak je hem gewoon bang en zeggen ze: jouw veiligheid kost geld. Dus als je niet geslagen wilt worden of wat dan ook, moet je dingen doen. Dat was bij hem toen. Hij moest toen 50 euro gaan halen of ze zouden hem pakken.’
(jongerenwerker)

Wanneer de boete niet betaald wordt, dan kan dit uitmonden in een groeps mishandeling of spijtbetuiging die gefilmd en gedeeld wordt. Ook in andere delen van het land moeten jongeren beschermingsgeld betalen. Zo vertelt een operationeel specialist van de politie uit Noord-Holland:

‘Er zijn scholen waar beschermingsgeld betaald moet worden door een eenling aan een groep. Je ziet dat ze met filmpjes dreigen waar iemand in elkaar geslagen wordt en bij dat filmpje wordt gezet waar je woont; foto en voordeur, en waar je op school zit. Als je het niet doet, dan komen we je opwachten en dat doen ze ook echt. Dat komt door Snapchat, want daardoor weten ze waar iemand woont en naar school gaat.’ (operationeel specialist)

Hoewel Snapchat de optie heeft om het delen van je locatie uit te zetten, blijkt uit de gesprekken dat veel jongeren dit niet doen. Ook kennen respondenten voorbeelden van jongeren die onder druk worden gezet om hun locatie niet uit te zetten, waardoor ze dit niet durven te doen.

Het opleggen van boetes wordt gedaan door jongeren die zich in verschillende stadia begeven van het criminele spectrum. Het kan gaan om jongeren die verder (nog) niet crimineel actief zijn, maar al wel bezig zijn met het afpersen van leeftijdsgenoten. Maar ook om, of misschien juist, jongeren die al in een verder crimineel stadium zitten, hanteren het uitdelen van boetes. Een jongerenprofessional uit de Randstad vertelt hierover:

‘Er waren een paar ‘echte’ [criminele] jongens van hier. Wat jongens sloegen met een paar flessen op iemand en die kreeg een litteken en bloed. Deze jongens kregen daar een boete

voor. De [echte] jongens vroegen op Snapchat wie dat had gedaan en waar hij woont. De volgende dag stond in de krant dat zijn huis was beschoten en zijn moeder was geraakt; hij was zelf niet thuis. Waarschuwing. En de boete blijft. Die jongen moet dus geld betalen. Alles is een boete, zo werkt deze scene.’ (jongerenprofessional)

Hierbij merken we op dat de boete vaak juist niet online is, maar dat het gaat om contant geld betalen, spullen afgeven of een klus doen om de schuld af te lossen. Deze klus is vaak niet legitiem; het gaat bijvoorbeeld om een inbraak of het afpersen van iemand anders. Ook kan de boete opgelegd worden aan familie of andere naasten. Verschillende respondenten vertellen dat een kenmerk van deze boetes is dat ze geen einde hebben. Ook al denken de slachtoffers soms van wel; de boete kan blijven bestaan en ook door anderen geïnd worden.

Om de slachtoffers onder druk te zetten, wordt gebruik gemaakt van sociale media. Wederom wordt in dit verband Snapchat genoemd, omdat je hier op een kaart kunt zien waar gebruikers zich bevinden wanneer gebruikers dit aan hebben staan. Een jongerenwerker uit het Zuiden vertelt hoe Snapchat wordt gebruikt om jongeren in de gaten te houden:

‘Op Snapchat worden producten verhandeld, wordt gedeald, afpersen, bedreigen van anderen. Daarnaast gebruiken ze accounts ook om familieleden in de gaten te houden. Op Snapchat is er een kaart waar ze elkaar onderling in de gaten kunnen houden. Zit jij in een hogere rang in de criminaliteit dan kan je altijd scannen waar iemand is. In de gaten houden en onder druk zetten komt steeds terug. Op die manier worden jongeren van positieve vriendengroepen en familieleden weggehouden. Ze kunnen geen afstand nemen van hun telefoon, want de telefoon moet bediend worden, dus [ze zijn] steeds traceerbaar. Er zijn zoveel accounts waar ze door in de gaten gehouden kunnen worden. En dan kan je ook andere familieleden in de gaten houden; ‘ik weet wie je zusje is en waar ze is, als jij dit niet voor mij doet dan zal ik je zusje een bezoekje brengen’. Dit gebeurt ook bij ouders. Het gaat heel ver. En ze maken foto’s van een locatie van familieleden en sturen die dan rond.’
(jongerenwerker)

Ook andere respondenten vertellen over het gemak waarop je via Snapchat kan zien waar iemand zich bevindt en hoe lastig het voor jongeren is om zich hieraan te onttrekken. Hoewel het technisch wel mogelijk is om het live locatie delen uit te zetten en het ook mogelijk is om dit alleen met een selectie ‘vrienden’ te delen, speelt groepsdruk en soms dwang een rol voor jongeren om dit te blijven doen.

3.4. RELATIE SEKSUELE EXPOSING

In dit onderzoek richten we ons in beginsel op niet-seksueel geweld. We komen echter wel een relatie tegen, waarbij in een reeks gebeurtenissen zowel sprake is van seksueel exposen als van niet-seksueel geweld. We onderscheiden hierin twee varianten. In de eerste variant wordt het exposen van meiden gebruikt als middel in een conflict tussen personen of groepen. Ze straffen de broers, vrienden of andere mannelijke familieleden waar een conflict mee is, door meiden (zoals een zus of vriendin) te exposen. De meiden zelf doen er voor de daders eigenlijk niet toe in dit conflict en kunnen getypeerd worden als 'nevenschade', om een rivaal te vernederen. Als reactie hierop kunnen gewelddadige repercussies volgen tegen de groep of persoon die verantwoordelijk is voor het exposen.

Verschillende respondenten, met name uit de Randstad, komen dit regelmatig tegen.

Een tweede variant die we tegenkomen is het straffen van degene die seksuele beelden van iemand anders online heeft gedeeld. Ook hier speelt vernedering van de broer of neef een rol. Deze broer of neef voelt zich vernederd door de beelden die er zijn gemaakt en gedeeld en straft vervolgens de dader (en mogelijk ook het slachtoffer). Zo vertellen twee pedagogische medewerkers over twee leerlingen die een relatie met elkaar hadden en waarvan er expliciete beelden van het meisje online waren gedeeld. Als reactie hierop zijn beiden gestraft door haar broer. De zus werd een blauw oog geslagen en haar vriend werd gedwongen op zijn knieën zijn excuses aan te bieden en te zeggen dat hij nooit meer beelden van haar zou delen. Dit laatste is opgenomen, waarbij bedreigd werd dat het filmpje gedeeld zou worden als hij dit ooit nog een keer zou doen.

3.5. GEWELD TUSSEN RIVALISERENDE GROEPEN

In de gesprekken, open bronnen en online observaties komen we verschillende voorbeelden tegen van geweld met een online component die gerelateerd zijn aan conflicten tussen rivaliserende jeugdgroepen¹⁶. Het kan hier gaan om rivaliserende jongerengroepen die zich profileren als drillrapgroepen, maar dat hoeft niet. Geweld tussen rivaliserende groepen, waarbij territorium en elkaar vernederen en uitdagen elementen zijn, maakt in bredere zin onderdeel uit van straatcultuur (zie onderstaand kader), dan enkel het gedrag van drillrapgroepen. Ook hier speelt straffen een rol; als reactie op de actie van iemand van de ene groep, neemt (iemand van) de andere groep wraak.

¹⁶ Hierbij merken we op dat jongeren zich fluïde kunnen bewegen tussen verschillende groepen (off- en online), of zich kunnen (online) profileren als (lid van een) groep, zonder dat actieve gedragingen in de offline wereld te zien zijn. In dit hoofdstuk beschrijven we wat uit de empirie is gekomen, waarbij de genoemde groepen zich off- en online profileren als groep.

Wat is straatcultuur?

De term straatcultuur wordt tegenwoordig veel gehanteerd door professionals en beleidsmakers, vaak in relatie tot jongeren die kwetsbaar zijn voor criminaliteit. In de criminologie is het een relatief jonge term en De Jong definieert straatcultuur als volgt:

“Met straatcultuur wordt bedoeld alle gedeelde ervaringen, kennis, betekenissen en symbolen die relevant zijn in het dagelijkse doen en laten van straatjongens die samen hun vrije tijd doorbrengen in de openbare ruimte van hun (achterstands)buurt.” (De Jong, 2007: 149-150).

Kernelementen van straatcultuur zijn dat het gaat om een subcultuur met eigen morele opvattingen en gedeelde straatwaarden die ontstaan binnen de groep. Deze straatwaarden kunnen lokaal verschillen en zijn niet statisch. Waarbij het bij de definiëring van straatcultuur in 2007 nog specifiek ging om de publieke ruimte, is hier tegenwoordig nog een online dimensie bijgekomen als een verlengstuk van de straat (Roks & Van den Broek, 2017). Tot slot wordt straatcultuur vaak geassocieerd met armoede en kan het jongeren sociale identiteit, respect, erkenning, veiligheid en entertainment opleveren in tegenstelling tot (ervaringen in) de reguliere maatschappij (De Jong, 2007, El Hadioui, 2010)

3.5.1. GEWELD TUSSEN DRILLRAPGROEPEN

Allereerst merken we op dat drillrap niet per definitie leidt tot geweldsincidenten.¹⁷ Veel rappers en luisteraars van drillrap maken zich niet schuldig aan fysiek geweld en hebben hier ook geen plannen toe. En er zijn juist ook jongeren die het produceren van drillrap zien als een alternatief en positief carrièrepad in plaats van een criminele carrière.

In de praktijk zien ouders, jongerenwerkers, politie en advocaten echter wel de negatieve invloed van drillrap, zo blijkt uit de interviews. En dit wordt ondersteund door de online observaties die we hebben uitgevoerd. Tegelijkertijd blijkt uit eerder onderzoek dat de relatie tussen (drill)rap, straatcultuur en criminaliteit complex is (Ilan, 2020; Lynes, Kelly & Kelly, 2020. In: Hoebe, 2023). Het kader hieronder geeft een korte uitleg over wat drillrap is, waarna we ingaan op de empirische bevindingen.

¹⁷ Zie ook Roks & Van den Broek, 2020.

Drillrap in het kort

Drillrap kent zijn oorsprong in de Verenigde Staten en is via Engeland ook in Nederland populair geworden. Drillrap kenmerkt zich door een focus op geweld en rivaliteit (Van den Broek, de Jong & Moussaid, 2022). De rappers van drillrap uiten nadrukkelijk beledigingen naar andere drillrapgroepen (de zogenaamde 'opps': opponenten). Veel teksten gaan over geweld en bedreigingen, ook zijn er raps waarin opgeroepen wordt tot rellen, berovingen of overvallen (Hoeben, 2023)

Uit de bevindingen blijkt dat de invloed van drillrap zich op twee manieren uit. In de eerste plaats gaat het om personen die zichzelf identificeren als drillrappers en geweld plegen als onderdeel van territoriale conflicten met andere drillrapgroepen of opponenten. In de afgelopen jaren zijn er verschillende voorbeelden geweest, waarbij conflicten tussen drillrapgroepen tot ernstige en soms dodelijke geweldsuitingen leidden. Zo werd in juni 2022 een 17-jarige jongen in Zoetermeer in zijn gezicht geschoten ten gevolge van een vete tussen rivaliserende drillrapgroepen. Eerder overleed in augustus 2020 de 19-jarige Cennethson Janga op de pier in Scheveningen aan steekwonden ten gevolge van een conflict tussen twee rivaliserende drillrapgroepen uit Amsterdam en Rotterdam (Het Parool, 16 november 2022). In augustus 2021 werd de toen 19-jarige Darryl E. achternagezeten en in zijn knie en onderrug geschoten door zijn belagers. Volgens de rechtbank is de aanval het gevolg van een conflict tussen twee drillrapgroepen uit Amsterdam-Zuidoost (Het Parool, 1 september 2022; Het Parool, 26 maart 2023).

Rappers van drillrapgroepen krijgen status, aanzien en roem door geweldplegingen of 'pesterijen' tegen rappers van andere drillrapgroepen. Het kan gaan om ernstig geweld, zoals iemand neer- of doodsteken. Maar ook om minder ernstige vechtpartijen, waarbij wel sprake kan zijn van messengeweld, maar er slechts geringe verwondingen zijn. Ook zijn er kleine, zogenaamde 'disses', zoals het afpakken van een tas, iemand ergens weggagen/opjagen of iemand ergens niet in laten (bijvoorbeeld een bus of tram). Hiernaast zijn er ook niet-fysieke 'disses', zoals het negatief over elkaar rappen of bedreigende of negatieve social media berichten over of aan elkaar, waarbij soms ook familieleden worden beledigd (een moeder of zus bijvoorbeeld).

Door middel van de acties tegen rivaliserende groepen wordt aanzien verkregen en soms wordt de stand van een zogenaamde 'beef' (een ruzie tussen personen of groepen) bijgehouden via een scorebord. Op dit bord worden de punten van rivaliserende groepen tegen elkaar afgezet.

Afbeelding 3.1. geeft het beginbeeld weer van een Youtube video van 29 april 2021 waarin de scores

van KSB en FOG (drillrapgroepen uit Amsterdam) op een rij worden gezet. In deze video komen de volgende teksten voor: “VL steekt Y.RS. Punten: 1” en “RS gekilled door Wouter 22. Punten: 3”.

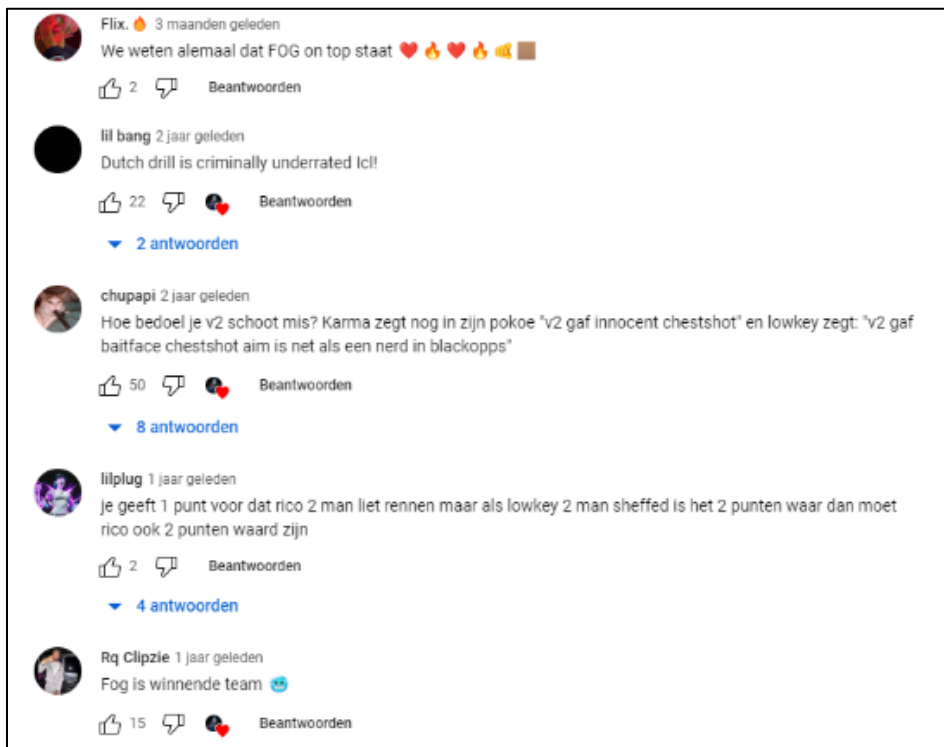
Afbeelding 3.1. – Voorbeeld van een scoreboard

Youtube wordt in dit geval als platform gebruikt om te laten zien wat voor prestaties er geleverd zijn in de beef: is er bijvoorbeeld iemand opgejaagd, of zijn ze in het gebied (bijvoorbeeld de wijk) van een rivaliserende groep geweest. Sociale media worden soms ook gebruikt om de tussenstand in een zogenaamde beef tussen rivaliserende drillrapgroepen weer te geven en wie een punt heeft gescoord. Waar mogelijk worden de onderlinge acties en punten ondersteund met videobeelden van bijvoorbeeld een zogenaamde ‘dash’ (iemand weggagen/opjagen) of een vecht- en/of steekpartij. Ook zijn er video's die mediaberichten laten zien van het geweldsincident, zoals een (dodelijke) steekpartij.

Video's waarin zogenaamde 'scoreboards' worden getoond zijn openbaar te bekijken via YouTube. De statistieken laten zien dat ze ook veelvuldig bekeken worden. Sommige video's hebben tientallen duizenden weergaven, honderden likes en reacties. Dergelijke reacties zijn in drie hoofdcategorieën onder te verdelen: 1) commentaar op de juistheid van de puntentoekenning of 2) een uiting van de waardering van de groep, en 3) een uiting van afwijzing van de groep. Afbeelding 3.2. is een screenshot van enkele reacties op de eerder aan de orde gestelde video van het Scorebord van FOG vs KSB.

Afbeelding 3.2.: Reacties op een scoreboard

Sociale media vormen voor de drillscene het platform om status en aanzien te verwerven voor de door hen gepleegde gewelddadigheden en disses. Via sociale media wordt duidelijk wat de stand is in een beef tussen rivaliserende groepen en kunnen bepaalde scores middels videobeelden en media-artikelen onderbouwd worden. Door sociale media is het bereik (en daarmee het aanzien) groter dan alleen de eigen buurt. In bijlage A zijn drie voorbeelden te vinden van geweld door drillrapgroepen op sociale media, inclusief een puntenoverzicht.

Gedurende het onderzoek zien we steeds minder voorbeelden op openbare sociale media van scoreboards en uitingen van geweld door drillrapgroepen. Respondenten uit verschillende delen van Nederland herkennen dit, maar hebben niet hetzelfde beeld over de mate waarin dit nog voorkomt. Sommige respondenten zien of vermoeden dat de drillrAPHype onder jongeren inmiddels voorbij is. Een ander deel van de respondenten ziet dat geweld onder drillrapgroepen nog steeds plaatsvindt¹⁸, maar dat dit minder formeel en zichtbaar wordt bijgehouden dan via een openbaar online scoreboard, zoals hierboven beschreven. Een jongerenwerker, tevens rapper, uit het Zuiden van het land ziet hierbij een duidelijke verwevenheid met de bredere straat- en machocultuur en territoriale geweldsincidenten van jongeren. Het is nog steeds belangrijk dat je de ander verslaat in 'ranking', maar dit hoeft niet volgens een formeel systeem. Hij legt uit:

¹⁸ Verschillende respondenten leggen hierbij ook de link tussen drillrapgroepen en andere criminaliteitsvormen waar ze zich mee bezighouden, zoals uithalen, drugshandel of overvallen.

‘Er is een puntensysteem, maar het is een ongeschreven iets. Het gaat om het algemene beeld dat je stijgt in ranking. Drillers verwijzen bijvoorbeeld naar een hattrick, dat betekent dat je drie mensen hebt neergestoken. En jongeren noemen dit ook zo.’ (jongerenwerker)

Een moeder van een jongen uit de Randstad herkent het beeld van het werven door drillrapgroepen. Haar zoon heeft dit meegemaakt via jongens die hem op school benaderden. Aanvankelijk was hij blij met zijn nieuwe vrienden, maar toen hij weigerde om criminele klussen uit te voeren voor de groep, werd hij meerdere malen slachtoffer van groeps mishandelingen, die vervolgens online werden gedeeld.

Tijdens de expertsessie noemt een deelnemer (adviseur gemeente en wetenschappelijk onderzoeker) bij het bespreken van dit onderwerp, dat niet drillrap leidt tot geweld maar de invloed van straatcultuur. Het met geweld uitvechten van territoriumconflicten, uitdagen van elkaar en dragen van wapens zijn volgens de deelnemer toe te wijzen aan straatcultuur en niet zozeer aan de muziekstroming drillrap.¹⁹ Aanwezige deelnemers van de politie uit de Randstad hebben echter een andere ervaring, gebaseerd op meerdere drillrapgroepen in hun werkgebied die met (veel) geweld met elkaar in conflict zijn en hiermee willen stijgen in hun online ‘ranking’.

3.5.2. IMITATIEGEDRAG

Een tweede manier waarop drillrap invloed uitoefent of kan oefenen is wanneer jongeren die geen drillrappers zijn, imitatiegedrag gaan vertonen van beelden die ze online hebben gezien. Het luisteren naar de muziek, het dragen van bivakmutsen en messen of machetes worden door respondenten gezien als tekens dat jongeren door drillrap beïnvloed zijn. Een jongere (17 jaar) uit de Randstad die we spreken luistert veel naar drillrap en ziet het feit dat veel jongeren nu wapens dragen als gevolg van drillrap:

‘Door de drill is de jeugd- en straatcultuur ook veranderd. Voordat die hype er was liepen mensen wel met wapens. Maar ik weet zeker dat het nu nog meer is. Veel hangjongeren gaan buiten chillen. Veel andere culturen, Turks, Marokkaans, Surinaams en Antilliaans. Er is gewoon veel geweld. En de fysieke vechtpartijen worden nu uitgevochten met wapens erbij. Tasers en machettes bijvoorbeeld.’ (jongere)

Een moeder van een slachtoffer (en later pleger) van geweld over de invloed van drillrap op jongeren:

‘Ze staan al heel vroegtijdig te zwaaien met messen en gaan in het Amsterdamse Bos oefenen om te schieten op targets. Daar worden de video’s opgenomen. En het is net zoals

¹⁹ Een bevinding in lijn met eerder onderzoek van Roks en Den Broek (2020) naar drillrap en geweldsincidenten onder Rotterdamse jongeren.

antirookcampagnes; zien roken, doet roken. Dat zie je met wapens: eerst keukenmessen en daarna hele grote wapens.’

Het komt ook voor dat jongeren een groep vormen en zich met een drillnaam online profileren, zonder dat ze actief zijn als rapper. Zo vertelt een pedagogisch medewerker uit het Oosten van het land over een ruzie tussen twee jongerengroepen die in conflict waren met elkaar. Van één van de groepen is bekend dat ze zichzelf een drillgroep noemen en online beelden van zichzelf met bivakmutsen en messen verspreiden. Deze groep komt bij professionals in beeld door onderstaand incident van een spijtbetuiging:

‘We hebben vorig jaar, en dat waren twee jongerengroepen, dat bleek ook, dat filmpje van een jongen die in eerste instantie in elkaar werd geslagen en daarna op zijn knieën moest en blaffen, als hij dat niet deed dan zou hij opnieuw door die groep in elkaar geslagen worden. Die jongen bleek later bij een andere jeugdgroep te horen.’ (Coördinator schoolveiligheid)

Meerdere respondenten kennen in hun praktijk voorbeelden van ‘drillrapachtige-opdrachten’. Een operationeel specialist (politie) vertelt over een jongen die de opdracht had gekregen om een aantal mensen ‘te pakken en filmpjes te scoren’. Hij vertelt:

‘Maar dan was het wel weer zo dat ze op het idee zijn gekomen, doordat ze een ander filmpje hadden gezien van een drillrapper. Zij hadden die gezien op Snapchat, waarbij dat ook gedaan werd. Ze denken: dat is een goed idee, wij hebben ook een conflict, laten we het op die manier oplossen, dat verdient hij wel.’ (operationeel specialist).

3.5.3. RIVALISERENDE JEUGDGROEPEN

Ook bij jongeren die zich niet profileren als drillrapgroepen, maar te typeren zijn als ‘reguliere’ jeugdgroepen, zien experts en professionals soortgelijke elementen, zoals een sterke verbintenis met de buurt, het gewelddadig opstellen en het dragen van wapens. Een expert uit de Randstad legt uit:

‘Zowel het gebruik van wapens om iemand aan te vallen als het poseren met wapens online, gebeurt. Dit gebeurt vaker met een oorsprong tussen rivaliserende groepen. Maar dat wil niet zeggen dat tijdens de situatie de ene groep de andere groep te lijf gaat; het kan ook als twee individuen elkaar op straat tegenkomen en zij weten dat dat andere uit een bepaalde groep komt en dat dan spanning ontstaat. Tegenwoordig leven we in een tijd dat jongeren er bij elkaar al vanuit gaan dat ze een wapen op zak hebben. Dan ga je zelf ook een wapen dragen. Ik vermoed: als jij nu niet een wapen trekt, dan trek ik wel een wapen, dus moet ik hem als eerste trekken. Dan kan het snel escaleren. Dat zie ik vaak terugkomen.’ (adviseur online straatcultuur gemeente)

Experts zien in de praktijk ook geplande confrontaties tussen rivaliserende jeugdgroepen ('hoodfights'), waarbij het conflict online aangewakkerd is. Een jongerenprofessional hierover:

'Dan ga je gewoon vechten om een soort van credits te pakken, dat is gewoon hard. Je filmt het en dan is het daarna ook weer gewoon klaar.' (jongerenprofessional)

Volgens deze professional is dit meer een soort georganiseerd straatgevecht, waarbij geen echte slachtoffers zijn, omdat iedereen er vrijwillig aan meedoet. Bij het online aanwakken of aanmoedigen van het conflict zijn het niet alleen de leden van de jeugdgroepen zelf die dit naar elkaar doen, maar ook 'omstanders' die zelf geen onderdeel uitmaken van de groepen.

Een terugkerend element in de gesprekken is het onveiligheidsgevoel dat jongeren ervaren dat ervoor zorgt dat ze met een (steek)wapen de straat op gaan. Ook horen we meerdere voorbeelden van jongeren die naar hun idee geen keus hadden in het aanvallen van iemand van een rivaliserende groep, wanneer ze de ander op straat tegenkomen. Dit omdat beide partijen van elkaar weten dat ze tot de andere groep behoren. Op basis van een casestudy van de gemeente Amsterdam, concluderen de onderzoekers dat onder jongeren een 'vergeldingsplicht' geldt tussen rivalen.²⁰

3.6. UIT DE HAND GELOPEN ONLINE CONFLICT

Naast conflicten tussen rivaliserende groepen, kunnen ook conflicten tussen individuen, al dan niet door groepsdruk, uitmonden in geweld. Uit de gesprekken blijkt dat het aanwakken van het conflict op sociale media en het online aansturen op een fysiek gevecht een belangrijke rol kan spelen. Dit was onder andere het geval bij de zaak van de 15-jarige jongen die in 2021 is doodgestoken door een leeftijdsgenoot (zie kader).

Casus C: neergestoken 15-jarige

In Rotterdam werd op donderdag 29 juli 2021 de destijds 15-jarige Joshua doodgestoken (NOS, 29 juli 2021). Er is nog geprobeerd om hem te reanimeren, maar voordat de jongen naar het ziekenhuis kon worden overgebracht, bezweek hij aan zijn verwondingen. Uit het vonnis blijkt dat de pleger het slachtoffer tienmaal heeft gestoken, waaronder in de borst en buik (Rechtbank Rotterdam, 1 februari 2022). De steekpartij met dodelijke afloop vond plaats in een parkje in Rotterdam (NOS, 29 juli 2021). Op vrijdag 30 juli 2021 werd een leeftijdsgenoot van het slachtoffer als verdachte aangehouden voor betrokkenheid bij het steekincident (NOS, 30 juli 2021). Hij had zichzelf gemeld bij de politie (NOS, 30 juli 2021).

De aanleiding voor de fatale steekpartij was een ruzie tussen twee jongens; het slachtoffer en de pleger. Zij hadden die dag (via Snapchat: Rechtbank Rotterdam, 1 februari 2022) afgesproken om een conflict uit te vechten en hadden messen meegenomen (NOS, 2 augustus 2021). Uit interviews met betrokkenen bij de zaak bleek dat er in minstens één online groep op Snapchat beledigingen over en weer uitgewisseld werden tussen

²⁰ Zie: [\[GEANONIMISEERD\] Tijdlijn 'chat op het net' \(raadsinformatie.nl\)](#)

de pleger en het slachtoffer. Al weken voor het incident werd er in de chatgroep door andere deelnemers op aangedrongen dat de twee jongens het conflict fysiek uit gingen vechten. Hoewel de dader dit eerder had geweigerd, voelde hij wel de groepsdruk. Door anderen in de groep werd hij een watje en slap genoemd als hij niet zou vechten. Het slachtoffer had eerder beelden gedeeld waarop hij met een mes stond, dus de pleger nam 'voor de zekerheid' ook een keukenmes mee. Later is bij het slachtoffer een machete aangetroffen.

Op 1 februari 2022 deed de Rechtbank Rotterdam uitspraak (Rechtbank Rotterdam, 1 februari 2022) en de verdachte werd veroordeeld voor doodslag. De rechtbank heeft de verdachte tien maanden jeugddetentie opgelegd en een voorwaardelijke PIJ-maatregel.²¹ Daarbij heeft de rechtbank de verdachte de maatregel tot schadevergoeding opgelegd (bijna 80.000 euro).

Veel conflicten onder jongeren ontstaan online, zowel onder jongeren die elkaar kennen als onbekenden. Een jongen (17 jaar) uit de Randstad die we spreken vertelt:

'Het merendeel van de ruzies ontstaat online. Bijvoorbeeld iemand uitschelden in een Playstation-Party tijdens een game, wat dan helemaal uit de hand loopt. Je vindt iemand dan wel op social media of anders weet je waar iemand op school zit. Of ze komen naar jouw school.' (jongere)

Hoewel dit soort conflicten kunnen uitmonden in fysiek geweld en soms zelfs met dodelijke afloop, zoals de casus in het kader laat zien, is dit niet altijd het geval. Een jongere (19, uit het midden van het land) vertelt dat hij regelmatig online bedreigingen krijgt, maar als hij de dreiger dan in het echt tegenkomt, dan is er niks aan de hand.

Van een andere aard is het plaatsen van foto's van een jongere online (ook een vorm van exposen) met de oproep om deze jongere (in elkaar) te slaan, wanneer je hem tegenkomt. Ook hier zijn we meerdere voorbeelden van tegenkomen. Een jongerenwerker legt uit:

'Een jongen plaatst of verspreidt dan een foto van de andere jongen in een Telegramgroep met daarbij de oproep dat die jongen in elkaar moet worden geslagen. Soms worden die jongeren dan inderdaad in elkaar geslagen en worden die beelden weer gedeeld als bewijs daarvan.' (jongerenwerker)

Een geweldsincident zoals hierboven beschreven levert vervolgens weer status, ranking of punten op. We horen ook voorbeelden van jongeren die exposed zijn als snitch met een foto op sociale media, waarbij dit betekende dat iedereen die de jongen tegenkwam hem in elkaar mocht slaan. De moeder

²¹ De PIJ-maatregel is een behandelmaatregel voor jeugdigen bij wie er sprake is van een ontwikkelingsstoornis of psychische aandoening.

van een jongen die dit heeft meegemaakt vertelt dat het op deze manier ondoenlijk werd voor haar zoon om naar school te gaan.

3.7. BEWIJZEN VAN CRIMINEEL GEDRAG

In paragraaf 3.2.1. is reeds een voorbeeld genoemd van jonge pubers (13, 14 jaar) die door een drillrapgroep geronseld worden voor criminele klussen, zoals drugs runnen. In onze gesprekken komen we meerdere van dit soort voorbeelden tegen, waarbij jongeren zich moeten of willen bewijzen voor oudere criminelen. Het filmen van de opdracht of klus die ze hebben gekregen is hier een belangrijk onderdeel van, omdat dit het bewijs is dat ze de klus daadwerkelijk hebben uitgevoerd. Een jeugdprofessional in de Randstad, tevens actief in de rapscene, vertelt:

‘Ik ken veel jongeren die zich willen bewijzen tegenover andere, grotere criminelen. En dan krijg je de opdracht als jongere dat je iemands huis moet beschieten en dat moet filmen. Dus als je het lef hebt om zoiets te doen, dan kun je doorgroeien.’ (jeugdprofessional)

Hoewel veiligheidsprofessionals zich soms afvragen waarom iemand zelf het plegen van een delict filmt, is het voor deze jongeren noodzakelijk om te bewijzen dat ze de opdracht hebben uitgevoerd. Een jongerenwerker, eveneens uit de Randstad, vertelt dat om hun status op straat te verhogen jongeren actief op zoek zijn naar klusjes. Hij vertelt:

‘Die jongeren gaan ook op zoek naar jobs. Denk op dit moment heel concreet aan het plakken van een granaat of cobra 6 op een deur. Dat doen ze bij wijze van spreken voor een paar nieuwe schoenen, patta’s.’ (jongerenwerker)

De daadwerkelijke verdiensten voor een uitgevoerde opdracht, bijvoorbeeld geld of nieuwe schoenen, kunnen minder belangrijk zijn voor jongeren dan de online credits of status die ze hierdoor verkrijgen.

3.8. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk zijn verschillende gevonden verschijningsvormen van hybride straatgeweld beschreven. Aan bod zijn gekomen gefilmde spijtbetuigingen, (groeps)mishandelingen, boetes opleggen en afpersen en geweld tussen rivaliserende groepen. Binnen een track van hybride straatgeweld kunnen meerdere verschijningsvormen plaatsvinden op verschillende pleegmomenten. Ook is er variatie in ernst; van bedreiging tot dodelijke geweldsincidenten.

De online beelden worden enerzijds gebruikt om het slachtoffer te vernederen, en leveren anderzijds meer status op voor de dader. De online gemeenschap speelt een rol door conflicten online aan te wakkeren of door online aan te sturen op het fysiek uitvechten van een conflict. Tegelijkertijd zorgen de online beelden van het geweld voor onveiligheidsgevoelens onder jongeren.

Tevens zijn uit de empirische bevindingen relaties met andere vormen van criminaliteit naar voren gekomen, zoals sextortion of het bewijzen van criminele klussen.

4. Daders en slachtoffers

“Sommige betrokken kinderen zijn niet ouder dan elf of twaalf jaar. Geweld en het verspreiden van beelden daarvan via sociale media, geeft ze status in de buurt. Na de dood van Van Suijdam²², is een aantal van hen opnieuw in beeld gekomen in zaken die draaien om ernstig geweld.” (Het Parool, 23 juni 2023)

Wie zijn de daders en slachtoffers van hybride straatgeweld? In dit hoofdstuk kijken we naar de achtergronden van de betrokken jongeren. Vervolgens bespreken we diffuus dader- en slachtofferschap, de rol van gender en de gelatenheid die slachtoffers lijkt te kenmerken. Tevens gaan we in dit hoofdstuk in op de drijfveren die een rol spelen bij het geweld. De bevindingen zijn gebaseerd op de interviews met professionals, zoals jongerenwerkers en medewerkers van de politie en scholen, en ouders en jongeren zelf. Enkele casussen zijn ter illustratie uitgewerkt.

4.1. DADERS

Respondenten die achtergronden kunnen geven in de betrokkenen bij hybride straatgeweld geven voor een groot deel eenzelfde typering van de jongeren die het meest betrokken zijn bij de hybride straatgeweldsincidenten.²³ Het gaat volgens hen vaak om jongeren, vooral jongens, uit een achtergestelde situatie. De respondenten hanteren hiervoor vaak de term ‘kwetsbare jongere’. Zij zien bij veel gevallen dat het gaat om kinderen die opgroeien in armoede en die thuis te maken hebben met allerlei problematiek, zoals (v)echtscheidingen, armoede en/of een onprettige thuissituatie. Vanwege deze problematiek typeren ze de jongeren die hier het meest bij betrokken zijn als kwetsbaar. Een jongerenwerker over deze jongeren:

‘In combinatie [ouders die de Nederlandse taal niet spreken] met een slechte financiële positie, maakt dit jongeren kwetsbaar. Zeker als, en dat is vaak aan de hand, de ouders (overmatig) alcohol- en/of drugsgebruiker zijn of dat jongeren in gebroken gezinnen opgroeien. Ik ken genoeg voorbeelden van jongeren die als kind zijn verwaarloosd.’
(jongerenwerker).

Een moeder van een slachtoffer vertelt dat de plegers in zekere zin ook als slachtoffer gezien kunnen worden. Ze vertelt over plegers:

²² De zeventienjarige Roffinho van Suijdam is in december 2022 doodgeschoten door een destijds zestienjarige buurtgenoot. De schietpartij wordt gezien als het gevolg van een hoogopgelopen vete tussen twee groepen jongeren in Amsterdam-Zuidoost (Het Parool, 23 juni 2023).

²³ Deze kwetsbaarheid beperkt zich volgens de respondenten niet tot geweldsincidenten. Ook voor andere zaken, zoals (geronseld worden) voor criminele klusjes zijn deze jongeren kwetsbaar.

‘Deze jongeren zoeken geborgenheid en worden misschien niet gehoord of gezien door de overheid.’ (moeder slachtoffer)

Een docent op een MBO school over een pleger van een geweldsincident op zijn school:

‘Een kind dat alleen maar ellende heeft meegemaakt, dat gedraagt zich gewoon zonder dat hij weet wat de gevolgen zijn. Dus dat is zijn gedrag.’ (docent MBO)

Experts spreken vaak over ‘sociaal zwakkere wijken’ of ‘kwetsbare wijken’ als plekken waar straatcultuur dominant is en invloed uitoefent op hoe jongeren zich gedragen. Dit horen we van respondenten uit Rotterdam en Amsterdam-Zuidoost, maar ook in andere steden in Gelderland, Zeeland of Noord-Holland. Straatcultuur lijkt wijdverbreid en van invloed op het gedrag van (een deel van) de jongeren.

Naast kwetsbaarheid door de omstandigheden en omgeving waarin jongeren opgroeien, zien respondenten ook dat vaak allerlei gedragsproblemen een rol spelen, evenals het -vermoedelijk- hebben van een licht verstandelijke beperking (LVB). In de eerder besproken casus, waarbij de 15-jarige Joshua het leven liet door messteken van een leeftijdsgenoot (zie kader hoofdstuk 3), speelde dit ook (zie casus hieronder).

Casus C: neergestoken 15-jarige

In de casus van de neergestoken Joshua (zie hoofdstuk 3) blijkt uit het vonnis van de rechtbank dat bij de pleger sprake was van een autismespectrumstoornis, waardoor hij onder andere zeer vatbaar is voor groepsdruk. Ook is vastgesteld dat de jongere, zeer egocentrisch is en een ernstige ontwikkelstoornis heeft. De jongere heeft een voorwaardelijke PIJ-maatregel opgelegd gekregen. PIJ staat voor ‘Plaatsing in een Inrichting voor Jeugdigen’ (ook wel bekend als jeugd tbs) en bestaat uit jeugddetentie met intensieve begeleiding.

Tegelijkertijd blijkt dat het niet altijd gaat om jongeren die opgroeien in slechte sociaaleconomische omstandigheden. Zo komen we, wel in mindere mate, ook voorbeelden tegen van jongeren die uit ‘beter bedeelde wijken’ en ‘goede gezinnen’ komen en (op het oog) niet te maken hebben met sociale- of economische achterstanden. Ook deze jongeren maken zich schuldig aan geweld met een online component, bijvoorbeeld om territoriumconflicten uit te vechten. Ook het verschijnsel van publieke spijtbetuigingen lijkt wijd verspreid onder jongeren. Respondenten die dit in hun werk herkennen, noemen hiervoor verschillende oorzaken. Een politieprofessional over dit type jongeren in zijn gebied:

‘Dit noemen wij de ‘compensatiejongeren’. Aandacht wordt [door ouders] afgekocht door geld en ze worden niet begrensd. Ze denken dat ze alles kunnen maken.’ (operationeel expert politie)

Een jongerenwerker ziet dat ook deze jongeren op zoek zijn naar adrenaline en grenzen op zoeken of deze overgaan. Ook deze jongeren kunnen zich aangetrokken voelen tot criminaliteit en geweld en de neiging hebben om zich te bewijzen. Straatcultuur beperkt zich ook niet tot achtergestelde of kwetsbare wijken; via school- of sportverenigingen komen jongeren met verschillende achtergronden in contact met elkaar en online beelden kennen geen geografische afbakening. Straatcultuur beïnvloedt dan ook meer jongeren dan enkel jongeren uit achtergestelde situaties. Zo lijkt het taboe op snitchen inmiddels een algemene norm onder jongeren.

4.2. SLACHTOFFERS

Sommige jongeren worden slachtoffer, omdat ze op dat moment gezien worden als een makkelijk slachtoffer. Dit zijn de jongeren die in hoofdstuk 3 zijn genoemd als min of meer toevallige slachtoffers, zonder dat het geweld deel uitmaakt van een al lopend conflict tussen personen of groepen. Jongeren die als zwak worden gezien, vaak wat jonger dan de plegers, vormen een doelwit. Meerdere respondenten vertellen dat jongeren op straat moeten kiezen of ze dader of slachtoffer willen zijn, waarbij ze vaak de termen ‘jager’ of ‘prooi’ gebruiken. Sommige respondenten spreken over jongeren die zich op straat gedragen als ‘wilde hyena’s’ en op zoek zijn naar een ‘schaap’. Een belangrijke reden dat een kleiner of jonger doelwit gezocht wordt lijkt te zijn dat de dader(s) dan zekerheid heeft over wie er als winnaar uit de bus komt en geen risico loopt op -online- gezichtsverlies. Jongeren die op een manier kwetsbaar overkomen, lopen daarmee meer risico om slachtoffer te worden. Een docent van een school in het midden van het land vertelt dat daders ruzies op zoeken met ‘kinderen die eigenlijk heel zwak zijn.’ Hij vertelt over een gefilmde mishandeling op zijn school:

‘Dat was een meisje uit de derde klas, autistisch meisje. Loopt alleen door de school, doet geen vlieg kwaad en die werd me toch een partij in elkaar getrapt door een heel populair treiterend meisje. Blijkbaar is dus ook het eergevoel weg; het doortrappen op de grond. Maar de status die dus zo’n meisje wil behalen; zij gaat niet naar iemand van gelijk vlak, want dan kan ze verliezen en staat dat op internet.’ (docent MBO school)

Echter, ook het aansluiten bij een specifieke groep kan er voor zorgen dat je juist slachtoffer wordt van de rivaliserende groep. Dit zou je slachtofferschap door associatie kunnen noemen. De slachtoffers van bendegeweld (zoals in het citaat waar dit hoofdstuk mee opent) zijn hier voorbeelden van. Deze jongeren komen terecht in een geweldspiraal, waar ze moeilijk aan kunnen

ontsnappen willen ze bij de groep blijven horen en geen status verliezen. Iets wat beide door jongeren juist als beschermende factoren tegen geweld gezien wordt. Hier is sprake van een paradox: hetzelfde mechanisme dat jongeren kan beschermen tegen slachtofferschap, kan ook het risico op slachtofferschap verhogen.

Een jongerenwerker uit een zuidelijke provincie vertelt over een neergestoken rapper, waar druk op komt te liggen om wraak te nemen nadat hij zelf slachtoffer is geworden:

‘Hij rapt over wapens en schieten, terwijl hij een entertainer is. Als jij gangsterrapper bent en zo in het nieuws komt dat je bent neergestoken. Dan verwacht de omgeving: doe je wat je rapt of ben je een praatjesmaker? Dat zorgt voor extra druk.’ (jongerenwerker en rapper)

Hoewel in bovenstaand voorbeeld de achtergronden van het steekincident onduidelijk zijn (het slachtoffer heeft ook geen aangifte gedaan), lijkt het er volgens de respondent die ons hierover vertelt op dat hij onbedoeld slachtoffer is geworden, vanwege zijn status en de dingen waar hij over rapt. De verwachting ‘op straat’ is in zo’n geval dat je repercussies neemt ter vergelding. In bovenstaande casus kreeg het slachtoffer ook aanbiedingen van anderen om ‘het op te lossen’, zodat de ‘oplosser’ zelf kan stijgen in aanzien of ranking en het slachtoffer weer in status kan stijgen.

Het weigeren om mee te doen met de (criminele) activiteiten van een groep kan ook maken dat je slachtoffer wordt, zoals in de casus in het onderstaande kader. In dit geval is het geweld en het online verspreiden daarvan bedoeld als straf. Zoals we zagen in hoofdstuk 3, wordt geweld met een online component soms gepleegd in het kader van een uit te delen straf.

Casus D: herhaald slachtofferschap

X is 13 als hij voor het eerst slachtoffer wordt van geweld met een online component. We spreken zijn moeder. Ze heeft liever dat X er niet bij is, omdat het eindelijk goed met hem gaat en ze het verleden niet op wil rakelen bij hem. De thuissituatie is op het moment dat het geweld begon niet optimaal. Zijn ouders hebben relatieproblemen en er zijn financiële spanningen ten gevolge van de toeslagenaffaire. X zelf neemt medicijnen tegen ADHD en krijgt psychologische ondersteuning voor gedragsproblemen. Als hij VMBO basis haalt, zien zijn ouders dat als een succeservaring en zijn moeder schrijft hem in bij een kleinere VMBO school. Daar wordt X voor het eerst slachtoffer van geweld:

“Daar begonnen al sociale mediavechtpartijen; dat hij in elkaar werd geslagen of spullen werden weggemaakt. We zagen het als onschuldig. Ik had veel gesprekken met de directie en ze probeerden het allemaal wel.”

Het geweld en het stelen van de spullen van X (zijn tas en zijn telefoon) houdt niet op en ze besluiten om X op een andere school te zetten. Zijn moeder vertelt dat ze geen andere optie zagen dan te wisselen van school:

“De school keek weg. Ze wisten, net zoals de politie, niet zo goed wat ze er mee aan moesten. Met privacy, met wetgeving. Ze lopen tegen allerlei dingen aan. Als de politie besluit dat zij niet genoeg aanleiding zien; je bent er afhankelijk van partijen.”

Voor hij naar zijn nieuwe school ging, had X drie maanden thuis gezeten, omdat school, politie en ouders geen andere oplossing zagen. In zijn nieuwe klas lijkt het in eerste instantie goed te gaan. Maar als snel blijkt dat er iets niet goed gaat. Hij krijgt nieuwe vrienden en blijft steeds tot later op straat.

“Ik merkte dat het gedrag van mijn zoon anders werd; meer timide, meer op zijn kamer. Ik zag die drillmuziek, de klederdracht veranderen; zwarte capuchon, masker, handschoenen.”

Zijn moeder kijkt op zijn telefoon en ziet foto's waar X met groepjes jongens te zien is met 'gangachtige signs en pistolen'. De nieuwe vrienden van X blijken geen goed gezelschap. Ze willen dat hij iemand berooft en drugs gaat verkopen. Voor X gaat dit te ver en hij weigert. Vanaf dat moment wordt hij zelf een target van zijn voormalige vrienden.

“Hij wilde wel vriend zijn, maar niet meedoen in hun gedrag. Maar dan kan je niet vrienden zijn van hun. Je moet meedoen; je bent met of tegen ze.”

X komt met zijn naam op een lijst te staan met namen van jongens uit de buurt om af te persen: wie er op staat wordt beroofd of moet andere kinderen beroven. Dit maakt hem een doelwit onder jongeren. Zijn moeder vindt op Snapchat beelden van mishandeling en bedreiging en X heeft op zijn telefoon filmpjes en screenshots bewaard. Op deze filmpjes is te zien hoe X in elkaar wordt geslagen. Uiteindelijk zien de ouders, in overleg met politie en school, geen andere oplossing dan X op weer een nieuwe school te plaatsen. (Bron: interview moeder, mediaberichtgeving)

4.3. VERWEVENHEID DADER- EN SLACHTOFFERSCHAP

Dader- en slachtofferschap kunnen bij geweld met een online component sterk met elkaar verweven zijn. Veel professionals zien dat slachtoffers en plegers uit dezelfde 'poel' van jongeren komen, ze

lopen dan ook risico op zowel slachtoffer- als daderschap. Slachtofferschap kan ertoe leiden dat een jongere zelf pleger wordt van geweld met een online component, omdat het slachtoffer wraak wil nemen. De angst om zelf slachtoffer te worden, kan er tevens voor zorgen dat jongeren zelf geweld plegen of zich aansluiten bij een groep plegers. Voor een jongere kan daderschap een manier zijn om eigen slachtofferschap te voorkomen. Sommige respondenten hebben het idee dat jongeren in sommige situaties bijna geen keus hebben; ze moeten wel meedoen. Een jongerenwerker uit het Oosten van het land:

‘Het lijkt bijna of het survival of the fittest is. Gewoon als in de oertijd dat je moet bepalen of je dominant gaat zijn en iemand gaat pesten of vechten of wat dan ook, of dat je een slachtoffer bent. Er is niet meer echt een doelgroep of iets ertussen. Het is het één of het ander. Een jager of een prooi.’ (jongerenwerker)

Een jeugdcoach uit de Randstad legt uit dat status een beschermende factor kan zijn tegen geweld, ook als je in je eentje op straat loopt. Door zelf geweld te plegen en dat online te delen kunnen jongeren status krijgen. Net zo kan een dader van geweld later slachtoffer worden (bijvoorbeeld van een rivaliserende groep). Verschillende respondenten hebben de ervaring dat dit veel voorkomt: Een operationeel specialist uit de Randstad:

‘Ik ken zoveel voorbeelden van slachtoffers die daders worden. Het is eten of gegeten worden en jongeren willen zich veilig voelen.’ (operationeel specialist politie)

In het geval van het al eerder besproken steekincident waarbij de vijftienjarige Joshua het leven liet, ging het om een conflict tussen twee jongeren, die gepland met elkaar gingen vechten waarbij één van hen het leven liet. Het is voorstelbaar dat bij dit type gevechten bij voorbaat niet vaststaat wie uiteindelijk als dader of slachtoffer uit de bus komt; beide kunnen bij dergelijke geweldsincidenten als slachtoffer eindigen.

Het gegeven dat status een belangrijke rol speelt bij -een gedeelte- van de jongeren, maakt het risico op wraakacties groter. Doordat gezichtsverlies optreedt, wanneer een geweldsincident gefilmd en verspreid wordt, kan het slachtoffer druk voelen om zijn aanvaller(s) terug te pakken. Een online jongerenexpert vertelt:

‘Slachtoffers worden vaak dader en zeker online omdat het een lage drempel is. Je kan je verdedigen online en in de fysieke wereld is dat denk ik moeilijker. [...] Dus er zit wel een wisselwerking in en het bepalen van je positie in de groep en bewijzen hoe stoer je bent of wie je bent. Voor status iemand in elkaar slaan, zorgen dat dat gefilmd wordt en online zetten kan heel slim gebruikt worden voor ver verhogen van de status.’ (online jongerenexpert)

De casus hieronder is een voorbeeld van een slachtoffer dat wraak wil nemen, nadat hij zelf slachtoffer is geworden van een gefilmde spijtbetuiging en mishandeling. In deze casus neemt het slachtoffer een mes mee om zijn aanvaller(s) zelf mee te lijf te gaan.

Casus E: 13-jarig slachtoffer wil wraak nemen met mes

Twee jongerenwerkers uit een middelgrote stad in het oosten van het land vertellen over een casus in hun wijk, waarbij een dertienjarige jongen het slachtoffer werd van een groepje oudere jongens (rond de 16 jaar):

‘Hij werd wel effe gevloerd, onderuit getrapt, een paar keer geduwd, geklapt. Geslagen op zijn hoofd en aan het einde is het zo van: ja, zeg sorry.’”

Het filmpje van de mishandeling en spijtbetuiging gaat rond in de wijk en ook de jongerenwerkers krijgen het onder ogen. De jongerenwerkers horen over de achtergrond van de mishandeling. Blijkbaar had het slachtoffer over de hoofddader gepraat en vonden de jongens daarom dat hij sorry moest zeggen. Het slachtoffer staat bekend om zijn grote mond op straat en overziet de gevolgen daarvan niet. De hoofddader is boos om wat de jongen heeft gezegd en wil zijn status verdedigen:

‘Hij wilde gewoon bewijzen van; ik ben een mannetje en ik laat jou zien hoe het moet. Ik wil dat niet, dus dan word je geklopt voor de camera en je zegt sorry.’

Het slachtoffer wil het er echter niet bij laten zitten en wil wraak nemen op de daders. Een jongerenwerker ziet hem opgewonden door de wijk lopen en spreekt hem aan om te vragen wat er is. De jongen heeft een mes bij zich en is op zoek naar de daders die hem te pakken hebben genomen. De jongerenwerker kan de boel de-escaleren en bespreekt de situatie met de moeder van het slachtoffer. De jongen neemt geen wraak en heeft (op het moment van dit schrijven) ook geen last meer gehad van de jongens die hem spijt lieten betuigen.

4.4. GENDER

In gesprekken en casuïstiek gaat het in de meeste gevallen om jongens, maar respondenten zien dat ook meiden (steeds meer) betrokken zijn bij hybride straatgeweld. Zo horen en zien we verschillende voorbeelden van meiden die gewelddadig gedrag vertonen en daarin niet onder doen voor jongens. Professionals die met jongeren werken hebben het beeld dat pesten onder meiden hardnekkiger en venijniger is dan onder jongens.²⁴ En dat dit uit kan monden in geweld, zoals ook blijkt uit voorbeelden in hoofdstuk 3.

²⁴ Uit eerder onderzoek blijkt dat sociale media meer gebruikt worden door meiden dan door jongens (Kloosterman & Van Beuningen, 2015; Peilstationsonderzoek Scholieren, 2023).

Hoewel een deel van de respondenten meiden vooral tegenkomt als slachtoffer van exposing en sextortion, zien anderen juist dat meiden steeds meer in beeld komen wegens het plegen van geweld.²⁵ Een veiligheidscoördinator op een middelbare school vertelt:

‘Dit fenomeen met die filmpjes, als je kijkt naar fysieke conflicten, dan zie je dat meiden op dit moment sterker vertegenwoordigd zijn dan jongens. We hebben best veel vechtpartijen rondom meiden. [...] We zien dat alles gefilmd en gedeeld wordt, dat meiden snel in de aanslag zijn met een mobiel om alles vast te leggen en te verspreiden. En jongens doen dat ook wel, maar heb het idee dat meiden een inhaalslag gemaakt hebben daarin. Op dit moment doen meiden niet onder voor jongens. Dat is opvallend.’ (veiligheidscoördinator middelbare school)

Hoewel het in de meeste gevallen waar we over horen gaat om meiden onderling (zowel dader(s) als slachtoffer(s)), is het geweld niet per se gendergebonden. Zo zien we een voorbeeld van een filmpje van een veertienjarig meisje dat in de metro hardhandig in elkaar geslagen en getrapt wordt door een groep van zes, zeven jongens. Het meisje wordt met de vuist in haar gezicht geslagen en hard in haar buik geschopt. Ook horen we over voorbeelden waarbij gemengde jongerengroepen geweld plegen, en van meidengroepen die een jongen mishandelen.

In veel gevallen van hybride straatgeweld lijkt er dan ook niet veel onderscheid in de manifestatie tussen jongens en meiden. Wel zijn er een aantal verschijningsvormen, waarbij gender wel een rol speelt. In hoofdstuk 3 is reeds benoemd dat het delen van seksueel getinte beelden van meiden instrumenteel gebruikt wordt in conflicten tussen rivaliserende jongeren of eenlingen om een broer of ander familielid te vernederen. Hoewel dit ongelooflijk veel impact heeft op de betrokken meiden, is het veroorzaken van dit leed niet het hoofddoel van de plegers. Een jongerenwerker vertelt hierover:

‘Maar ze doen het dan vooral omdat de meid familiebanden heeft met rivaliserende groepen. En de beelden worden dan gebruikt als clipshoots om mee te chanteren, of om de beelden te exposen of het wordt verwerkt in de muziketeksten.’ (jongerenwerker)

²⁵ In ons onderzoek is in de interviews ook de daderrol van meiden bij seksuele exposing en sextortion aan bod gekomen. Ook daar kunnen meiden een actieve daderrol hebben, zoals door het delen van beelden en filmpjes op platforms, het verspreiden van roddels over het bestaan van seksuele beelden van iemand of het actief werven van meiden om seksuele beelden te maken om hen daar vervolgens mee te exposen of af te persen. Dit laatste word ook gezien bij meiden die zelf in het verleden slachtoffer zijn geweest van exposing en/of sextortion.

Meiden kunnen ook de aanleiding zijn van geweld onder jongens. Zo vertelt een negentienjarige jongen dat hij regelmatig ziet dat jongens online negatief bejegend worden, omdat ze een meisje leuk vinden. Hij vertelt:

‘Ik zie wel vrij vaak dat jongens een meisje leuk vinden en dan compleet aan de schandpaal worden genageld. Puur vanwege dat feit. Dat gebeurt dan voornamelijk op Snapchat; dan maken ze er een screenshot van en zetten dat in een verhaal. Ik heb het ook weleens meegemaakt; ik ging een meisje volgen, niet eens avances gemaakt en kreeg meteen vier mensen van: laat haar met rust of we slaan je in elkaar.’ (jongere)

Twee andere jongeren die we spreken vertellen dat meiden soms de aanleiding zijn van conflicten tussen jongens of deze (bewust) uitlokken. Ook horen we over een voorbeeld, waarbij een meisje een jongen naar een afgelegen plekt lokt, waar deze vervolgens door jongens mishandeld en gefilmd wordt.

4.5. IMPACT OP SLACHTOFFERS

De verschillende voorbeelden die tot dusver aan bod zijn gekomen, maken duidelijk dat geweld met een online component grote impact kan hebben op de slachtoffers. Al eerder in dit rapport zijn voorbeelden ter sprake gekomen van geweld met ernstige fysieke, soms dodelijke, gevolgen. In deze paragraaf gaan we nader in op andere vormen van impact die geweld met een online component heeft.

Bij de ouders die we spreken van jongeren die slachtoffer zijn geworden merken zij in eerste instantie dat sprake is van gedragsverandering; hun kinderen zijn meer timide en teruggetrokken. In gesprekken met ouders en jongeren die zelf slachtoffer zijn geweest, merken we dat onder jongeren vaak een zekere gelatenheid is over het feit dat ze het slachtoffer zijn geworden van geweld. Een moeder wiens zoon meerdere malen in elkaar is geslagen en bedreigd:

‘Ik dat dat ook de reden is [van zijn slachtofferschap], en dat heeft hij ook gezegd, dat de reden was dat hij veel buiten was. Hij zei: “Buiten op straat gebeuren dingen mama, het is niet uniek”’. (moeder slachtoffer)

Ondanks de uiterlijke gelatenheid (naar volwassenen), zien professionals wel dat jongeren zich vaak onveilig voelen, zowel bij degene die zelf (online) geweld ervaren als bij jongeren die dit alleen maar online zien bij anderen. Het gegeven dat door de online component veel meer mensen te weten komen van het slachtofferschap, maakt de impact volgens respondenten nog groter. Dit zagen we eerder bij het casusvoorbeeld A in hoofdstuk 3 over de jongeren die de dag na de gefilmde spijtbetuiging op school kwam en ermee geconfronteerd werd dat iedereen de beelden van zijn

vernederling had gezien. Ook op het gezin van deze jongeren heeft het incident impact gehad; ze hebben camera's geplaatst bij de woning en zijn nog steeds bang voor herhaling.

Niet alle professionals die we spreken zijn er echt zeker van dat er ook meer geweld onder jongeren plaats vindt, dan voor het digitale tijdperk. Wel zien ze dat de online component de impact groter maakt. De online component vergroot de impact, doordat meer leeftijdsgenoten dit te zien krijgen en jongeren niet alleen online, maar ook op school en in de buurt hiermee geconfronteerd worden. Daarnaast zijn online beelden blijvend, waardoor jongeren er langer of steeds opnieuw mee geconfronteerd worden. Hiermee bestaat er kans op herhaald slachtofferschap.²⁶ Een expert op het gebied van opvoeden en digitale ontwikkelingen legt uit:

‘Dat is ook het wezenlijke verschil met vroeger. Vroeger, voordat alles werd gefilmd, kon je nog een misstap maken en dat achtervolgde je dan niet de hele tijd. Nu is de kans wel groter. Nu is er beeldmateriaal en als dat op internet staat dan is dat zo.’ (expert opvoeden en digitale ontwikkelingen).

Jongeren en kinderen zijn zich vaak niet bewust van de impact van het online delen van beelden of van de online wereld in het algemeen. Jongerenwerkers merken dat kinderen soms stoere taal uitslaan online, zonder dat ze beseffen dat dit kan leiden tot daadwerkelijke fysieke repercussies van anderen die hier niet van gediend zijn. Zo horen we over het voorbeeld van een 12-jarige jongen die op TikTok vertelde dat hij klaar was om te vechten en voor niemand bang was. Hij vertelde daarbij ook wat zijn adres was, maar was helemaal verbaasd toen er daadwerkelijk iemand kwam om hem in elkaar te slaan.

Daarnaast kan de online component ervoor zorgen dat jongeren makkelijker een doelwit worden voor anderen, omdat deze weet hebben van het eerdere slachtofferschap. Dit maakt het moeilijker voor jongeren om een veilige omgeving te vinden. Zoals al eerder aan bod gekomen, kan dit juist een motivatie zijn om zelf dader te worden. Dit is het geval bij X die eerder in dit hoofdstuk is besproken en die een doelwit werd, nadat hij geen criminele klusjes voor zijn ‘vrienden’ wilde uitvoeren:

²⁶ Jolien en Lievens (2016) concludeerden dit eerder in relatie tot het delen van seksuele beelden.

Casus D (vervolg): herhaald slachtofferschap

Nadat X door de onophoudelijke mishandelingen en pesterijen op een nieuwe school geplaatst is, gaat het al snel weer mis. Ondanks dat deze school in een andere, wel aangrenzende, gemeente staat, komt een jongen op school er al snel achter dat de nieuweling op een lijst staat van jongens die geslagen en afgeperst mogen worden. De jongen slaat X op het schoolplein en vertelt dat X geslagen mag worden. X wil voorkomen dat het weer misgaat bij hem, dus wanneer een aantal jongens hem benadert na het schoolpleinincident om wraak te nemen, stemt hij daarmee in.

De jongen die X geslagen heeft wordt na een afgelegen plek in het park gelokt, waarbij de andere jongens X motiveren om hem in elkaar te slaan. X mishandelt de jongen en ook dit incident wordt gefilmd en gedeeld. Een docent krijgt echter te horen over de mishandeling en het slachtoffer doet uiteindelijk aangifte. X wordt aangehouden en veroordeeld voor het door hem gepleegde geweld. De rechter houdt echter rekening met de omstandigheden en het eerder slachtofferschap van X en hij krijgt een relatief milde straf.

Zijn moeder besluit weer te verhuizen naar een andere gemeente en X weer op een nieuwe school te plaatsen, ditmaal nog verder van zijn oude buurt vandaan. Op het moment dat we haar spreken gaat het goed met X. Hij heeft zijn plek gevonden op zijn nieuwe school en komt niet meer in de problemen.

Het kan ook zo zijn dat jongeren zich doordat ze een geweldsincident zien of meemaken dat ze terugtrekken van de groep of (gewelds)criminaliteit. Een respondent kent jongeren die 'leren' van een geweldsincident en er niet meer bij betrokken willen raken.

4.6. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk zijn de achtergronden van daders en slachtoffers nader bekeken. Hoewel de online wereld zich niet beperkt tot kwetsbare jongeren, zien professionals wel dat deze meer risico lopen om slachtoffer of dader te worden. Jongeren kunnen slachtoffer worden, omdat ze een makkelijk doelwit zijn, betrokken zijn bij een conflict of behoren bij een bepaalde groep.

Slachtofferschap en daderschap zijn bij dit type delicten nauw met elkaar verbonden; jongeren kunnen geweld plegen om eigen slachtofferschap te voorkomen en soms worden ze hiermee gechanteerd na een gefilmde mishandeling. Jongeren kunnen ook dader worden door wraak te nemen op degene die hen zelf eerder geweld hebben aangedaan. Het zelf plegen van geweld en dit online delen vergroot de status van jongeren, wat op zichzelf een beschermende factor kan zijn tegen slachtofferschap, maar ook geweld uit kan lokken waardoor dit ook slachtofferschap kan vergroten. Hoewel het in de meeste voorbeelden en gesprekken gaat over jongens die dader en/of slachtoffer

zijn, zien professionals ook meiden die geweld plegen en de beelden hiervan delen. Ze maken zich zorgen over de toename van deze incidenten, zowel in ervaren omvang als ernst. Daarnaast kunnen meiden ook een katalyserende of uitlokkende rol hebben bij geweld met een online component. Wanneer het gaat om impact, dan is er zowel impact te zien op gedrag als het veiligheidsgevoel van jongeren, waarbij onveiligheidsgevoelens ook een drijfveer kan zijn om zelf geweld te plegen. De online component zorgt voor extra impact, doordat meer leeftijdsgenoten (maar natuurlijk ook anderen) kennis nemen van het geweldsincident en het slachtoffer hiermee kunnen confronteren.

5. Criminogene factoren

'Je krijgt ook te maken met de snitchcultuur. Snitchen is verraden en dat mag nooit. Als je naar de politie stapt of op school vertelt over de bedreigingen wordt je foto op social media geplaatst. Dan wordt je neergezet als 'verrader'. De bedreigingen nemen dan alleen maar toe.' Aangifte doen is vaak ook geen optie, omdat het vaak niet anoniem kan. Daders zien wie er aangifte heeft gedaan en waar het slachtoffer woont.'

(Twee moeders van slachtoffers uit Amsterdam in De Nieuws BV, NPOradio1.nl, 2 november 2018)

In dit hoofdstuk gaan we in op criminogene factoren die bijdragen aan het plaatsvinden van hybride straatgeweld onder jongeren op basis van de empirische bevindingen. Dit zijn factoren die van invloed zijn op de jongeren en de besproken verschijningsvormen. Het identificeren van criminogene factoren biedt aanknopingspunten om interventies te formuleren, waarbij we opmerken dat niet alle criminogene factoren eenvoudig te beïnvloeden zijn.²⁷ De bevindingen zijn gebaseerd op alle kwalitatieve bronnen die we voor dit onderzoek raadpleegden.

5.1. OMGEVINGS- EN GEZINSFACTOREN

Uit het onderzoek komen een aantal omgevings- en gezinsfactoren. Voor een deel zijn dit factoren waarvan bekend is dat die in algemene zin invloed hebben op het plegen van criminaliteit en recidive. Naast deze factoren zijn uit het onderzoek nog een aantal andere omgevingsfactoren naar voren gekomen die we in deze paragraaf bespreken.

5.1.1. GEZINSFACTOREN

In het vorige hoofdstuk is reeds aan bod gekomen dat professionals zien dat veel van de jongeren, maar zeker niet uitsluitend, die bij hybride straatgeweld betrokken zijn opgroeien en armoede en vaak kampen met problemen in hun thuissituatie. Voorbeelden die professionals noemen zijn opgroeien in gebroken gezinnen of verslavingsproblematiek van de ouders. Eén van de geïnterviewde moeders (casus D, diffuus vader- en slachtofferschap) noemt dat toen de problemen bij haar zoon begonnen er sprake was relationele spanningen, 'vechten tegen de toeslagenaffaire' en financiële moeilijkheden.

Een respondent van het OM die vaak betrokken is bij drillrap-gerelateerde opsporingsonderzoeken

²⁷ Vaak wordt een onderscheid gemaakt tussen statische en dynamische factoren, waarbij de statische factoren niet of nauwelijks te beïnvloeden zijn.

ziet bij verdachten dat veelal sprake is van onmachtige ouders, ouders met persoonlijkheidsstoornissen en die kampen met een licht verstandelijke beperking.

In de empirie vinden we echter ook voorbeelden waarin dit soort gezinsfactoren minder een rol lijken te spelen, zoals in casus A, waar enkel sprake was van slachtofferschap, spelen deze factoren op basis van de gevoerde gesprekken niet. En een respondent vertelt over de jongeren op fatbikes uit casus B (daderschap) dat het hierin ook om jongeren uit 'welgestelde gezinnen' gaat, waarbij we verder weinig te weten zijn gekomen over andere gezinskenmerken van de jongeren uit deze casus.

5.1.2. INVLOED STRAATCULTUUR

Ook straatcultuur is in dit rapport al enkele malen ter sprake gekomen. Meerdere respondenten noemen straatcultuur als een factor die bijdraagt aan het plaatsvinden van hybride straatgeweld. Straatcultuur wordt vaak gerelateerd aan wijken waar armoede heerst, maar jongeren uit andere type wijken kunnen hier online eenvoudig kennis van nemen.

Hoewel straatwaarden lokaal kunnen verschillen en dynamisch zijn, gaat het vaak om waarden als het vertonen van masculien (macho)gedrag, snel geld verdienen, agressie en geweld en voor jezelf opkomen. Dit zijn zaken waar je status mee krijgt op straat. Bij de verschillende uitingen van hybride straatgeweld, zien we deze waarden terugkomen. Met name als het gaat om het tonen van agressie of geweld en het voor jezelf opkomen als iemand je iets aandoet. Ook bij territoriumconflicten tussen groepen spelen straatwaarden een rol: als iemand je raakt op jouw territorium, dan pak je hem terug. Een advocaat uit de Randstad die meerdere zaken heeft behandeld van (zware) geweldsincidenten onder jongeren:

'Deze jongens leren op straat: grote bek hebben en voor jezelf opkomen, jezelf aan de omgeving meten.' (advocaat)

Door sociale media is veel meer en sneller te zien wat iemand heeft gedaan of wat iemand is aangedaan. Daarbij zorgen uitingen op sociale media voor meer of minder status voor de betrokken jongeren. Een jongerenwerker, tevens rapper, uit de Randstad legt uit hoe dit werkt:

'Als je bent exposed, bijvoorbeeld doordat je een gevecht hebt verloren, dan moet je iets terug doen. Je gaat bijvoorbeeld iemand neersteken. Dan weet iedereen dat je dat hebt gedaan, dan heb je jouw eer teruggehaald. Je moet iets terugdoen. Zeker als je jezelf portretteert als gangster. En dus moet je, bijvoorbeeld via online beelden, laten zien dat je iemand hebt geklapt. Dan ben je het mannetje.' (jongerenwerker)

Ter nuancering legt een jongerenwerker uit dat straatwaarden ook niet per definitie negatief zijn en dat sommige jongeren uit achterstandssituaties er bij gebaat zijn als ze leren om voor zichzelf op te

komen. Zoals in het kader beschreven, heeft straatcultuur jongeren zaken te bieden die ze op een andere manier moeilijk kunnen krijgen of waar ze behoefte aan hebben, zoals ergens bij horen (sociale identiteit), respect (status) en veiligheid. Een jongerenwerker over de aantrekkingskracht van de straat:

‘Dat de thuissituatie een rol speelt en dan is de straat de eerste die je opvangt. De straat staat 24/7 voor je klaar.’ (jongerenwerker)

Desondanks zien veel professionals die met jongeren werken, straatwaarden als belangrijke negatieve factor die bijdraagt aan hybride straatgeweld.

5.1.3. AANWEZIGHEID ANTI -SNITCHCULTUUR

De invloedssfeer van straatwaarden beperken zich daarbij niet (meer) enkel tot grote steden of achterstandswijken. Digitalisering (maar ook globalisering), zorgt dat (uitingen over) straatwaarden snel veel jongeren kunnen bereiken. Een goed voorbeeld van de bredere verspreiding van straatwaarden is de angst onder jongeren om te *snitchen*. Bij snitchen gaat het om het verraden of het verklikken van iemand. Een respondent die in het verleden bij een crimineel netwerk in de Randstad behoorde en nu met jongeren werkt, legt uit dat ‘vroeger’ snitchen alleen gold voor criminelen, maar dat tegenwoordig elke vorm van iets melden of vertellen onder jongeren gezien wordt als snitchen.

De angst om als snitch te worden geïdentificeerd (‘exposed’), maakt dat veel jongeren niet praten over wat hen is aangedaan of wat ze als omstander hebben gezien, wat het voor daders relatief veilig maakt om geweld te plegen. In de praktijk lopen respondenten hier in grote mate tegenaan. Een docent van een MBO in het midden van het land geeft een voorbeeld, waarbij leerlingen werden afgeperst en gefilmd:

‘[...] met die jongens die die opdrachten kregen. Dat waren eigenlijk kinderen van het speciaal onderwijs. Die wilde niet zeggen wie het heeft gedaan, omdat ze zich dan een snitch voelen.’ (docent MBO).

Een veiligheidscoördinator van VIOS (Veilig In en Op School): “De snitch-cultuur dat heerst wel, dat is overal op alle scholen.” Voor de politie is het taboe op snitchen een belangrijke belemmerende factor. Een operationeel expert die te maken heeft met geweld door jeugdgroepen in zijn gebied, legt uit:

‘Dat probleem zien wij op straat; niemand durft met ons te praten, want dan ben je een snitch. Dat speelt hier al op hele jonge leeftijd; 11-12 jaar. Dus durven zij niet te praten met ouders of politie. Want dan ben je de snitch.’ (respondent politie)

Vanuit het oogpunt van de jongeren is de angst om te snitchen begrijpelijk. We horen verschillende voorbeelden van jongeren die ‘exposed’ worden als snitch en die hier de gevolgen van ondervinden, zoals het voorbeeld in het onderstaande kader van X, de eerder besproken jongere X die na meerdere malen slachtofferschap uiteindelijk dader werd.

Casus D (vervolg): herhaald slachtofferschap

Als de moeder van X erachter komt, door op zijn telefoon zijn Snapchataccount te bekijken, dat haar zoon afgeperst wordt om zijn spullen af te geven, gaat ze hierover in gesprek met X. Hij geeft toe dat dit gebeurt en dat de daders op dezelfde school zitten als hij. Zijn moeder vertelt:

“Ik ben daarmee naar school gedaan en school heeft politie ingeschakeld en toen hebben we gesprek op school gehad. De jongens zouden aangesproken worden.” (moeder)

De wijk- of jeugdagent die bij het gesprek op school betrokken was, spreekt de betrokken leerlingen inderdaad streng toe. Voor X blijkt dit de situatie echter alleen maar erger te maken. Zijn moeder:

“Zij hebben hun aangesproken en op een gegeven moment is mijn zoon door die jongens erop aangesproken en heeft flinke klappen gehad. De school had steeds alleen gesprekken met die jongens. Hij wordt belaagd door de jongens en uitgemaakt voor snitch. Dat filmpje is mij niet direct onder ogen gekomen, maar het ging door.” (moeder)

Van X wordt een filmpje gemaakt waarin hij voor snitch wordt uitgemaakt en mishandeld. Dit filmpje verspreid zich snel onder andere leerlingen en jongeren uit de buurt en X wordt meerdere malen mishandeld – soms door onbekende jongeren – , omdat hij bekend staat als snitch. Zoals eerder aan bod is gekomen, verhuist hij uiteindelijk naar een andere school.

Hoewel we het taboe op snitchen veel terug horen, zijn er ook voorbeelden van jongeren die zich hier niet door laten afschrikken, wanneer iemand anders dit overkomt. In hoofdstuk 6 komen we hier op terug.

5.1.4. AANWEZIGHEID RIVALISERENDE (DRILLRAP)GROEPEN

In hoofdstuk 3 is de invloed van drillrap al aan bod gekomen bij het bespreken van rivaliserende groepen. Hier is tevens besproken dat de meningen van respondenten verschillen over de invloed van drillrap op het geweld *an sich*, of de invloed van straatwaarden waarvan drillrap een onderdeel kan zijn. Voor een deel lijken de waarden die bij drillrap horen te overlappen met straatwaarden. Dit is te zien bij territoriale conflicten:

‘Het uitvechten van onderlinge conflicten die gaan over postcodes en leefgebieden. Zoals Zuid versus Noord. En de één mag en kan niet bij de ander over de vloer of in de wijk komen. Als je wel komt, heb je bonje. Zo simpel is het en dat is een voorbeeld van de straatcultuur.’ (jongerenwerker).

Zoals we in hoofdstuk 3 hebben gezien, zijn ruzies met rivaliserende drillrapgroepen een belangrijk onderdeel van drillrap, waarbij je in ranking stijgt naarmate je de tegenpartij meer schade toebrengt. Het fysiek verwonden of doden leidt daarbij tot de meeste status, ranking of ‘online punten’. In Nederland zijn meerdere gevallen bekend van (dodelijke) geweldsincidenten waarbij de oorsprong naar alle waarschijnlijkheid ligt in het conflict tussen drillrapgroepen. Respondenten vertellen over de invloed van drillrapgroepen op jongere kinderen. Zoals een wijkagent uit de Randstad waar meerdere drillrapgroepen actief zijn:

‘Wij hebben zeker ook drillrap in de wijk. Maar het zijn maar een stuk of vier jongeren die daar echt actief in zijn. Ze noemen zichzelf [...]. En in die muziek zie je ook de oproep tot geweld. En ze lopen te zwaaien met geld en wapens, dure auto’s. Je ziet dat ze gezag hebben in de wijk. Vanuit dat gezag zie je dat ze andere jongeren voor zich laten werken: zo bewegen ze andere jongens te runnen met drugs, bijvoorbeeld. En die jongeren werven ze op de scholen. Dan zie je dat die jongeren niet of weinig meer thuis komen, dat ze geen goede cijfers meer halen. Dan heb je het over jongere jongeren van 12 of 13 jaar, die dan op hun 14^e hun eerste overval plegen, gerust met een vuurwapen.’ (wijkagent)

We spreken een moeder uit de Randstad wiens zoon in het vizier kwam van jongens op zijn middelbare school die hem probeerden te werven voor een drillrapgroep en hem vroegen om zich te bewijzen met criminele klusjes (Casus F). Toen hij dit weigerde werd hij een target voor de groep. Hoewel dit type geweld niet uitsluitend voorbehouden is aan drillrapgroepen, kennen respondenten hier wel veel voorbeelden van en hebben ze zorg over de negatieve impact op kwetsbare jongeren.

Twee jongeren die we spreken en die zelf veel drillrap luisteren (eentje begeeft zich wat meer op het criminele pad, dan de andere) vertellen dat drill invloed heeft gehad op straatwaarden in hun stad. Ze zien dat er nu meer conflicten uitgevochten worden en dat meer mensen een wapen dragen. Volgens hen komt dit door de negatieve invloed van drill op straatwaarden.

Vanuit dit perspectief zijn waarden vanuit drillrap onderdeel geworden van een veel bredere straatcultuur, waarbij deze nog steeds onderdeel uitmaakt van drillrap, maar daar niet aan voorbehouden is. Tevens identificeren niet alle rivaliserende groepen zich als drillrapgroepen, die off- en online conflicten uitvechten met dezelfde gewelddadige gevolgen. Een deelnemer aan de

expertsessie heeft dan ook zorg dat de overheid zich in de aanpak teveel blind staart op drillrapgroepen en daarbij andere gewelddadige groepen mist.

5.1.5. (ONLINE) GEMEENSCHAP DIE GEWELD AANMOEDIGT

Uit de gesprekken blijkt dat filmpjes van geweld populair zijn onder jongeren. In een gesprek met een aantal jongeren op de middelbare school, vertelt een leerling over het delen van een filmpje van een gefilmde mishandeling:

‘Vinden ze leuk, kicken ze op. Als mensen weten dat twee mensen ruzie hebben, dan wordt het erg breed gemaakt. Vrienden zeggen dan: Wat ga je doen? Ik wil haar in elkaar slaan. Het gaat om sensatie.’ (jongere)

Het is maar de vraag of de online omstanders zich beseffen dat het ophitsen en het aanwakken van online conflicten ernstige gevolgen kan hebben. Veel respondenten denken dat veel jongeren daar niet echt bij stilstaan; die doen het ‘voor de lol’ en de sensatie. Wanneer we vanuit dit perspectief kijken naar de online scoreboards bij rivaliserende groepen, dan is voorstelbaar dat deze groepen hierdoor gemotiveerd worden om zo hoog mogelijk op het scoreboard te eindigen.

5.2. INDIVIDUELE FACTOREN

Naast bovenstaande factoren, zijn we in het onderzoek ook meer individuele factoren tegengekomen die van invloed zijn.

5.2.1. GEDRAGSPROBLEMEN EN LVB

Zoals in het vorige hoofdstuk al aan bod gekomen, noemen veel respondenten dat bij betrokken jongeren vaak sprake is van gedragsproblemen. Ook vermoeden respondenten dat een licht verstandelijke beperking een rol speelt bij ouders, omdat ze daardoor de gevolgen van hun actie niet kunnen overzien en makkelijk beïnvloedbaar zijn.

5.2.2. GEVOELIGHEID VOOR GROEPSDRUK

In algemene zin is het willen horen bij een groep en de angst om erbuiten te vallen iets wat speelt bij veel jongeren. Voor veel jongeren wordt het op de middelbare school belangrijker wat leeftijdsgenoten van ze vinden, dan wat ouders of opvoeders vinden, waardoor jongeren gevoeliger worden voor groepsdruk van leeftijdsgenoten. Een deskundige op het gebied van opvoeden en opgroeien:

‘Het is van alle tijde dat groepsdruk en groepsgedrag erg belangrijk is voor kinderen hoe zij zich gedragen. Kinderen zullen niet zo snel iets van pesten zeggen, tenzij zij weten dat er vijf

kinderen achter hen staan. Dat geldt ook voor verraden.’ (deskundige opvoeden en online ontwikkelingen)

In dit opzicht is het niet verrassend dat uit de gesprekken blijkt dat groepsdruk tevens een grote rol speelt bij de geweldsincidenten met een online component.

Groepsdruk kan online en/of offline plaatsvinden en sommige jongeren zijn hier gevoeliger voor dan anderen. Verder spelen ‘online omstanders’ een grote rol kunnen spelen bij het ophitsen van een persoon en aanwakkeren van een conflict, waardoor dit kan escaleren in fysieke confrontaties. We zijn verschillende voorbeelden tegengekomen, waarbij blijkt dat de pleger slecht om kan gaan met deze groepsdruk en de noodzaak voelt om zich te bewijzen ten opzichte van de groep. Wanneer we een jongerenprofessional, tevens muziekproducer, vragen naar wat nou het meeste invloed heeft op het ontstaan van geweld met een online component, antwoordt deze:

‘Zij [de jongeren] hebben het meer over *peer pressure*. Daar draait het om. De groepsdruk is het grootste probleem en dat hoor ik keer op keer.’ (jongerenprofessional en muziekproducent)

Het blijkt voor (sommige) jongeren lastig om zich te onttrekken aan de groepsdruk die offline, maar vooral in grote mate online op hen wordt uitgeoefend om niet over zich heen te laten lopen of om wraak te nemen. Dit zagen we eerder bij Casus C over de 15-jarige Joshua die neergestoken werd in een gevecht met een leeftijdsgenoot na een conflict dat lange tijd online speelde. Een betrokken advocaat over de pleger:

‘Hij voelde zich door groepsdruk gedwongen om de ruzie uit te vechten, omdat hij anders een watje of slap zou zijn. Daarover werd constant online bericht, vooral ook omdat de latere dader een confrontatie eerder had geweigerd.’ (betrokken advocaat)

Meerdere respondenten wijzen er op dat jongeren die vatbaar zijn voor groepsdruk ook meer risico lopen om betrokken te raken bij een geweldsincident (met een online component), omdat ze zich makkelijker laten beïnvloeden door wat anderen tegen ze zeggen.²⁸ Uit het vonnis van de jongere die de 15-jarige Joshua uit de besproken casus heeft neergestoken blijkt dit ook; er is vastgesteld dat hij heel vatbaar is voor groepsdruk (Rechtbank Rotterdam, 2022). Sommige respondenten wijzen er op dat juist jongeren die uit een moeilijke thuissituatie komen vatbaar zijn voor groepsdruk, maar in

²⁸ Hoewel dit niet centraal staat in ons onderzoek, is de ervaring van respondenten dat deze jongeren ook meer vatbaar zijn om geronseld te worden voor criminele klusjes; ze zijn makkelijker over te halen, willen zich bewijzen en bij een groep horen.

algemene zin zien professionals dat het bij de groep willen horen iets is waar bijna elke jongere vatbaar voor is.

5.2. BEHOEFTE AAN STATUS

Naast gevoeligheid voor groepsdruk blijkt het streven naar meer status een belangrijke drijvende factor te zijn. Respondenten, zowel uit de grote steden in de Randstad als in kleinere steden elders in het land, zien dat voor veel jongeren waar zij mee werken het hebben van status erg belangrijk is. Status is belangrijk in verschillende leefgebieden waar jongeren zich begeven: online, op straat en op school. Status krijg je in algemene zin door te laten zien dat je voor jezelf op komt en niet bang bent. Hoe meer je dit kan laten zien, hoe meer status je krijgt. Experts vertellen dat iemand die status heeft niet snel slachtoffer is, ook niet als hij alleen is. Het hebben van status is voor jongeren een beschermende factor om geen slachtoffer te worden, wat kan motiveren om deel uit te maken van de plegende groep.

Door de huidige online mogelijkheden kunnen filmpjes van (gewelddadige) 'prestaties' snel verspreid worden en een groot bereik genereren. Dit vormt ook een reden dat het voor jongeren belangrijk is dat het geweld dat ze plegen gefilmd wordt. Een expert licht toe:

'Bijna elk geweldincident wordt gefilmd. Ik sprak jongeren die zeiden: als je niet hebt gefilmd, dan kan je er niet mee pronken.' (expert online straatcultuur)

Andere respondenten herkennen dit en zien dit ook als voornaamste drijfveer om alles te filmen. Het gaat hier zowel om status op straat als online, waarbij we opmerken dat dit voor jongeren onderdeel uitmaakt van dezelfde leefomgeving waarin zij en hun leeftijdsgenoten zich begeven.

Aan de ene kant lijkt de online wereld, door het verkrijgen van status door likes, views of punten, soms belangrijker dan de offline wereld. Aan de andere kant lijkt de waarde van fysieke confrontaties en gevechten groter dan online bedreigen, beledigen en intimideren.

Al eerder zagen we dat online omstanders druk uitoefenen op rivaliserende groepen of eenlingen met een conflict om dit fysiek uit te vechten. Hieruit blijkt dat meer waarde wordt gehecht aan een fysiek gevecht. Het ophitsen lijkt het doel te hebben om te komen tot een fysieke confrontatie. Ook aan de ranking bij (drillrap)groepen is te zien dat hoe fysiek gewelddadiger de daad, hoe hoger de ranking, credits of punten. Met enkel online geweld is dus niet zoveel status te verkrijgen als met fysiek geweld.

Bij het verklaren van het grote belang dat aan status wordt gehecht, wijzen enkele respondenten erop dat dit voor deze jongeren soms de enige manier is om status te bereiken, vanwege hun economische en maatschappelijke achterstand. Een achterstand waar ze door sociale media extra mee geconfronteerd worden door beelden van dure auto's, kleding en vakanties die voor

de meeste van hen buiten bereik liggen. Een docent legt uit dat jongeren die zich thuis ongelukkig voelen en van wie het dagelijks leven ver af staat van dat van influencers die ze online zien het verkrijgen van status aantrekkelijk is:

‘En wat je dan heel erg krijgt, is dat kinderen zich eigenlijk op een soort andere manier gaan voordoen. Nou, dan krijg je een soort status over je heen. Ik heb een jongen in de eerste klas, eigenlijk een hele lieve jongen, maar zijn zus heeft hier op school gezeten en die had een beetje een foute vriend. Dus hij kwam eigenlijk in die groep [van de foute vriend]. Dus ondanks dat hij niet zo wilde zijn, is hij zichzelf gaan ontwikkelen; dat hij allemaal rottigheid ging uithalen. Hij ging kinderen vervelend benaderen, want hij wist die lui staan toch wel achter me. Hij ging ook kinderen opdrachtjes geven om rottigheid uit te halen. Alleen maar om zijn status te verhogen.’ (docent middelbare school)

In hoofdstuk 4 is reeds aan bod gekomen dat respondenten zien dat veel jongeren die betrokken zijn bij geweld met een online component te maken hebben met een sociaal economische achterstand, vaak met problemen in hun thuissituatie. Respondenten zien dat deze jongeren vaak – maar niet altijd- kwetsbaar en beïnvloedbaar zijn om meer status te krijgen (door geweld). Een reden hiervoor kan zijn, dat zij weinig andere dingen hebben om zich aan op te trekken of die bescherming bieden.

5.2.3 ERVAREN VAN ONVEILIGHEIDSGEVOELEN

Impliciet zijn onveiligheidsgevoelens onder jongeren al op meerdere plekken in dit hoofdstuk, maar ook in de vorige hoofdstukken, aan bod gekomen. Jongeren kunnen dader worden uit onveiligheidsgevoelens om (herhaald) slachtofferschap te voorkomen en status kan een beschermende factor zijn tegen slachtofferschap.

Maar jongeren kunnen ook zonder slachtoffer te zijn angst hebben om slachtoffer te worden door dingen die ze online zien. Van meerdere respondenten horen we over de impact die het op jongeren heeft als ze online beelden zien van, onder andere, leeftijdsgenoten die wapens dragen. Een expert legt uit:

‘Ik geloof wel heel sterk in het versterkende effect: Als jongeren van elkaar horen dat ze een mes op zak hebben of op het nieuws horen, dan vanuit onveiligheidsgevoelens gaan zij ook een mes dragen. [...] Dit zorgt voor onveiligheidsgevoelens voor jongeren. Dat geldt ook voor buurten. Als er een negatief bericht is over buurten, dan doet dat iets met beeldvorming voor jongeren. Dat doet iets met jongeren. Zij kunnen zich onveilig voelen.’ (Expert online straatcultuur)

Twee jongerenwerkers vertellen over een jongen uit de bovenbouw van de basisschool die ze op straat tegenkomen met een mes, omdat hij denkt dat iedereen op straat een mes draagt door beelden die hij online heeft gezien en hij zich daarom ook moet beschermen. Een social media expert van de politie noemt in dit kader de algoritmes van social media waar jongeren in terecht komen:

‘Dus op een gegeven moment denkt iedereen, ja shit, maar als zij zo’n mes bij hebben dan moet ik ook zo’n mes hebben. Want ik moet mezelf wel kunnen verdedigen natuurlijk. En als je daar dan tijdig op inspeelt, dat heeft weer te maken met die filterbubbel, die kinderen zien alleen maar dat soort filmpjes. Dus in hun ogen loopt iedereen met zo een drillrap-mes.’
(social media expert politie)

De angst voor slachtofferschap, aangewakkerd door online beelden en conflicten, kan er bij jongeren voor zorgen dat ze zich op straat onveilig voelen. Om zichzelf te beschermen zien professionals dat jongeren vaker messen dragen, wat de kans op een daadwerkelijk steekincident vergroot.²⁹

5.4. MOGELIJKHEDEN EN GEBRUIK ONLINE PLATFORMS

Tot slot besteden we in dit hoofdstuk aandacht aan de rol van online platforms bij geweld met een online component. De mogelijkheden van online platforms bieden zowel gelegenheid als motivatie voor het geweld onder jongeren.

In dit hoofdstuk is reeds status besproken als belangrijke drijfveer om geweld te plegen en dit te filmen en te delen. Verschillende respondenten wijzen erop dat het grote bereik van sommige onlinegroepen een aanmoedigende werking heeft. De mogelijkheid om heel snel heel veel anderen te bereiken, en daarmee ook meer likes en views, is erg aantrekkelijk voor jongeren. Een jongerenwerker:

‘Er zijn Snapchatgroepen die gewoon groot en landelijk zijn. Dan heb je een bereik van een paar ton of meer volgers. Soms meer dan een miljoen.’ (jongerenwerker)

Een jongere over de aantrekkingskracht van het bereik:

‘Iedereen weet gewoon al dat als het gebeurt dat iedereen gaat filmen zodat ze het ook kunnen laten zien aan mensen die hier niet op school zitten. En dan gaat het al heel snel de hele wereld rond.’ (jongere)

In de gesprekken horen we veelal dezelfde platforms die gebruikt worden. In de eerste plaats is Snapchat een veelgenoemd platform. In verschillende voorbeelden in hoofdstuk 3 is dit platform al

²⁹ En de politie ziet dit terug in een toename van de betrokkenheid van jongeren bij steekincidenten (Politie, 21 januari 2021, Rijksoverheid, 20 maart 2023).

enkele keren genoemd. Respondenten noemen verschillende redenen waarom Snapchat aantrekkelijk is:

- Berichten worden snel en automatisch gewist
- Verzenders krijgen een melding van een screenshot
- Je kunt makkelijk grote groepen toevoegen
- Je kunt de locatie van iemand volgen.³⁰

Ook Telegram wordt veel gebruikt. Dit platform horen we minder als platform voor filmpjes met spijtbetuigingen en mishandelingen, maar wel voor exposing (zowel van naaktbeelden als jongeren die geslagen mogen worden). Een jongerenwerker: 'Telegram is anoniem en duister.' Veel heftige (seksueel) gewelddadige beelden zijn hier te vinden. Omdat de server van Telegram in Rusland staat, is de algemene aanname dat niet bekend kan worden van wie beelden afkomstig zijn. Ook hier zijn jongeren te vinden in groepen met veel leden, soms op postcodegebied of met de naam van een school.

Als derde veelgebruikt platform noemen veel respondenten TikTok. Hier zijn veel jongeren op te vinden en veel open accounts. Overigens communiceren jongeren ook op tal van andere manieren en wisselen de platforms die jongeren gebruiken ook. Zo wordt er ook veel gecommuniceerd via de chatkanalen van games, terwijl platforms als Facebook of Instagram onder jongeren achterhaald zijn.

5.5. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk zijn verschillende factoren besproken die van invloed zijn op (de betrokkenen van) geweld met een online component. De genoemde factoren werken niet in een vacuüm, maar hebben invloed op elkaar of kunnen indirect van invloed zijn. Zo kunnen het streven naar status en taboe op snitchen gezien worden als straatwaarden, behorende bij straatcultuur. En kunnen rivaliserende groepen een reden zijn dat geweld escaleert, maar tevens beïnvloed zijn door straatcultuur en vice versa. Tevens speelt, zoals ook in hoofdstuk 4 aan bod gekomen, de sociaaleconomische achterstandspositie van jongeren een rol als het gaat om beïnvloeding door straatwaarden of streven naar status.

³⁰ Snapchat heeft wel de mogelijkheid om het tonen van de locatie uit te zetten. Al zagen we in hoofdstuk 3 dat jongeren onder druk kunnen worden gezet om dit niet te doen.

6. Signaleren en herkennen

'Het ontbreken van een aangifte maakt onderzoek moeilijk, stelt de wijkagent. „Aangifte doen gebeurt niet want het slachtoffer is vaak ook weer dader.” Iemand wil geen watje zijn, zegt hij. „En dan pakt hij anderen terug.” (Van Essen, 16 oktober 2022).

In dit hoofdstuk staat de aanpak van hybride straatgeweld centraal, waarbij we kijken naar het signaleren en herkennen van het delict. We baseren ons hierbij op de empirische bevindingen uit ons onderzoek die betrekking hebben op hybride straatgeweld. Het valt buiten het bereik van deze verkenning om een opsomming te geven van alle algemene initiatieven of projecten om jongeren uit de criminaliteit te houden³¹ of om in algemene zin (online) contact te leggen met jongeren.³² De focus in dit onderzoek ligt op de wijze waarop, op basis van de empirische bevindingen, onder andere politieprofessionals, jongerenwerkers en schoolmedewerkers hybride straatgeweld signaleren en welke rol zij hierbij hebben of kunnen spelen. Tevens besteden we aandacht aan belemmerende factoren en kansrijke praktijkvoorbeelden.

6.1. INCIDENT RAAKT BEKEND DOOR AANGIFTE OF MELDING SLACHTOFFER

Respondenten van de politie ervaren zoals gezegd dat er weinig aangiften en meldingen worden gedaan, waardoor de meeste incidenten niet bekend raken bij de politie. Een operationeel expert van een basisteam in de Randstad licht toe dat als er wel aangifte wordt gedaan, dit vaak geschiedt onder lichte dwang van een ouder. Respondenten van de politie vertellen verder dat het zelfs met een aangifte lastig is om een zaak op te pakken. Vaak zijn de beelden niet beschikbaar voor de politie en gedeeld in gesloten groepen, waardoor de politie hier geen toegang toe heeft. Of zijn de beelden alleen tijdelijk te zien geweest.

Een voorbeeld, waarbij er wel een aangifte en vervolgonderzoek is gedaan, is de eerder besproken casus A, waarbij een 15-jarige jongen slachtoffer werd van een spijtbetuiging die gefilmd is (te zien in het kader hieronder). In dit geval is de aangifte niet door het slachtoffer zelf gedaan, maar is dit – in overleg met de betreffende wijkagent – gedaan door zijn vader. Zijn ouders maakten hierbij de

³¹ Bijvoorbeeld in het kader van het programma Preventie met Gezag om te voorkomen dat jongeren in de georganiseerde criminaliteit belanden.

³² Van deze initiatieven kunnen we ook niet zeggen of en in welke mate ze bijdragen aan het signaleren en herkennen van hybride straatgeweld. De initiatieven die wel geduid kunnen worden als kansrijk zijn wel opgetekend in dit hoofdstuk.

overweging dat ze het wel belangrijk vonden om aangifte te doen, maar ook probeerden om hem te beschermen door hem niet zelf aangifte te laten doen. De jongere zelf wilde dit ook niet.

Casus A (vervolg): slachtoffer spijtbetuiging

X is het slachtoffer van een gefilmde spijtbetuiging die, onder andere, gedeeld is onder leerlingen van zijn school. Hoewel X zelf zegt dat het hem niet heel veel uitmaakt dat andere leerlingen het hebben gezien, merkt zijn moeder wat anders. Ze vertelt dat hij huilend thuiskwam nadat hij die dag op school geconfronteerd werd met de beelden en na lang aandringen vertelt hij haar over de bedreiging. Hij wil onder geen beding dat zijn ouders naar de politie gaan en zegt tegen zijn ouders dat dit ook de reden is dat hij het incident eigenlijk niet aan hen wilde vertellen. Op de vraag van ons waarom hij niet naar de politie wil, zegt hij: 'Ik wilde hem zelf doodschieten.' Zijn moeder gelooft dat niet. Even later zegt hij dat hij geen snitch is die met de politie praat.

Zijn moeder heeft nadat hij dit tegen haar heeft verteld toch contact opgenomen met de wijkagent en haar contactpersoon bij het jeugdpreventieteam om te overleggen wat ze kunnen doen. De wijkagent vertelt dat het belangrijk is om aangifte te doen om actie richting de dader te kunnen ondernemen. De moeder vertelt:

'We moesten wel echt een officiële aangifte doen. Wij vonden het dan wel lastig, want wij hebben iets, zo van. Ja, wat als zo'n jongen wraak neemt of zo? Of z'n familie, hè? Of weet ik veel wie allemaal? We hebben nog twee kinderen, dus dan wil je ook niet dat die misschien gevaar lopen. Dus toch even overleg gehad; wat kunnen we dat doen? Want je hoort ook dat er vaak een adres op een aangifte komt te staan en dat krijgt de verdachte dan precies te zien.'

Na overleg besluit het gezin om wel aangifte te doen. De vader van X doet namens hem aangifte en er wordt een afspraak op locatie (AOL) aangemaakt, zodat de meldkamer bij een melding weet dat er afspraken zijn gemaakt over meldingen van dit adres. De wijkagent onderneemt in overleg met de recherche actie en de pleger wordt aangehouden en op zijn telefoon wordt het filmpje gevonden. Helaas ontvangt het gezin een paar maanden later een brief van het OM dat de zaak geseponeerd is, wegens gebrek aan bewijs. Momenteel loopt er een artikel 12 procedure om het OM toch te laten vervolgen.

Ook in de casus van F, die meerdere malen slachtoffer is geweest van een gefilmde spijtbetuiging met geweld is er meerdere malen aangifte gedaan. Hieronder zijn ervaring.

Casus F (vervolg): herhaald slachtoffer spijtbetuiging

F. wordt in korte tijd meerdere malen slachtoffer van spijtbetuigingen met geweld die gefilmd en gedeeld worden. Het gaat telkens om andere daders. We spreken F. thuis met zijn moeder. Zijn ouders zijn gescheiden en hij woont het meest bij zijn moeder.

F. was 14 toen hij voor het eerst bedreigd werd door een oudere jongen. Hij wordt geslagen, zijn telefoon wordt afgepakt en hij moet op zijn knieën de schoenen van de andere jongen kussen. Ook moet hij 'Sorry, baas' zeggen. De jongen pakt van hem tien euro af, maar geeft zijn telefoon weer terug. F. vertelt dat de jongen rond de 16 was en dat hij hem nog nooit eerder had gezien. Een vriend van hem vertelt later dat die jongen dit ook bij hem had gedaan.

Zijn moeder vertelt dat hij 'trillend en shakend' thuiskwam, duidelijk aangedaan. Een uur later krijgt hij een bericht van een vriend dat hij op Snapchat staat en gefilmd is.

F. wilde eigenlijk geen aangifte doen, maar zijn moeder stuurt het filmpje via WhatsApp naar de wijkagent. Ze vertelt dat ze dit deed, omdat ze een maand eerder op Facebook had gezien dat er een jongen was die 'tumult' in de wijk aan het scheppen was en jongens had aangevallen. Dus ze dacht dat het misschien dezelfde jongen was. Ze vertelt dat ze aangifte deed en dat de jongen toen ook is opgepakt. Het bleek inderdaad om dezelfde jongen te gaan.

'Het is wel zaak om aangifte te doen, zei de wijkagent en dat hebben we toen gedaan.' Zijn moeder heeft de aangifte zonder F. gedaan, omdat hij er niet over wilde praten met de politie. Zijn moeder is tevreden over hoe de wijkagent dit heeft opgepakt: 'Het ging heel vlot. De wijkagent hield ons op de hoogte en zei dat ze een verdachte hadden opgepakt'. Ze weten niet wat er daarna met de zaak is gebeurd en of de verdachte een straf heeft gekregen.

In beide casussen is de aangifte opgenomen door een wijkagent die de betrokken ouders en jongeren al kenden voor de incidenten plaatsvonden. Hierdoor konden de ouders voordat er aangifte werd gedaan overleggen met de wijkagenten over de mogelijkheden en het belang van het doen van aangifte. De relatie en het contact met de wijkagenten is hierin dus een cruciale factor geweest. Beide ouders zijn achteraf tevreden over het contact met de wijkagenten, vertellen ze. Ze hebben ook het idee dat de wijkagenten hier serieus mee aan de slag zijn gegaan.

Vanuit de verschillende typen respondenten (politie, jeugdprofessionals, ouders) horen we dat een gebrek aan bewustwording over geweld met een online component bijdraagt aan het niet-herkennen van slachtofferschap. Bij de politie kan een gebrek aan bewustwording van het fenomeen ertoe leiden dat informatie over de context of achtergrond van een geweldsincident gemist wordt. Zo horen we het voorbeeld van een steekincident in Noord-Holland, waarbij de betrokkenen niks wilden vertellen. De respondent die hierover vertelt:

‘En in eerste instantie hadden ze op dat team niet aan drill gedacht, maar iemand had van mij een presentatie gehad en vroeg aan mij: ‘Kan dit iets met drill te maken hebben? Dus wij gingen online kijken en mijn collega in de digitale opsporing had binnen drie minuten de verklaring en motivatie van de steekpartij online gevonden. En die jongen werd daarmee geconfronteerd en toen vertelde hij dat hij hoorde bij de rivaliserende groep en hij had zwarte kleding aan en een mes, dus hij moest wel steken toen hij een tegenstander tegenkwam: ‘want ik liep met die groep’ (Operationeel specialist A politie)

De respondent legt uit dat bij steekincidenten niet altijd gekeken wordt of er online informatie te vinden is over conflicten of achtergronden die een rol hebben gespeeld. Ook andere respondenten die ervaring hebben met (online) straatcultuur en jongeren benadrukken het belang van expertise om uitingen van jongeren online goed te kunnen duiden. Dit geldt niet alleen voor de politie, maar ook bij scholen, gemeenten en ouders ontbreekt vaak kennis over (online) straat- en jongerencultuur.

Wanneer een jongere, vaak onder druk van zijn ouder(s), wel zelf naar het bureau komt om aangifte te doen, kan gebrek aan kennis en bewustwording van geweld met een online component spelen. Zo vertellen een operationeel specialist-A (OS-A) en een jeugdagent die zich samen bezighouden met jeugd en cyber, dat het in dit soort gevallen kan voorkomen dat de collega die de aangifte opneemt niet altijd weet of begrijpt waarom een jongere terughoudend is om te vertellen wat hem is overkomen. Terwijl zelfs wanneer een jongere al op het bureau komt voor een aangifte, angst voor (online) repercussies kan maken dat een jongere niet makkelijk vertelt. De ervaring van de OSA en jeugdagent is dat collega's soms onterecht denken dat het onwil is of dat de jongere zelf ook iets strafbaars heeft gedaan, zonder er rekening mee te houden dat de jongere in werkelijkheid bang is om exposed te worden als snitch.

6.2. INCIDENT RAAKT BEKEND DOOR ANDERE PROFESSIONALS OF JONGEREN

Het komt tevens voor dat een incident bij de politie bekend raakt via anderen. Dit kunnen ketenpartners zijn, maar ook jongeren die over een incident vertellen dat iemand anders is overkomen.

6.2.1. JONGERENWERKERS

Een belangrijke samenwerkingspartner voor de politie blijkt het jongerenwerk te zijn.

Jongerenwerkers staan vaak dichterbij de jongeren dan politiemedewerkers en zijn gericht op het opbouwen en onderhouden van vertrouwensrelaties met jongeren. Hierdoor krijgen zij vaker beelden te zien van geweld met een online component en/of horen ze van jongeren dat er een dergelijk

incident is geweest. Zij zijn dus in potentie een belangrijke informatiebron voor de politie, al geven meerdere jongerenwerkers in interviews aan dat het soms lastig is om de balans te vinden tussen informatie doorspelen en de vertrouwensband met de jongeren onderhouden. Laagdrempelig contact lijkt in de praktijk het beste te werken. Zo vertelt een jongerenwerker:

‘Ik denk dat de koffies gewoon super belangrijk zijn; dus dingen kunnen bespreken, zonder meteen actie te ondernemen. Want het jongerenwerk heeft soms een moeilijke positie tussen politie en jongeren. Ik moet ook aan het contact werken, want ik moet ook dingen delen. Dat moeten we over en weer en dat is soms wel een ingewikkelde.’ (jongerenwerker)

Hoewel uit de gesprekken blijkt dat jongerenwerkers vaak zelf een professionele afweging maken over wat ze delen met de politie, zijn we meerdere voorbeelden tegengekomen waar de politie geïnformeerd wordt via laagdrempelige informele gesprekken. Een jongerenwerker die goed contact heeft met de wijkagenten in zijn buurt:

‘De politie weet mijn functie. We bespreken samen wat ik zie. Als er iets actueel en rood³³ is, dan moet ik het delen, dat hoort bij mijn functie. En dan gaat het bijvoorbeeld om huiselijk geweld of onveilige situaties voor jongeren. Dan moet ik er iets mee.’ (jongerenwerker).

Een platform voor jongerenwerkers om informatie te delen is via een ketenoverleg op school. Dit komt nader aan bod in paragraaf 6.6.

6.2.2. SCHOOLMEDEWERKERS

Naast jongerenwerkers, blijkt uit de gesprekken dat jongeren ook vaak docenten of pedagogische conciërges in vertrouwen nemen om hun zorgen over andere jongeren te delen. Meerdere pedagogische conciërges die we voor dit onderzoek spreken blijken goed op de hoogte te zijn van gefilmde geweldsincidenten en spijtbetuigingen onder leerlingen. Leerlingen laten aan hen beelden zien of laten weten dat een jongeren slachtoffer is geworden en dat het niet goed met hem gaat. Anders dan bij de jeugd- en wijkagenten, komen slachtoffers zelf ook bij de pedagogische conciërges. En pedagogische conciërge vertelt hierover:

‘Ik doe er altijd wat mee en ik zeg ze ook wel: ‘je weet het als het echt levensbedreigend is, dan houd ik het niet bij me.’ (pedagogische conciërge)

Wat er vervolgens mee gedaan wordt, verschilt. Soms wordt dit besproken met het zorgteam op school of met ouders van het slachtoffers. Wanneer er samenwerking met de politie is, kan deze op de hoogte worden gesteld. In paragraaf 6.6. komt dit nader aan bod.

³³ Urgent dan wel ernstig volgens hun methodiek.

Hoewel het taboe op snitchen ervoor zorgt dat veel jongeren niks zeggen, geldt dit niet voor alle jongeren. Een leerling van een middelbare school die we spreken:

‘Iemand heeft wat geflikt en ik zeg dat tegen de docent. Dan word ik meteen aangekeken. Dan ben ik de snitch. Ik heb daar schijt aan, ik ben er niet bang voor, maar sommigen wel.’
(jongere)

Jongeren die we spreken noemen ook hun mentor of de leerlingcoördinator als persoon tegen wie ze vertellen dat er sprake is van een vechtpartij of als een leerling in elkaar geslagen is.

6.2.3. JONGEREN

We komen ook voorbeelden tegen van wijk- en jeugdagenten die zelf van jongeren horen over gefilmde geweldsincidenten die *andere* jongeren zijn overkomen. Uit de gesprekken blijkt dat dit vaak gaat om wijk- en jeugdagenten die investeren in het onderhouden en opbouwen van contacten met jongeren, juist wanneer er geen sprake is van een incident. Zo vertelt een jongerenwerker over een wijkagent uit zijn buurt:

‘Eén keer per twee weken is de wijkagent op school, hij is ook jeugdagent. Dan denk ik nieuwe info voor hem te hebben, maar dan is hij allang op de hoogte. De jongeren delen best veel met hem. Niet met de surveillanten van de politie, maar wel met deze wijkagent.’
(jongerenwerker)

Wanneer jongeren zelf naar een wijk- of jeugdagent gaan, dan is dat zoals gezegd meestal niet om te vertellen over wat ze zelf hebben meegemaakt, maar omdat ze willen delen dat iets bij een andere jongere speelt. We hebben geen voorbeelden gehoord van slachtoffers die zelf de politie hebben benaderd, maar jongeren doen dit wel om anderen te helpen.

Zo vertelt een jeugdagent die goed contact heeft in haar wijk, dat jongeren haar regelmatig filmpjes sturen of laten zien van gefilmde spijtbetuigingen. Op deze manier weet zij dat er zich iets heeft afgespeeld en probeert ze het slachtoffer te achterhalen. De jeugd- en wijkagenten die investeren in het opbouwen van contacten met jongeren, hechten belang aan het benaderbaar zijn voor jongeren. Zo heeft een basisteam in Rotterdam ervoor gekozen dat de jeugdagenten via WhatsApp benaderd kunnen worden, omdat dit voor jongeren heel laagdrempelig is en ze zo meteen in gesprek kunnen met hun jeugdagent.

6.3. BELANG VAN KENNEN EN GEKEND WORDEN

Uit ons onderzoek blijkt dat angst voor repercussies onder slachtoffers een belangrijke reden is om geen aangifte doen. Nauw hiermee samen hangt de angst om voor snitch te worden uitgemaakt met

mogelijke nieuwe negatieve gevolgen voor het slachtoffer. Het taboe op snitchen werkt ook belemmerend voor anderen om melding te maken van een geweldsincident. Daarnaast speelt een rol dat slachtoffers en/of ouders denken dat het doen van aangifte geen zin heeft.

In de gevallen die we zijn tegengekomen van slachtoffers die wel aangifte doen, was er reeds sprake van goed contact tussen de ouder(s) van het slachtoffer en de wijkagent. In deze gevallen namen de ouders eerst op een laagdrempelige manier contact op met de wijkagent om over het incident te vertellen en over mogelijke vervolgstappen.

Hoewel we geen voorbeelden hebben gezien van slachtoffers die uit eigen beweging naar de politie zijn gestapt, vertellen jongeren soms vertellen over anderen die slachtoffer zijn geworden. Naar aanleiding hiervan zijn we met een aantal jongeren in gesprek gegaan over wanneer ze een wijk- of jeugdagent aanspreekbaar vinden en de -indicatieve- uitkomsten zijn in onderstaande kader beschreven.

Uit de interviews en gevonden voorbeelden blijkt het belang van lokale benaderbaarheid. Jeugdagenten die de jongeren en groepen in hun werkgebied goed in beeld hebben, kunnen eerder verbanden leggen wanneer ze, doorgaans van iemand anders dan het slachtoffer, beelden van geweld onder ogen krijgen. Het lokale netwerk van de jeugdagent vormt ook een ingang om in gesprek te gaan met de jongere en diens ouder(s)/verzorger(s); bijvoorbeeld samen met de jeugdpreventiemedewerker of de zorgcoördinator van school. Uit een interview met een sociale media- expert van de politie die op landelijk niveau contacten onderhoudt met jongeren, bleek tevens het belang van het lokale component. Deze medewerker kreeg weleens signalen van jongeren, maar het was lastig om vervolgens een collega van een regionale eenheid te vinden die hier iets mee zou kunnen en willen doen.³⁴

³⁴ Hierbij merken we op dat een landelijk opererende medewerker op sociale media tal van andere contacten met jongeren heeft, zoals het informeren van jongeren over wat de politie doet, vragen van jongeren beantwoorden en het geven van voorlichting over criminaliteit en veiligheid.

Presentatie van wijk- en jeugdagenten op sociale media

Tijdens een groepsgesprek met een aantal leerlingen van een middelbare school leggen we aan vier jongeren verschillende profielen en afbeelden van sociale media voor van wijk- en jeugdagenten. Vervolgens gaan we met ze in gesprek over welke hen het meest aanspreekt en met wie ze het snelst contact op zouden nemen. Bij de afbeeldingen zitten profielen tussen van wijkagenten die herkenbaar en onherkenbaar (bijvoorbeeld met hun rug of met een sticker op hun gezicht) op sociale media staan, en die alleen of met kinderen of een handhaver op de foto staan.

Uit het gesprek dat volgt vertellen de leerlingen dat het ze niet zoveel uitmaakt, als ze diegene maar kennen. Zo vertelt een leerling:

‘Naar Kim en Daan [de wijkagenten]. Het is geen familie van ons, maar ze komen zo vaak langs dat het gewoon zo begint en alles wat gebeurt gaat meteen naar hun toe en dan komen ze meteen thuis om te vragen wat er aan de hand is.’(jongere).

Een andere leerling:

‘Ik zou ook nummer 4 [plaatje met herkenbare wijkagent met kinderen] kiezen, want mensen die veel met kinderen in de buurt zijn, zijn ok. Die kunnen ook naar mij kijken. Het meest wil je iemand die goed is met kinderen en jongeren. Bekendheid speelt ook een rol, en dat het niet steeds iemand anders is, want vertrouwen is heel erg belangrijk.’

Een andere leerling zou juist voor het plaatje met de handhavers kiezen, omdat hij de handhavers kent uit de wijk van toen hij een fiets had gevonden met magneetvissen en hij een ‘goede ervaring’ met handhavers had. De wijkagenten kent hij niet, maar wel de handhavers dus daar zou hij voor kiezen. Weer een andere leerling vult aan:

‘Bekendheid is voor mij belangrijk ook. Dus welke foto maakt niet uit. Bekendheid is het allerbelangrijkste.’

De leerlingen vinden het vooral belangrijk of ze een wijk-of jeugdagent in het echt kennen, zo blijkt uit het gesprek. De wijze waarop deze zich profileert op sociale media, vinden ze minder belangrijk.

Een operationeel expert GGP-jeugd komt in de praktijk aan deze behoefte van jongeren tegemoet in zijn werkgebied in Noord-Holland. Hij draait regelmatig diensten met collega's en probeert dan zoveel mogelijk uit te dragen dat het gaat om kennen en gekend te worden. Hij vertelt:

‘Kennen en gekend worden, dat werkt. Als ze jou kennen, dan is dat iets om het gesprek mee aan te gaan. Als er iets speelt, dan komen ze naar ons toe.’

Naast het investeren in het opbouwen van fysieke relaties met jongeren, benadrukken verschillende professionals die online actief zijn ook dat online nog veel te winnen is voor de politie. Al eerder noemden we jeugdagenten in een basisteam waar er gekozen is om hen bereikbaar te laten zijn via

WhatsApp en andere sociale media-accounts om de drempel tot contact zo laag mogelijk te maken. We spreken ook een sociale mediaregisseur van een eenheid van de politie die actief is op TikTok. Hij ziet het actief online aanwezig zijn als een mogelijkheid om jongeren te bereiken die misschien iets willen delen over anderen. Hij vertelt:

‘Maar als politie staan we eigenlijk aan de zijlijn toe te kijken. Dus er wordt heel weinig gedaan om met die gasten in contact te komen en het gesprek is aan te gaan. En dan zeg ik ook altijd, internet biedt je die grote middenmoot. Dus als politie staan we buiten vaak in contact met probleemjeugd waar we vaak moeilijk in contact mee komen. Maar ze hebben vrienden en die vrienden die zitten vaak gewoon nog niet op het criminele pad. En als we die online kunnen bereiken en dat zijn dus al die tips. Dat zijn vaak mensen die zelf niet crimineel zijn, maar die iets weten over hun vriend en ze willen helemaal niet dat hun vriend met een mes loopt of dat die bedreigd wordt door een club of afgeperst wordt. Dus die melden het dan bij mij met de hoop dat de politie er iets mee doet.’ (sociale mediaregisseur politie)

De sociale mediaregisseur ervaart dat het een belemmerende factor is voor het aangaan van online contact met jongeren als politiemedewerkers angst hebben of terughoudend zijn om herkenbaar op sociale media te zijn. Binnen de politie wordt ook veel gewaarschuwd tegen de risico's van (herkenbaar zijn op) privé sociale media-accounts en dit kan gevolgen hebben voor de wijze waarop politiemedewerkers zich op werkaccounts (willen) profileren. Een andere politierespondent die actief is met online werken en jeugd herkent dit en ziet dit onder andere terug in jeugd- en wijkagenten die hun gezicht afschermen op sociale media. Hij denkt dat dit komt, omdat deze medewerkers in de toekomst een functie bij het observatieteam of de aanhoudingseenheid ambiëren en daarom nu al niet herkenbaar willen zijn op sociale media.

Volgens de eerder genoemde sociale mediaregisseur zit de oplossing in het maken van afspraken hierover op teamniveau. Hij legt uit:

‘Nogmaals, je hoeft niet eens met je gezicht online. Je kunt ook prima voorlichting geven of in ieder geval online surveilleren. Dus als je dat als team afsprekt van nou Piet en Jan die willen wel online en Bert en Klaas nou die geven vooral antwoord op vragen of die gaan vooral met de jeugd in contact. Heb je iemand die makkelijk kan praten maar niet met zijn gezicht online wil? Nou laat die eens een chat beginnen met zo'n gast. Dus het moet een team effort zijn en pas dan heeft het een kans van slagen.’ (sociale mediaregisseur politie)

Een andere respondent vindt dat het herkenbaar zijn voor de jeugd erbij hoort als je jeugdagent wilt zijn en dat online aanwezigheid daar bij hoort.

6.4. INCIDENT RAAKT BEKEND DOOR ONLINE INSPANNINGEN POLITIE

Als laatste kunnen incidenten ontdekt worden door de politie zelf tijdens online surveillance activiteiten. Ondanks dat het bij geweld met een online component gaat om delicten met een slachtoffer, zijn deze delicten (voor een deel) te classificeren als zogenaamde haaldelicten. Dit zijn delicten die extra inspanningen vereisen van politie (en partners) om bekend te raken, omdat slachtoffers zich niet uit zichzelf melden. Uit de interviews met politiemedewerkers blijkt dat dit actief halen nog weinig plaatsvindt. Voor een deel lijkt dit te komen, doordat het bij geweld met een online component gaat om verschillende aandachtsgebieden die bij elkaar komen; jeugd en online.

Uit gesprekken met wijk- en jeugdagente blijkt dat zij vaak weinig kennis hebben van online gedrag van jongeren in hun buurt en ook niet weten hoe ze hier meer zicht op kunnen krijgen, of bij wie ze hiervoor terecht kunnen. Of soms weten ze wel dat er dingen plaatsvinden, maar kunnen ze hier niet bij omdat dit in gesloten groepen of story's gedeeld wordt.

Bij de politie zijn digitale wijkagenten werkzaam die zich richten op gedigitaliseerde criminaliteit. Voor dit onderzoek hebben we een aantal van hen gesproken over geweld met een online component, maar uit deze gesprekken bleek dat ze hier nog niet veel mee bezig zijn en/of het (nog) niet zelf signaleren. Ook blijkt dat de invulling van de functie sterk kan verschillen.

Het zelf ontdekken van het delict zijn we wel tegengekomen bij de digikamers van de eenheid Rotterdam. In 2022 waren we hier in het kader van een ander onderzoek³⁵ op bezoek bij de Digikamer van Capelle aan de IJssel. Hoewel er meerdere digikamers en soortgelijke initiatieven zijn, lag de focus van deze digikamer op jeugd en excessief geweld, vanwege meerdere (drillrap)gerelateerde geweldsincidenten in het werkgebied. De digikamers zijn fysieke ruimtes waar politiemedewerkers de faciliteiten vinden voor online surveilleren en andere digitale bevestigingen. Met het OM is lokaal een juridisch kader vastgesteld voor de werkwijze van de digikamer. Het basisteam maakt gebruik van openbare onlinebeelden om meer zicht te krijgen over wat zich in het gebied afspeelt. In onderstaand kader is een voorbeeld van dit team opgetekend.

Voorbeeld online ontdekken

Op openbare beelden vindt het basisteam een filmpje dat zich in de buurt heeft afgespeeld. Er is een meisje (rond de 14,15) te zien dat op een stoepje zit en wordt benaderd door twee andere meiden. Een van hen begint tegen het meisje op de stoep te schreeuwen en slaat haar een paar keer. Ze moet 'Sorry, [naam meisje]' "zeggen en doet dit ook, waarna de twee meiden na nog wat geschreeuw weer vertrekken. Op basis van de naam van het meisje en de naam van de school die aan het eind genoemd wordt, omdat ze daar blijkbaar naartoe moeten, herleidt de politie de dader van het incident.

³⁵ Broekhuizen, J., S. Mehlbaum & K. van den Akker (2022).

Hoewel we op basis van deze verkenning niet kunnen zeggen dat er ook niet elders bij de politie actief online inspanningen plaatsvinden om geweld met een online component zelf te ontdekken, zijn we die in de gevoerde gesprekken niet tegengekomen. Wel zijn we, zoals eerder aan bod gekomen, meerdere voorbeelden tegengekomen van wijk- en jeugdagenten die actie ondernemen, nadat ze een beeld onder ogen hebben gekregen (bijv. doordat een ouder van een slachtoffer dit doorstuurt of doordat anderen dit aan hen laten zien).

6.5. BELEMMERINGEN EN KANSEN BIJ ZELF ONLINE SIGNALEREN

In de praktijk zijn er veel onduidelijkheden over wat kan en mag omtrent online surveilleren. Meerdere respondenten en deelnemers van de expertsessie vertellen dat ze juridische beperkingen ervaren bij online surveilleren, omdat hiervoor geldt dat dit niet stelselmatig van aard mag. Al denken sommige respondenten dat dit soms ook te snel wordt aangenomen, terwijl er wel mogelijkheden zijn. Daarnaast benoemen verschillende respondenten dat het lastig is om online te surveilleren, omdat veel communicatie niet voor iedereen te zien is (veel groepen zijn namelijk afgeschermd). Een voorbeeld van een initiatief op een basisteam om met deze belemmeringen om te gaan is de Digihaven in Delfshaven uit het kader hieronder.

Online surveilleren Digihaven

Bij het basisteam Delfshaven van de eenheid Rotterdam is een Digihaven ingericht. De Digihaven kan gezien worden als een doorontwikkeling van de Digikamer en is tevens een fysieke ruimte die bemand wordt door een OS-A digitaal, digitaal wijkagent en een digitaal professional. Politied medewerkers kunnen hier 'aanmeren' voor hulp bij digitale vraagstukken, maar die worden ook zelfstandig opgepakt. Het gaat om zaken als online surveilleren, proactief en preventief online optreden en OSINT-activiteiten. Jeugd is één van de focusgebieden en er is nauwe samenwerking met de jeugdagenten.

De jeugdagenten in Delfshaven gebruiken de Digihaven in dit basisteam om online te surveilleren in hun werkgebied. Zo zijn er vanuit de Digihaven een aantal nepaccounts opgezet om in openbare story's en groepen te kijken. Ook hebben ze een aantal logaritmies die ze gebruiken op basis waarvan ze een informatieaanbod krijgen van sociale media.

Verder maken de jeugdagenten gebruik van de Digihaven door op Snapchat te zien waar veel jongerenactiviteit is in de wijk, op basis van de gedeelde locaties. Op de drukke locaties kan de politie dan poolshoogte nemen, maar het komt ook voor dat de jeugdagenten juist zo'n locatie uitkiezen om iets te organiseren (bijv. online gaming in de wijk).

Met het lokale parket is een juridisch kader afgestemd waarbinnen gewerkt wordt. Dit gaat onder andere over het online zoeken en over hoe vaak in bepaalde groepen gekeken kan worden, zonder dat dit stelselmatig is. Zo zijn de gebruikte accounts alleen lid van openbare verzamelgroepen en wordt er alleen meegekeken en niet in gecommuniceerd.

Naast de juridische beperkingen om online te surveilleren, noemen professionals bij de expertsessie ook wetgeving met betrekking tot informatiedeling als een belemmering in het delen van signalen met partners, zoals scholen of jongerenwerk. Dit terwijl we eerder zagen dat juist scholen en jongerenwerk het eerste aanspreekpunt kunnen zijn om een incident te melden. Deelnemers uit Rotterdam vertelden in de expertsessie dat daar recent een pilot is gestart om online informatie te delen tussen politie, OM en jongerenwerk op basis van een convenant. Dit initiatief maakt onderdeel uit van het programma Preventie met Gezag in Rotterdam.³⁶

Een gemeentelijke adviseur online straatcultuur benadrukt het belang van het opbouwen van een online informatiepositie, zowel bij de politie als bij de gemeente. Naast het online actief zijn ter surveillance, is het ook belangrijk om na een incident online te observeren en mogelijk te interveniëren. Op basis van een casestudyonderzoek³⁷ benadrukken de betrokken onderzoekers het belang om na een geweldsincident tussen rivaliserende groepen online te zijn, omdat de aanloop naar een wraakincident zich grotendeels online afspeelt. Daarnaast benadrukken ze de wenselijkheid om een omgeving te hebben waarbinnen gemeentelijke samenwerkingspartners gezamenlijk online kunnen monitoren. De ervaring is dat hiervoor momenteel het juridische kader ontbreekt.

6.6. OUDERS BETREKKEN

Ook bij ouders en/of verzorgers speelt gebrek aan kennis over de online leefwereld van hun kinderen en het geweld dat daarbij kan horen. Uit de gesprekken met moeders wiens zonen slachtoffer is geworden, blijkt dat jongeren niet altijd, of juist vaak niet, uit zichzelf vertellen dat ze slachtoffer van geweld met een online component zijn en veel ouders weten ook niet wat zich allemaal afspeelt in de online leefwereld van hun kind. Zowel slachtoffer- als daderschap blijft daardoor vaak onbekend bij ouders.

Een preventiewerker van een jeugdpreventieteam vertelt dat er weleens voorlichtingsbijeenkomsten op school zijn voor ouders over sociale mediagebruik, maar dat daar vaak de al reeds betrokken ouders komen. Ze vertelt: 'de mensen waar het om gaat, die zijn er dan alleen niet. Alleen de mensen die het al belangrijk vinden.' Respondenten, zowel professionals als moeders, vinden het belangrijk om ouders zoveel mogelijk te informeren over zorgelijke ontwikkelingen. Zo vertelt een wijkagent over een bijeenkomst voor ouders die georganiseerd is naar aanleiding van veel gefilmde spijtbetuigingen in de wijk. In onderstaand kader is dit voorbeeld nader beschreven.

³⁶ Preventie met Gezag is een landelijk programma dat wil voorkomen dat kinderen, jongeren en jongvolwassenen in de leeftijd van 8 tot en met 27 jaar in de (georganiseerde en ondermijnende) jeugdcriminaliteit terecht komen of daar verder in afglijden. (Rijksoverheid, z.d.).

³⁷ Zie voor de geanonimiseerde versie: [\[GEANONIMISEERD\] Tijdlijn 'chat op het net' \(raadsinformatie.nl\)](#) (Mahdaoui & De Jong, 11 oktober 2022).

Voorbeeld voorlichtingsbijeenkomst voor ouders

In een dorp nabij grotere steden in de Randstad zien de wijkagenten dat er veel gefilmde spijtbetuigingen zijn, waarbij kinderen op hun knieën gedwongen worden en 'sorry, baas' moeten zeggen. Om ouders hier meer bewust van te maken, organiseren de wijkagenten samen met de gemeente, JPT en de GGD een (Pre)Puberbeurs. Het doel van de beurs is om ouders meer bewust te maken van de problematiek van de gefilmde spijtbetuigingen.

De beurs vindt plaats op het gemeentehuis en wordt geopend door de wethouder. Na een presentatie van de GGD over de werking van puberhersen, worden verschillende trends onder jongeren besproken, waaronder het fenomeen 'Sorry, baas'. Om de ouders te laten zien hoe dit in zijn werk gaat, zijn acteurs ingehuurd die het fenomeen naspelen. De inhoud van de voorstelling is gebaseerd op filmpjes van incidenten die in het dorp hebben plaatsgevonden. Eén van de betrokken wijkagenten vertelt dat de voorstelling voor ouders een eyeopener was: "Ouders dachten van: gebeurt dit echt?"

Na de voorstelling kregen de ouders tips over signalen die duiden dat er iets speelde bij hun kind. Dit waren voorbeelden van gedragsverandering, zoals geen deelname aan gezinsactiviteiten, uiterlijke verandering, obsessie met de telefoon of schoolproblemen. Na afloop konden ouders met vragen terecht bij de betrokken partners die elk een eigen stand hadden.

Waar bovenstaand voorbeeld zich richt op de hele groep ouders, komen we ook een voorbeeld tegen van een bijeenkomst die zich richt op ouders van een geprioriteerde jeugdgroep. In het onderstaand kader staat een voorbeeld waarbij ouders bewust worden gemaakt van het gedrag van hun kinderen.

Voorbeeld ouderbijeenkomst geprioriteerde jeugdgroep

In een middelgrote stad in Zuid-Holland is sprake van een jeugdgroep die forse geweldsincidenten pleegt en dat ook filmt. De gemeente en politie prioriteren de jeugdgroep. Onderdeel van de integrale aanpak is dat ze de ouders van de betrokken jongeren uitnodigen en bij elkaar in een ruimte plaatsen. De stadsmarinier en wijkagent nodigen de ouders zelf uit om de urgentie van de bijeenkomst te benadrukken. Op de bijeenkomst worden beelden van een incident getoond, waarmee het voor de ouders duidelijk wordt waar hun kinderen bij zijn betrokken.

In het in hoofdstuk 6 reeds aangehaalde voorbeeld waarbij ouders een brief kregen van de gemeente om hen op de hoogte te stellen dat hun kind op een overlastlocatie is gesignaleerd, was de ervaring van de betrokken politiemedewerker dat veel ouders dit niet geloofden, omdat dit niet paste bij het beeld dat zij van hun kind hadden. Respondenten van de Digikamer in Capelle aan de IJssel vertellen dat zij in dit soort gevallen weleens ouders met hun kind uitnodigen in de Digikamer om gezamenlijk de beelden op de telefoon van het betreffende kind te bekijken. Zij hebben hier een speciaal elektronisch bord voor. De telefoon wordt aangesloten op dit bord, waarmee eenvoudig in de

telefoon gezocht kan worden content zichtbaar wordt gemaakt.

Omdat de telefoon en het abonnement meestal betaald zijn door de ouder(s), vragen ze hiervoor aan de ouders toestemming en is toestemming van de jongere zelf niet nodig. De ervaring is dat de ouder(s) bij dit soort gevallen erg verbaasd zijn over de online leefwereld en activiteiten van hun kind.

6.7. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de huidige aanpak en de wijze waarop geweldsincidenten met een online component bekend raken bij politie en ketenpartners en belemmeringen er in de praktijk zijn in de aanpak. Hoewel veel incidenten naar waarschijnlijkheid buiten beeld blijven van politie, ketenpartners en ouders, zijn we veel verschillende manieren tegengekomen waarop incidenten bekend raken en hebben we verschillende kansrijke praktijkvoorbeelden gevonden voor herkennen en signaleren.

7. Opvolging

“Twee jongens van 8 en 12 jaar hebben zich vorige week gemeld bij het politiebureau voor het bedreigen en filmen van leeftijdsgenootjes in Spijkenisse. Het duo wordt verdacht van betrokkenheid bij een voorval waarbij jonge slachtoffertjes voor de camera op hun knieën moesten zitten en 'sorry baas' moesten zeggen. Als de kinderen dit weigerden, zouden ze klappen krijgen.”

(Rijnmond, 20 november 2023)

In dit hoofdstuk staat de opvolging centraal, nadat een delict bekend is geraakt. Net als in het vorige hoofdstuk kijken we hierbij niet alleen naar de politie, maar ook naar de rol van het Openbaar Ministerie, jongerenwerk en school. Tevens besteden we aandacht aan casussen die integraal zijn opgevolgd. De bevindingen in dit hoofdstuk zijn gebaseerd op de interviews en expertsessie.

Er worden in dit hoofdstuk verschillende (integrale) initiatieven, interventies of werkwijzen genoemd die door de betrokkenen als succesvol worden ervaren en die om deze reden kansrijk lijken. We merken echter op dat we deze initiatieven niet zelf geëvalueerd hebben en kunnen daarom geen uitspraken kunnen doen over de effectiviteit.

7.1. OPVOLGING POLITIE

We zijn verschillende manieren tegengekomen, waarop de politie geweld met een online component opvolgt.

7.1.1. IN GESPREK GAAN MET DE DADERS

Als eerste komt het voor dat de politie, vaak de wijkagent of de jeugdagent, in gesprek gaat met de plegers. Dit is bijvoorbeeld het geval bij de eerder besproken Casus D over X. die meerdere malen slachtoffer is van geweld met een online component en ook een aantal keer van school en uiteindelijk van woonplaats wisselt, zie onderstaand kader.

Casus D (vervolg): herhaald slachtofferschap

Bij de eerste keer dat X. mishandelt en gefilmd wordt, gaat zijn moeder in gesprek met school en de school nodigt de jeugdagent uit bij het gesprek. Het resultaat van deze afspraak is dat de jeugdagent in gesprek gaat met de plegers. Helaas heeft dit gesprek voor X. ongewenste gevolgen. Zijn moeder vertelt hierover:

“Ik kwam als beginneling daarin terecht en ik had er geen ervaring in. Je vertrouwt dat zij professionals zijn. Zij hebben aangesproken en op een gegeven moment is mijn zoon door die jongens erop aangesproken en heeft flinke klappen gehad.”

Ook gesprekken die school met de jongens voert, hebben geen invloed en het geweld houdt aan.

Niet alleen het in gesprek gaan met de daders, ook het in gesprek gaan met slachtoffers kan problematisch zijn, omdat ze vaak niet met de politie willen praten. In het kader hieronder een voorbeeld van een wijkagent uit het oosten van het land.

Voorbeeld gesprek aangaan slachtoffer

Van een jongerenbegeleider krijgt de wijkagent een filmpje van Snapchat doorgestuurd. Op het filmpje staat een jongen die door andere jongens in elkaar wordt geslagen en bedreigd. Eén van de jongens heeft een mes. De jongens wonen allemaal in dezelfde woongroep en de wijkagent gaat daar langs om met de betrokken jongens in gesprek te gaan. Hij vertelt:

‘De jongens wilden eerst niet praten, dus ik ben een paar keer langs geweest om het vertrouwen te winnen. En om uit te leggen dat er niet gelijk een aangifte wordt gedaan [als je met de politie praat]. Het probleem is dat zij zelf ook dingen doen. Ze worden aan de ene kant bedreigd, maar het bleek dat hij [het slachtoffer] zelf ook dingen had gedaan.’

De wijkagent leert dat er verschillende groepen in de stad zijn die met elkaar in conflict zijn:

‘Zo kom je erachter dat er verschillende groepen zijn en die gingen elkaar via Snapchat uitdagen en vernederen.’

De jongen die slachtoffer was op het filmpje heeft geen aangifte gedaan. Samen met de jeugdagent heeft de wijkagent de betrokken jongens bij het conflict tussen de groepen in kaart gebracht en zijn ze op huisbezoek gegaan bij deze jongeren. Dit lijkt effect te hebben, want het is rustiger op straat en hij hoort of krijgt ook geen beelden over (geweld van) de groepen. Al houdt de wijkagent een slag om de arm: ‘Of ze worden slimmer, dat kan natuurlijk ook.’

7.1.2. OPSPORINGSACTIVITEITEN

De al eerder genoemde Digihaven in Delfshaven wordt ook gebruikt voor online opsporingsactiviteiten in het kader van jeugd. In het onderstaand kader is een voorbeeld beschreven van hoe dit in zijn werk gaat.

Voorbeeld opvolgen gefilmde groeps mishandeling.

De jeugdagent krijgt een filmpje doorgestuurd van een jongen van 14 of 15 jaar die in een steegje in elkaar geslagen wordt door een zestal andere jongens van dezelfde leeftijd. De jongens die hem in elkaar slaan zijn allemaal in het zwart gekleed met zwarte hoodies. Het slachtoffer wordt naar de grond geslagen en dan nog verder in elkaar geslagen. Interessant is dat één van de jongens een mes pakt met de kap er nog omheen en steekbewegingen maakt (zonder het slachtoffer dus echt te steken). De coördinator vertelt dat ze dit vaker op beelden zien en denken dat hiermee wordt getoond dat de pleger een mes draagt en weet hoe hij deze moet gebruiken.

De OSINT-specialist van de Digihaven gaat met het filmpje aan de slag en probeert te identificeren wie er op staan. Dankzij zijn kennis en vaardigheden lukt dit en de plegers en het slachtoffer komen bij de politie in het vizier.

Een digitaal wijkagent vertelt dat de gefilmde beelden van het geweld verzameld worden als extra bewijslast en dat ze bij een bekend incident ook in de ‘comments’ kijken om getuigen van het incident te vinden. We zien en horen over meerdere voorbeelden, waarbij de politie een casus gebruikt om bewustwording te kweken en om te laten zien dat de politie dit type zaken aanpakt. Zo vertelt een ‘reguliere’ wijkagent over een gefilmde mishandeling die strafrechtelijk is opgepakt en waar de geplaatste beelden op social media hielpen bij het onderzoek en de identificatie van de daders. De aanhouding en het strafrechtelijk optreden tegen deze daders is bewust gedeeld op sociale media. De wijkagent vertelt:

‘Het is dus niet alleen praten, maar soms ook laten zien dat we echt strafrechtelijk doorpakken. Het wordt ook op sociale media gedeeld dat er hard wordt opgetreden. Dat is ook nodig, om te laten zien dat het wordt afgestraft, anders wordt het steeds erger.’

(wijkagent)

Hij vertelt dat er wel een risico kan zitten aan het delen van aanhoudingen, omdat dit status kan verlenen aan de daders. Een ander voorbeeld, al is dit niet gericht op straatgeweld onder jongeren, vinden we bij een opsporingsonderzoek dat de politie is gestart naar aanleiding van een melding over doxing, verspreiding van naaktfoto's, kinderporno, smaad en laster en een expose-groep op Telegram. In dit onderzoek heeft de politie voor de opsporing meerdere telefoons in beslag genomen en een filmpje over het strafrechtelijke onderzoek in de betreffende expose-groep gedeeld ter bewustwording van de leden.

7.2. STRAFRECHTELIJKE VERVOLGING

Tegen geweld met een online component kan dus wel strafrechtelijk opgetreden worden en wanneer er een dader bekend is, kan deze door het OM vervolgd worden. Al eerder merkten we op dat er niet veel aangiften worden gedaan van geweld met een online component. Het strafrechtelijk vervolgen van daders lijkt in de praktijk niet veel voor te komen. Respondenten die hier ervaring mee hebben, wijten dit onder andere aan de onderbezetting bij het OM. Een wijkagent vertelt:

‘Ja, doordat wij op de bureaus zitten hebben we hele korte lijnen en een huisbezoek is dan ook zo geregeld. Wat strafrechtelijk mogelijk is ligt bij het OM en die hebben zo veel zaken dat soms bewezen mishandelingen al een jaar moeten wachten. Dus ja.’

Een respondent van het OM legt uit dat de zwaarte (ernst) een belangrijke rol speelt bij de vervolging. Volgens de respondent is het belangrijk dat de bron van de startinformatie van het opsporingsonderzoek bekend is. Wanneer dit niet zo is, bijvoorbeeld bij een anoniem online account, dan kan geprobeerd worden om via een andere weg (zoals school), een alternatieve bron te vinden. Daarnaast kunnen sfeerverbalen van de politie een belangrijke rol spelen, bijvoorbeeld om het recidiverisico in te schatten. Het vervolgen van de rol van derden, zoals wanneer sprake is van groepsdruk of ophitsing, kan tevens problematisch zijn. Hiervoor moet voldaan zijn aan de juridische criteria van medeplegen. Als sprake is van een langlopend conflict is het van belang om dat vast te leggen in een proces-verbaal. Ook het hebben van actuele informatie over wat zich on- en offline afspeelt op de zitting ten aanzien van de verdachte kan invloed hebben op de procesgang en de strafmaat.

In de door ons geanalyseerde casussen zijn we meerdere keren tegen gekomen dat niet tot vervolging is overgegaan. In de eerder besproken casus van A. die gedwongen werd om op zijn knieënspijt te betuigen besluit het OM, ondanks het gevonden filmpje op de telefoon van de dader, tot een voorwaardelijk sepot. In het geval van D. wordt volgens zijn moeder in overleg met de politie geen aangifte gedaan, omdat dit de veiligheid van D. verder in gevaar kan brengen. In het geval van F. heeft de moeder niet meer gehoord of de daders strafrechtelijk vervolgd zijn na de aangifte.

Een respondent van een jeugdpreventieteam vertelt dat het soms ook om hele jonge daders gaat, zo kent ze meerdere gevallen waar tienjarigen bij betrokken zijn, waardoor vervolgen ook niet mogelijk is. Ook kan het meespelen dat een aangifte niet actief wordt opgevolgd door de politie, waardoor er ook geen zaak is voor het OM.

Een uitzondering is het wanneer sprake is van ernstig of dodelijk geweld, waarvan de gevolgen publiekelijk zichtbaar en ernstig zijn en/of waarover omstanders de politie bellen. Een voorbeeld hiervan is het steekincident, waarbij de 15-jarige Joshua om het leven kwam of het dodelijke steekincident op de Pier in Scheveningen als gevolg van rivaliserende drillrapgroepen in 2020. Toch

vindt ook in dit soort gevallen niet altijd vervolging plaats, wanneer er verder geen aanknopingspunten zijn. Zo werd in 2022 rapper Double-D neergestoken in Vlissingen. Een respondent vertelt ons over een online conflict dat hieraan voorafgegaan was, maar zowel het slachtoffer als getuigen willen niks verklaren aan de politie over het steekincident.

7.3. BESCHERMEN SLACHTOFFERS BIJ VERVOLGING

De angst om te verklaren en om aangifte te doen, is zoals gezegd een belangrijke belemmerende factor voor verdere strafrechtelijke vervolging. In de praktijk blijkt het lastig om een jongere te beschermen tegen de gevolgen van het snitchen. Een respondent van een jeugdpreventieteam vertelt:

‘Er is een casus en ze proberen de slachtoffers aangifte te laten doen, maar dat is nog heel moeilijk en een grote stap, want snitchen kan niet. Ze zijn dan bang voor de gevolgen en ze [de slachtoffers] zijn al een keer belaagd. Dus de dreiging is heel reëel dat dat nog een keer gebeurt.’ (preventiemedewerker jeugdpreventieteam)

In hoofdstuk 4 zagen we bij X uit Casus D dat een gesprek van de wijkagent met de ouders negatief voor hem uitpakte en dat hij meerdere keren van school en uiteindelijk van woonplaats moest wisselen om met rust gelaten te worden. Eenmaal in het vizier, is het lastig voor jongeren om te ontkomen. De veiligheid van slachtoffers is niet eenvoudig te garanderen, omdat een melding of aangifte niet garandeert dat het geweld stopt of dat geen wraak wordt genomen.

En wanneer er een melding of aangifte gedaan wordt van het geweld, is dit geen garantie voor succesvolle strafrechtelijke vervolging. Een wijkagent die veel met gefilmde spijtbetuigingen te maken heeft in haar wijk, vertelt dat ouders niet alleen uit angst terughoudend zijn om geen aangifte te doen, maar ook omdat ze denken dat er niks met een aangifte gebeurt.

Haar ervaring is dat het vervolgen van ouders inderdaad lastig is bij dit fenomeen, vanwege de bewijsbaarheid. Dit is met name het geval, wanneer er geen geweld is gefilmd, maar enkel dat het slachtoffer op zijn knieën zit en spijt betuigt. Ze legt uit:

‘Wat is dan bewijsbaar? Want je hoort weleens wat van de jeugd, maar ze willen geen officiële verklaring afleggen. Kom dan maar eens aan een bewijsbare zaak. Maar als ik denk dat het kan, ga ik er wel echt voor staan. Zoals bij het geval van [X uit Casus A]; die was duidelijk en ik dacht we maken een goede kans. En dan word ik ook teleurgesteld door de beslissingen van het OM.’ (wijkagent).

De respondent vertelt in bovenstaand citaat over het slachtoffer uit Casus A. In deze casus ging het om een gefilmde spijtbetuiging, waarbij het filmpje bij de dader op zijn telefoon was teruggevonden.

In overleg met de zaaksofficier is besloten om te gaan voor 'dwang' van Artikel 284 van het Wetboek van Strafrecht³⁸, eventueel in combinatie met bedreiging (art. 285 Sr.). De zaak is uiteindelijk toch geseponeerd. In veel gevallen wanneer er geen geweld zichtbaar is, worden de incidenten als te weinig kansrijk beschouwd om te vervolgen.

Toch lukt dit soms wel. Zo vinden we een Instagrambericht waarin de jeugdagenten en wijkagenten vertellen over aangehouden verdachten voor het maken en verspreiden van 'Sorry, baas' video's. In het kader hieronder is het sociale media bericht geciteerd.

'We stand with you! Verdachten aangehouden.

Een aantal weken geleden deelden wij een bericht dat een groepje zeer jonge verdachten leeftijdsgenootjes op de knieën zette die dan: "Sorry baas" moesten zeggen. Als zij dit niet deden, werden er rake klappen uitgedeeld. Eén van deze incidenten is gefilmd en gedeeld via sociale media. Met grote impact voor het slachtoffer tot gevolg. Tijdens ons onderzoek kregen we een keer de vraag is filmen van geweld eigenlijk strafbaar. Hou deze vraag even vast, je krijgt zo het antwoord.

Verschillende slachtoffers deden aangifte en na onderzoek zijn afgelopen week drie verdachten aangehouden en twee verdachten werden ontboden en verhoord. Tijdens één van de verhoren werd verklaard dat een mishandeling gefilmd was en vervolgens gedeeld via snapchat. Van het één kwam het ander... Het filmpje ging viraal. De officier van justitie zal later bepalen welke (taak-) straf de verdachten zullen krijgen. Zij moeten zich binnenkort melden bij de rechtbank. Daarnaast zijn er meldingen bij Veilig Thuis gemaakt en wordt ook gekeken of er hulpverlening noodzakelijk is.

Het antwoord op de vraag of filmen strafbaar is? ABSOLUUT! Ook filmen en dit weer delen is STRAFBAAR!!! Onze boodschap: "Kap hier mee. Wij als politie zullen dit nooit accepteren en waar mogelijk sporen wij je op!"

(Bron: Instagram, 19 november 2023)

Hoewel strafbare vervolging dus soms wel lukt, vertellen respondenten dat ook bij de plegers een integraal perspectief gewenst is. Vaak gaat het om minderjarige daders waarbij sprake is van

³⁸ 1. Met een gevangenisstraf van ten hoogste twee jaren of geldboete van de 4^e categorie wordt gestraft: 1°. hij die een ander door geweld of enige andere feitelijkheid of door bedreiging met geweld of enige andere feitelijkheid, gericht hetzij tegen die ander hetzij tegen derden, wederrechtelijk dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden; 2°. hij die een ander door bedreiging met smaad of smaadschrift dwingt iets te doen, niet te doen of te dulden. 2. In het geval onder 2° omschreven wordt het misdrijf niet vervolgd dan op klacht van hem tegen wie het gepleegd is.

meerdere problematieken, waar ondersteuning vanuit jeugdzorg, wijkteam of een jeugdpreventieteam gewenst is.

7.4. HERSTELGESPREKKEN

Zoals eerder in dit hoofdstuk opgemerkt, kan geweld met een online component ook door een andere ketenpartner worden gesignaleerd. Deze partners kunnen dit doorgeven aan de politie, maar ze kunnen het ook zelf opvolgen zonder dat de politie hier aan te pas komt. In ons onderzoek zijn we hier enkele voorbeelden van tegengekomen. Zo vertellen twee jongerenwerkers over een jongen die slachtoffer is geworden van een gefilmde spijtbetuiging met geweld. In onderstaand voorbeeld in het kader is de politie niet betrokken geweest. In een andere soortgelijke situatie, hebben de jongerenwerkers de wijkagent ingeschakeld om bij het gesprek te zijn. Ze deden dit om de ernst van de situatie duidelijk te maken aan de betrokkenen (zowel de daders als het slachtoffer dat wraak wilde nemen).

Herstelgesprek met jongerenwerkers

De jongerenwerkers vertellen over een incident, waarbij een jongens is geslagen en op zijn knieën: “Sorry, koning” moest zeggen. De jongen besluit geen wraak te nemen, maar gaat naar het jongerenwerk.

‘Die jongen had ons benaderd van: he, dit is er gebeurd ik wil het oplossen. En toen hebben we een herstelgesprek georganiseerd.’

De jongerenwerkers kennen de daders en vragen of ze open staan voor een gesprek, omdat het slachtoffer het op wil lossen. De daders stemmen hiermee in en ze gaan met z’n allen om de tafel zitten. Eén van de twee betrokken jongerenwerkers:

“Maar ik denk wat vooral de insteek is: waar zijn jullie mee bezig? Wat willen jullie elkaar aandoen en weten jullie wat de gevolgen daarvan zijn? En daar vooral op inspelen.”

De jongens komen er met elkaar uit en ze spreken af elkaar met rust te laten.

Andere jongerenwerkers die we spreken vertellen dat ze niet altijd de politie erbij halen, of meestal niet, maar wel in gesprek gaan met jongeren als ze weet krijgen van dergelijke incidenten. De reden om de politie niet te betrekken, is doorgaans omdat ze de vertrouwensband met de jongeren niet willen schaden; ze willen niet bekend staan als ‘snitch’.

7.5. INTEGRALE AANPAK

Tot slot zijn we voorbeelden tegengekomen, waarbij ketenpartners hun handelen op elkaar afstemmen en samenwerken tegen geweld met een online component. Dit is bijvoorbeeld het geval bij een viertal gemeenten, waarbij meerdere jeugdgroepen actief zijn die geweld plegen en filmen, zowel tegen elkaar als bij voorbijgangers. In het onderstaand kader is beschreven hoe de ketenpartners hier gezamenlijk mee aan de slag zijn gegaan.

Voorbeeld integrale samenwerking politie en gemeente

In een viertal gemeenten zijn meerdere jeugdgroepen actief in meerdere dorpskernen, waartussen ze zich snel verplaatsen met Fat- en e-bikes. De groepen zijn soms rivaliserend, maar jongeren worden ook in meerdere groepen gezien, waardoor ze tevens fluïde lijken. Ze plegen gedwongen spijtbetuigingen filmen die, waarbij de slachtoffers 'Sorry, Koning' moeten zeggen. De betrokken operationeel expert GGP-jeugd vertelt: 'Als ze dat niet doen, dan worden ze in elkaar geslagen. Steekwapens nemen intrede hier, ook pepperspray'.

Wanneer de jeugdgroepen ook omstanders lastig gaan vallen (en dit ook weer filmen en delen), krijgen politie en gemeenten steeds meer signalen binnen. De 'roep vanuit de samenleving om actie' is volgens de politierespondent een belangrijke reden voor de burgemeester was om hiermee aan de slag te gaan, na aanvankelijke terughoudendheid.

Vanuit de gemeenten worden er brieven naar ouders gestuurd wanneer hun kinderen gesignaleerd zijn op een overlastlocatie, er wordt een wapen-inleveractie georganiseerd en er wordt voorlichting gegeven. Tevens wordt gekeken naar de mogelijkheden om via de APV last onder dwangsom voor wapenbezit mogelijk te maken.

Vanuit de politie wordt samen met het Openbaar Ministerie zoveel mogelijk geprobeerd om zaken 'bewijsbaar' te maken, wanneer deze bekend raken of er aangifte wordt gedaan. Ook wordt er in de briefings aandacht besteed aan het fenomeen om collega's alert te maken en te enthousiasmeren om hiermee aan de gang te gaan. De operationeel expert draait zelf ook regelmatig een dienst mee om achtergrondinformatie warm over te dragen.

Wanneer we de respondent spreken zijn de betrokken partijen bezig om met de gemeenten waar de jongeren actief zijn een gezamenlijk convenant af te sluiten voor een persoons- en groepsgerichte aanpak. Ze willen graag één convenant, omdat de jongeren erg mobiel zijn en zich over de gemeentegrenzen verplaatsen.

Het voorbeeld uit het bovenstaande kader gaat over een probleem dat op gemeentelijk niveau wordt aangepakt. Hoewel de gemeente niet altijd betrokken is, zijn we dit wel een aantal keer tegengekomen. In deze gevallen werd gekozen voor een groepsbenadering, net zoals in het bovenstaande voorbeeld, waarbij de gemeente een regierol vervulde. Wanneer er al een groepsaanpak is, dan kan deze ook ingezet worden voor groepen die geweld met een online component plegen. Een gemeenteadviseur op het gebied van online straatcultuur vertelt in dit kader

over mediation die vanuit zijn gemeente is ingezet in meerdere casussen, waarbij dader en slachtoffer (en ook familie) om de tafel worden gezet om een conflict uit te spreken. Zijn ervaring is dat dit een krachtig middel is, waar veel succes mee wordt geboekt.

In het onderstaand kader is een ander voorbeeld beschreven van een groepsaankpak onder regie van de gemeente.

Voorbeeld groepsaankpak onder regie gemeente

We spreken betrokkenen van de gemeente, politie (wijkagent) en jongerenwerkers over een groep die zich in het openbaar vervoer in een grote stad bezighoudt met geweld tegen reizigers, dit filmt en online plaatst. Deze groep wordt geprioriteerd door gemeente en politie en er wordt een gezamenlijke aanpak uitgevoerd; wekelijks komen partners bij elkaar om acties te bespreken die onder andere gericht zijn op het verstoren van de groep, contact leggen met de jongeren en hun ouders en inzet van het jongerenwerk in het openbaar vervoer.

Nadat politie en gemeente de jongeren hebben geïdentificeerd, ontvangen de ouders een brief waarin staat dat hun kinderen in beeld zijn bij de politie en gemeente en dat ze zijn geprioriteerd. Er is gesproken met de ouders en die zijn hierover in gesprek gegaan met hun kind. Ook is persoonsgericht gekeken naar individuele problematiek en zijn enkele jongeren begeleid naar studie of werkt. Er is in de aanpak niet specifiek gekeken naar het online component; er is gekozen voor een 'gewone' groepsaankpak.

Na een half jaar is de aanpak afgeschaald, omdat de jongeren nauwelijks meer als groep aanwezig waren in het openbaar vervoer en geen overlast meer veroorzaakten. De betrokkenen van de gemeente en politie denken dat het actief betrekken en meekrijgen van de ouders een belangrijke succesfactor is geweest.

Een ander instrument dat in de gesprekken aan bod komt is het opleggen van een gebiedsverbod. Een respondent van een middelgrote gemeente vertelt dat dit in zijn gemeente geprobeerd is naar aanleiding van spijtbetuiging-problematiek. Hoewel dit destijds niet gelukt is, ziet de respondent hier wel mogelijkheden voor. De burgemeester kan dit opleggen bij ernstige vrees voor openbare orde verstoringen. Om dit te kunnen doen is samenwerking met de politie belangrijk voor het tijdig aanleveren van een bestuurlijke rapportage. Meerdere burgemeesters hebben inmiddels ook geprobeerd om een digitaal gebiedsverbod op te leggen, maar dit is door de rechtbank teruggedraaid.

We horen daarnaast ook meerdere voorbeelden van ketenpartners die op een kleiner schaalniveau samenwerken. Een voorbeeld van integrale opvolging op een kleiner schaalniveau is via het VIOS-overleg op een middelbare school in Arnhem. In dit overleg bespreken de wijkagent, jongerenwerker, zorgcoördinator school, pedagogische conciërge en coördinator VIOS casuïstiek, waarbij ook geweld

met een online component.

Hoewel VIOS een structuur biedt voor integrale samenwerking vanuit school, vindt dit ook op andere manieren plaats. Zo vertelt een jongerenwerker over samenwerking met school over maatregelen tegen jongeren die betrokken zijn bij vechtpartijen:

‘Aan de hand van de filmpjes zoeken we degene op die heeft geslagen, maar ook degene die heeft gefilmd. Beiden worden gestraft: bijvoorbeeld geschorst, een week lang nablijven, een gesprek met de ouders, een aantekening op je naam en een tweede aantekening volgt een strengere maatregel. Gebeurt er nog een keer iets, dan moet de jongere (helaas) naar een andere school of naar het speciaal onderwijs. Tegelijk proberen we te kijken naar de achtergrond en situatie van de jongere. Maar we moeten ook grenzen stellen. ‘

(jongerenwerker)

In de eerder besproken casus A over een gedwongen spijtbetuiging die gefilmd en gedeeld is, betreft de wijkagent het jeugdpreventieteam (JPT) bij de casus. Naast de strafrechtelijke opvolging vanuit de politie, kijkt de preventiemedewerker van het JPT naar een mogelijke hulpvraag bij de jongere. Uit een gesprek met hem blijkt dat hij moeite heeft met het omgaan met agressie, waarna hij ondersteuning krijgt op dit gebied.

Wanneer ketenpartners op het gebied van jeugd en veiligheid elkaar al kennen en samenwerken, zien we in de voorbeelden dat ze dit ook doen wanneer sprake is van geweld met een online component.

7.6. MOGELIJKE HANDELINGSRICHTINGEN

In de expertsessie is aan de deelnemers gevraagd naar mogelijkheden voor opvolging en reacties naar daders. Eén van de dingen die genoemd werd door een aantal deelnemers is het (meer) inzetten van het online gebiedsverbod en andere mogelijkheden bij online ordeverstoringen.³⁹ De behoefte aan instrumentarium bij gemeenten is groot, maar onduidelijkheden over bevoegdheden en juridische mogelijkheden zitten in de weg.⁴⁰ Hoewel het instrument als een goede interventie gezien wordt, wezen deelnemers er wel op dat dit onderdeel moet zijn van een groter pakket aan interventies. Ook het verkennen van mogelijkheden om een online contactverbod op te leggen, al dan niet in combinatie met een fysiek contactverbod werd genoemd. Een deelnemer kent een voorbeeld van een jongen die een straf opgelegd heeft gekregen voor het overtreden van online verbod en benadrukt vooral het belang van goed overleg met het OM om dit voor elkaar te krijgen.

³⁹ Zie bijvoorbeeld de factsheet van NH Samen Veilig (2022) met handelingsperspectief voor online ordeverstoringen opgesteld: [Interventiekaart online orde NHSV.pdf \(vng.nl\)](#). Of de Fenomeenkaart Online aangejaagde orderverstoringen van Veiligheidscoalitie Midden-Nederland (2024): [Fenomeenkaart-OAOV.pdf \(hetccv.nl\)](#).

⁴⁰ Zie o.a. het rondetafelverslag van de VNG (11 april 2023) hierover: [Online Gebiedsverbod \(vng.nl\)](#)

Naast online mogelijkheden, zagen deelnemers veel potentie in het inzetten van meer klassieke (preventieve) interventies, zoals het koppelen van rolmodellen aan daders. Een deelnemer verwees hierbij naar het project credible messengers in Amsterdam; een netwerk van ervaringsdeskundigen, criminologen, psychologen en professionals waar jongeren een beroep op kunnen doen. Andere deelnemers zien vooral winst door rolmodellen in te zetten die in het dagelijks leven heel dicht bij de jongeren staan, zoals familieleden of jongerenwerkers.⁴¹

Omdat bij veel daders sprake is van problematiek op meerder gebieden en ze vaak nog (erg) jong zijn, benadrukten deelnemers tevens het belang van een zorgtraject in combinatie met repressieve interventies, waarbij gekeken wordt naar de voorgeschiedenis en eventuele gedragsstoornissen worden gediagnosticeerd.

Tot slot deelden de deelnemers de behoefte om meer inzicht te krijgen in welke interventies daadwerkelijk bewezen effectief zijn voor kwetsbare jongeren.

7.7. ROL VAN ONLINE PLATFORMS

In de interviews en de geanalyseerde casussen blijkt dat de online platforms die gebruikt worden om beelden te delen niet tot nauwelijks een rol spelen in de aanpak hiervan. Professionals zouden graag zien dat accounts en berichten sneller en vaker offline gehaald kunnen worden. Ook is het nog eenvoudig voor gebruikers om een nieuw account aan te maken en/of om beelden opnieuw te verspreiden. Maar de ervaring is dat dit niet eenvoudig te realiseren is, omdat niet alle platforms hier altijd aan mee willen werken. Respondenten noemen met name de samenwerking met Snapchat en Telegram als moeizaam.

7.8. SAMENVATTING

In dit hoofdstuk hebben we gekeken naar de wijze van opvolging wanneer een geweldsincident met een online component bekend raakt. Hieruit zijn verschillende vormen van opvolging gebleken, variërend van stopgesprekken en mediation tot strafrechtelijke vervolging. Bij de expertsessie zagen de deelnemers meerwaarde van het verder ontwikkelen en verkennen van online interventies, maar benadrukken ze ook het belang van meer klassieke preventies.

⁴¹ Zo zet de gemeente Arnhem intensieve trajectbegeleiding in voor kwetsbare jongeren om te voorkomen dat ze in de criminaliteit belanden of doorgroeien. Dit wordt verzorgd door jongerenwerkers in de gemeente.

Conclusie en aanbevelingen

8.1. INLEIDING

In dit onderzoek staat hybride straatgeweld onder jongeren centraal. Het gaat om hierbij om dader- en slachtofferschap van geweld met zowel een offline als een online component. Voorbeelden zijn mishandelingen, bedreigingen en afpersingen die gefilmd worden en vervolgens gedeeld op sociale media. Of conflicten die online beginnen en eindigen in een fysieke confrontatie. Eerder onderzoek laat zien dat ernstig geweld steeds vaker een online component heeft en dat jongeren steeds vaker slachtoffer worden van online bedreiging en intimidatie (CBS, 2023; Van den Broek & Roks 2023), al is de daadwerkelijke omvang onbekend. Hoewel dit type delicten veel impact kunnen hebben op de slachtoffers, raken ze lang niet altijd bekend bij de politie, of bij andere ketenpartners.

Het doel van de onderhavige verkenning is tweeledig. Enerzijds is beoogd om meer inzicht te krijgen in de aard van het fenomeen en anderzijds om te kijken wat de huidige aanpak is en welke mogelijkheden er bij de politie en ketenpartners zijn om de aanpak te verbeteren of verder vorm te geven. De centrale onderzoeksvraag van dit onderzoek luidt:

Wat is de aard van hybride straatgeweld onder jongeren en welk handelingsperspectief hebben politie en ketenpartners om dit tegen te gaan?

Om de onderzoeksvraag te beantwoorden is verkennend, kwalitatief empirisch onderzoek gedaan in de periode mei 2023 tot en met april 2024. Het grootste gedeelte van het veldwerk bestaat uit interviews met medewerkers van de politie (n=16), overige experts en professionals (n=32) en moeders en jongeren (n=15). Aanvullend hebben online observaties plaatsgevonden naar drillrapgroepen en zijn beelden van respondenten bekeken van hybride straatgeweld onder jongeren. De bevindingen van het onderzoek zijn getoetst middels een expertsessie met 15 professionals, waarnaar gezamenlijk is gekeken naar mogelijkheden om de aanpak te verbeteren.

8.2. AARD

Hieronder beantwoorden we de onderzoeksvragen die betrekking hebben op de aard van het fenomeen.

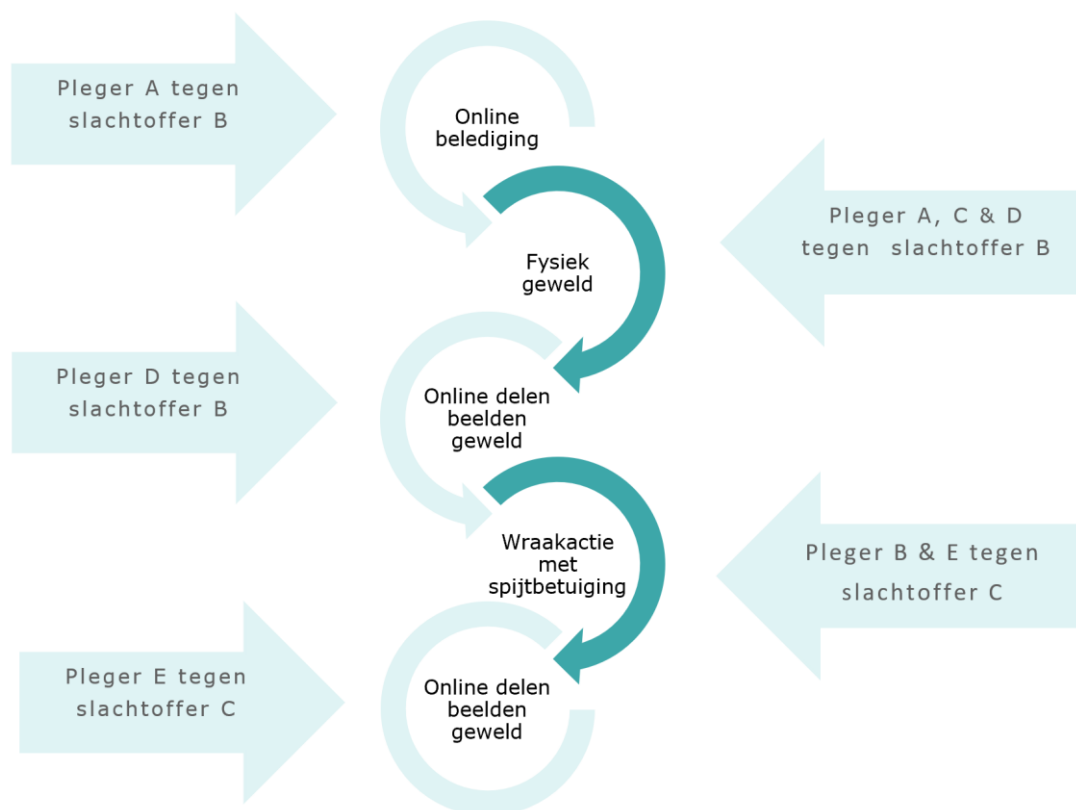
8.2.1. VERSCHIJNINGSVORMEN

In ons onderzoek hebben we verschillende verschijningsvormen van hybride straatgeweld gevonden. Anders dan in eerdere taxonomieën (Leukfeldt et al., 2013; Spithoven, 2020) gaat het hier niet om één delict met ICT als middel, maar om een keten ('track') van samenhangende geweldsincidenten op meerdere momenten met zowel on- als offline componenten. Deze tracks variëren in tijdsduur, aantal

off- en online pleegmomenten en -locaties, ernst van de geweldsdelicten en aantal betrokken daders en slachtoffers. In lijn met eerder onderzoek is sprake van een continuüm en voortdurende beïnvloeding (Van den Broek & Roks, 2023; Van 't Hoff- de Goede & Janssen, 2024). Figuur 8.1. geeft een voorbeeld van een track van hybride straatgeweld.

In de meest eenvoudige vorm gaat het om een fysiek incident dat voorafgegaan is of gevolgd wordt door een online incident. Het aantal varianten hierop is echter niet-eindig en het kan gaan om meerdere opeenvolgende en samenhangende on- en offline incidenten. Ook de tijdsperiode waarin dit plaatsvindt is niet begrensd. Bedreigingen kunnen maandenlang online plaatsvinden en uiteindelijk uitmonden in fysiek geweld. Conflicten kunnen ook over een langere periode af en toe oplaaien of juist beginnen met een fysiek incident, gevolgd door online bedreigingen en later weer een fysiek incident. Kenmerkend is verder dat een gedeelte van de 'track' vaak heimelijk en afgeschermd online plaatsvindt.

Figuur 8.1. – Voorbeeld track van hybride straatgeweld

Uit de empirische bevindingen voor dit onderzoek blijkt dat vaak sprake is van het filmen van een dreiging en/of mishandeling, gevolgd door het verspreiden van beelden. Een andere variant is het dreigen met het verspreiden van de beelden om het slachtoffer af te persen. De ernst kan daarbij variëren over het hele geweldspectrum; van bedreiging tot dodelijke geweldsincidenten.

Kenmerkend is verder dat sprake is van diffuus slachtofferschap; een dader kan op een ander

moment slachtoffer zijn en andersom. In ons onderzoek zijn we meerdere voorbeelden tegengekomen van slachtoffers die op een later moment dader (wilden) worden uit wraak voor een eerder geweldsincident. Ook blijkt soms pas na afloop van een geweldsincident wie dader en slachtoffer is. Dit is het geval, wanneer jongeren afspreken om een conflict fysiek uit te vechten, waarbij pas na (soms dodelijke) afloop één van hen als dader en de ander als slachtoffer kan worden bestempeld. Ook de angst om slachtoffer te worden, kan een reden zijn voor jongeren om zich bij daders aan te sluiten en mee te doen aan bijvoorbeeld een groeps mishandeling.

Naast diffuus daderschap, kan sprake zijn van overgedragen daderschap. Daders die in eerste instantie niet bij het conflict betrokken zijn, kunnen het conflict overnemen of zich aansluiten bij het conflict. Van de eerste variant zijn we voorbeelden tegengekomen van een mishandeld slachtoffer, waarvan de beelden online waren gedeeld en die het aanbod van een onbekende kreeg om het conflict over te nemen en wraak te nemen (en hiermee ook de statusverhogende 'credits' te ontvangen). Van de tweede variant zijn we voorbeelden tegen gekomen van slachtoffers die online exposed waren als snitch en die door anderen daarvoor fysiek gestraft werden.

8.2.2. Daders en slachtoffers

Over de achtergrond kenmerken van jongeren die betrokken zijn bij hybride straatgeweld is nog weinig bekend. De Monitor Jeugdcriminaliteit 2022, gebaseerd op geregistreerde minderjarige en jongvolwassen verdachten van misdrijven in brede zin, laat zien dat jongens vaker betrokken zijn bij jeugdcriminaliteit dan meiden, vaker woonachtig zijn in één van de grote steden en vaker uit een gezin komen met een lagere sociaaleconomische status (Kessels, 2023). Respondenten die ervaring hebben met hybride straatgeweld zien veel jongeren die uit een achtergestelde situatie komen, die opgroeien in armoede en die kampen met problemen in hun thuissituatie. Het gaat volgens hen veelal om jongeren die gevoelig zijn voor groepsdruk en de neiging hebben om zich te bewijzen.

Tevens zien of vermoeden (wanneer dit niet getest is) professionals dat het vaak om personen gaat die als lvb'er (licht verstandelijke beperking) getypeerd kunnen worden en waar sprake is van één of meerdere gedragsstoornissen. Deze kenmerken sluiten aan bij eerder geïdentificeerde risicofactoren (Beerthuizen et al., 2019), waarbij de bevindingen uit ons onderzoek als indicatief moeten worden beschouwd. In mindere mate zijn we daarnaast daders en slachtoffers van hybride straatgeweld tegengekomen (in de casussen en interviews), die een ander profiel lijken te hebben dan hierboven geschetst. In elk geval met betrekking tot hun meer gunstige sociaaleconomische situatie.

Wanneer het specifiek gaat om slachtofferschap, dan blijkt dat daders bewust op zoek gaan naar een makkelijk doelwit; jongeren die zij als zwakker zien dan zichzelf en vaak jonger zijn dan de daders zelf. Jongeren kunnen ook slachtoffer worden door associatie; doordat zij gezien worden als behorende bij

een bepaalde groep of persoon, kunnen zij slachtoffer worden van geweld als gevolg van een lopend conflict. Het hebben van status kan een beschermende factor zijn tegen slachtofferschap, maar ook nieuwe conflicten uitlokken. Al eerder noemen we dat jongeren tevens wisselen van dader- en slachtofferrol en dat slachtofferschap kan leiden tot daderschap.

Hoewel jongens op basis van dit onderzoek het meest betrokken zijn bij hybride straatgeweld, zien respondenten dat meiden zich hier in steeds grotere mate mee bezighouden. Vaak zijn zowel de daders als slachtoffers dan meiden, maar we zijn ook gemengde groepen tegengekomen. Meiden kunnen ook een rol spelen bij het 'lokken' van een jongen naar een bepaalde locatie, waarna een vernedering of mishandeling volgt. Tot slot worden meiden slachtoffer van seksuele exposing, waarbij dit als middel wordt gebruikt om een rivaliserende groep of persoon waar een conflict mee is te vernederen (bijvoorbeeld een broer of neef).

Wanneer het gaat om de impact op de slachtoffers, dan maakt het online component dat slachtoffers herhaaldelijk slachtoffer worden van het geweldincident, doordat zij hier telkens opnieuw mee geconfronteerd worden door andere die de beelden hebben gezien. De beelden kunnen ook leiden tot nieuw slachtofferschap van fysiek geweld. Gevonden typen impact zijn gedragsveranderingen, continue onveiligheidsgevoelens en boosheid. Ook op de overige leden van het gezin kan het incident impact hebben. Zo zijn we een voorbeeld tegengekomen, waarbij de ouders uit onveiligheidsgevoelens camera's heeft geplaatst aan de voorkant van het huis en is een ander gezin verhuist naar een andere gemeente. Op basis van de bevindingen kunnen we geen uitspraken doen over de langere termijn effecten van opgedane traumatische ervaringen bij slachtoffers.

8.2.3. CRIMINOGENE FACTOREN

Er zijn verschillende factoren geïdentificeerd die een rol spelen bij het plaatsvinden van hybride straatgeweld onder jongeren. In figuur 8.3. zijn deze factoren schematisch weergegeven. Deze factoren sluiten grotendeels aan bij het eerder genoemde onderzoek naar risicofactoren voor het plegen van geweld of voor betrokkenheid bij drugscriminaliteit (Beerthuisen et al, 2019; Peeck et al., 2021; Servaas et al., 2021; De Boer et al., 2022). Aanvullend spelen de mogelijkheden van online platforms een faciliterende rol.

Tevens aansluitend bij eerder onderzoek, is de behoefte aan status of 'street credibility' als belangrijke reden voor jongeren om zich off- en online te profileren met geweld(uitingen) (Moors et al., 2019; Van den Broek & Roks, 2023; Wolsink & Ferwerda, 2024). Eerder onderzoek laat tevens zien dat een online community die geweld aanmoedigt van invloed kan zijn (Moors et al., 2019). In ons onderzoek zijn we voorbeelden tegen gekomen, waarbij de druk van de online community kan maken dat jongeren het gevoel hebben dat ze 'moeten' laten zien dat ze niet over zich heen laten lopen of juist 'credits' willen scoren onder de on- en offline community waarin ze zich begeven. Het blijkt lastig

voor jongeren om zich uit de (online) geweldsspiraal te onttrekken, wanneer ze hier eenmaal in zijn beland.

Figuur 8.3. Overzicht criminogene factoren

Omgeving/gezin	Individueel	Faciliterend
Opgroeien in armoede	Gedragsproblemen	Mogelijkheden online platforms
Problemen thuis	Behoeftte aan status	
Anti-snitchcultuur	Gevoel van onveiligheid	
Aanwezigheid straatcultuur	Gevoeligheid voor groepsdruk	
Aanwezigheid rivaliserende groepen		
Aanmoediging online community		

Uit het onderzoek blijkt daarnaast de anti-snitchcultuur wijd verspreid is onder jongeren, wat maakt dat er minder snel melding of aangifte wordt gedaan. Slachtoffers zijn bang dat melden de situatie voor hen alleen maar erger maakt en we zijn ook voorbeelden tegengekomen waarin dat het geval was. Tegelijkertijd kunnen online beelden van geweld leiden toe onveiligheidsgevoelens onder jongeren in het algemeen, wat maakt dat ze menen zich te moeten beschermen. Uit recent onderzoek naar steekwapens en jongeren is dit eveneens naar voren gekomen (Wolsink & Ferwerda, 2024).

Van een hele andere aard is de faciliterende rol van de online platforms die gebruikt worden om beelden te delen en slachtoffers te exposen. Sociale media platforms maken het eenvoudig om beelden snel te delen met veel volgers, om te zien waar iemand zich begeeft en om dreigingen online te uiten.

8.3. AANPAK

Naast een verkenning van het fenomeen, is in dit onderzoek gekeken naar de huidige aanpak van hybride straatgeweld. In algemene zin is de aanpak van cybercriminaliteit en gedigitaliseerde criminaliteit nog steeds een aandachtspunt op de basisteams (Terpstra et al., 2019; Kort & Spithoven, 2021), ook al zijn er binnen de politie wel veel initiatieven in het kader van digitaal vakmanschap en de digitale transformatie (Broekhuizen et al., 2022). Initiatieven gericht op het verhogen van de digibekwaamheid van medewerkers richten zich vaak op de aanpak van vermogensdelicten met een online component, maar niet zozeer op straatgeweld (Boelens & Landman, 2021; Schiks et al., 2022). Voor hybride straatgeweld, geldt eveneens dat dit nog weinig aandacht krijgt. Het geweld speelt zich

vaak buiten het blikveld van volwassenen af, waardoor ouders, politie en andere ketenpartners hier vaak geen weet van hebben. Het online geweld vaak plaats in afgeschermdes omgevingen, zodat deze niet eenvoudig te zien zijn.

Het bij elkaar brengen van digitale en jeugdexpertise om hybride straatgeweld tegen te gaan staat nog in de kinderschoenen. Digitale initiatieven in de GGP zijn vaak gericht op het eerder signaleren van cybercriminaliteit of het benutten van digitale mogelijkheden bij commune delicten (Broekhuizen et al., 2022). Initiatieven waar het digitale en jeugddomein wel worden gecombineerd zijn doorgaans gericht op het in algemene zin online bereiken van jongeren⁴² of op het tegengaan van cybercriminaliteit onder jongeren.⁴³

In de aanpak van hybride straatgeweld is nog veel te winnen. Een aangifte of melding is vaak het startpunt voor nader onderzoek, maar van veel incidenten wordt geen melding of aangifte gedaan en de kans dat de politie deze zelf ontdekt is klein. Het beeld is dat het in de meeste gevallen niet een reactie van politie of ketenpartners komt, simpelweg om dat de geweldsdelicten onder de radar blijven.

Wanneer een incident wel bekend raakt, dan gebeurt dit via een aangifte of melding, via anderen (voornamelijk jongerenwerkers, jongeren en schoolmedewerkers of door eigen online inspanningen van de politie. Wanneer er opvolging is, dan lijkt er geen afwijkende of specifieke aanpak gekozen te worden dan bij andere geweldsincidenten onder jongeren.

Omdat geweldsincidenten veelal via professionals die dicht bij jongeren staan of via andere jongeren (niet zijnde de slachtoffers zelf) bekend raken bij de politie, is zowel het onderhouden van een goed netwerk met ketenpartners als met jongeren (en ouders) zelf belangrijk om zicht te krijgen op de geweldsincidenten. Hierbij is niet gebleken dat het onderhouden van contact met jongeren per se digitaal plaats moet vinden, maar vooral dat jongeren bekend zijn met een persoon waar ze terecht kunnen, zoals hun jeugd- of wijkagent, ongeacht de on- of offline vorm.

Uit het onderzoek blijkt verder dat er nog weinig hybride geweldsdelicten ontdekt worden door online inspanningen van de politie zelf. Bij praktijkvoorbeelden waarbij dit wel het geval is, ging het om teams die hierop investeren, dit lokaal prioriteren en capaciteit voor vrijmaken.

Een belangrijke belemmerende factor die professionals in de praktijk ervaren zijn juridische beperkingen voor zowel online surveilleren als het delen van signalen met ketenpartners. Daarnaast blijkt dat ouders vaak weinig weten van de online leefwereld en activiteiten van hun kind, waardoor ze niet opmerken waar hun kind bij betrokken is.

Wanneer we kijken naar opvolging van incidenten die wel bekend zijn geraakt, dan is bij de politie

⁴² (Bijvoorbeeld via online gamen, een online spreekuur van een jeugdagent of een zogenaamde 'challenge'.

⁴³ Zie bijvoorbeeld de door de politie ontwikkelde les- en educatiematerialen op: [Les- en educatiematerialen cybercrime | politie.nl](https://les-en-educatiematerialen.cybercrime.politie.nl).

onderscheid te maken tussen in gesprek gaan met de daders (stopgesprekken), een groepsaankpak in samenwerking met de gemeente en andere ketenpartners, en het uitvoeren van opsporingsactiviteiten. Hoewel dit laatste nog niet veel voorkomt in praktijk, kan op basis van gefilmde beelden en online achtergrondinformatie (bijvoorbeeld over de oorzaken van een conflict) een strafzaak opgebouwd worden. Respondenten van de politie ervaren wel dat het lastig is om zaken rond te krijgen en strafrechtelijk te vervolgen. Daarnaast is het lastig om slachtoffers te beschermen tegen eventuele wraakacties naar aanleiding van een aangifte of verklaring.

Naast strafrechtelijke vervolging zijn er ook andere interventies mogelijk, zoals herstelgesprekken of mediation. Hiervan zijn we voorbeelden tegengekomen bij gevallen van gefilmde en gedeelde spijtbetuigingen en vernederingen. Deze herstelgesprekken vonden plaats vanuit het jongerenwerk en/of de gemeente, waarbij dit door de betrokkenen als succesvol werd ervaren. Ook zijn er voorbeelden van integrale opvolging die door betrokkenen als succesvol worden gezien. De gemeente heeft hierbij vaak de regierol bij een groepsaankpak en prioriteert een jeugdgroep, samen met politie en OM.

Op kleinschaliger niveau kan een integrale aanpak plaatsvinden rondom signaleringsoverleggen op scholen, waarbij de zorgcoördinator van school, pedagogische conciërges, jeugd- of wijkagent, jeugdpreventieteammedewerker belangrijke spelers zijn. Een goede samenwerking tussen partners op lokaal niveau is zowel voor de opvolging als voor het signaleren van incidenten een cruciale factor.

8.4. AANBEVELINGEN

Uit het onderzoek blijkt dat hybride straatgeweld ernstige vormen kent, maar complex is om aan te pakken. Het gaat om geweld dat in een keten plaatsvindt met kenmerken als een langere tijdspanne met meerdere pleegmomenten en diffuus dader- en slachtofferschap. In combinatie met een lage meldings- en aangiftebereidheid en de vaak afgeschermd online pleeglocaties maakt dat extra inspanningen nodig zijn om dit type geweld integraal tegen te gaan.

Op basis van de bevindingen hebben we aanbevelingen geformuleerd voor verschillende doelgroepen die een bijdrage in de aanpak kunnen leveren. We hebben ons hierbij gericht op overheden. De geformuleerde aanbevelingen zijn van preventieve of repressieve aard en gericht op daders en slachtoffers.

8.3.1. STRATEGIE EN BELEID POLITIE

De onderstaande aanbevelingen zijn bedoeld voor de strategie- en beleidsbepalers bij de politie. In eerste instantie denken we daarbij aan de Landelijke portefeuillehouder Gebiedsgebonden Politie (GGP).

Benadering als track in plaats van als incident politie intern

Het benaderen van een geweldsincident als onderdeel van een langer geweldstrack met off- en online componenten, vraagt binnen de politie op tal van fronten om een andere benadering. Voor Intake & Service gaat het dan bijvoorbeeld om het gericht vragen naar eerdere off- en online incidenten bij een aangifte en voor de opsporing om het in beeld krijgen van het hele track. Tevens is het zinvol om signalen of andere informatie behorende bij een track doorlopend te registreren op dezelfde plek, zodat duidelijk is dat verschillende losstaande incidenten bij elkaar horen.

Positioneren en benutten veiligheids- en welzijnspartners om een track te stoppen

Hybride straatgeweld, bestaande uit een track van geweld is een maatschappelijk probleem, waarbij niet alle gedragingen strafbaar zijn of waar een strafrechtelijke interventie altijd het meest passen is. De politie heeft haar lokale veiligheids- en welzijnspartners dan ook hard nodig. Zowel op het gebied van informatie om een track (beter in beeld te krijgen, als om het bepalen wat de meest zinvolle interventiestrategie is om de betreffende track te doen stoppen. Het gaat hier om maatwerk op lokaal niveau, waarbij de gemeente de meest logische regiehouder is.

Meer prioriteit jongeren en geweld

De focus bij politie en ketenpartners ligt als het gaat om jeugd de laatste jaren vaak bij het beperken van zogenaamde jonge aanwas. Hiermee worden jongeren bedoeld, vaak uit kwetsbare wijken, die risico lopen door te groeien in de georganiseerde criminaliteit. Bij hybride straatgeweld is er echter niet altijd een link met georganiseerde criminaliteit, maar vragen de ernst en de impact van deze incidenten vragen wel om meer aandacht en prioriteit. De extra focus is ook nodig, omdat sprake is van een lage meldingsbereidheid; zonder extra inspanningen blijft het grotendeels geweld onder de radar.

Nauwe verbinding jeugdagenten en digitale expertise

Om voldoende zicht te krijgen op hybride straatgeweld en de context waarin zich dit afspeelt is een nauwe samenwerking tussen de jeugdagenten en medewerkers met specialistische digitale expertise cruciaal. Dit is de basis voor het bij elkaar brengen en duiden van off- en online informatie om hier vervolgens op te kunnen interveniëren. In ons onderzoek zijn we hier enkele voorbeelden van tegengekomen, maar veel jeugdagenten krijgen nog weinig digitale (specialistische) ondersteuning. Aan de andere kant is veel digitale expertise op basisteams niet gericht op jeugd (al dan niet in combinatie met geweld). Omdat de leefwereld van jongeren zich grotendeels online afspeelt, met alle risico's van dien, is specialistische kennis nodig om hier voldoende inzicht in te krijgen en om dit te combineren met offline kennis en signalen.

8.3.2. INTELLIGENCE ORGANISATIE

De daadwerkelijke omvang van hybride straatgeweld is onbekend. Hoewel het hier zoals gezegd gaat om meerdere incidenten die bij elkaar horen en politieregistraties afzonderlijke incidenten betreffen, is het wel mogelijk om hier meer inzicht in te krijgen dan thans het geval is. Dit maakt het mogelijk om in elk geval de incidenten die wel bij de politie gemeld worden te monitoren en ontwikkelingen te signaleren. Tevens zou het de professionals in de uitvoering helpen mee zicht te krijgen om meer algemenere ontwikkelingen in trends in jongerencultuur die van invloed kunnen zijn op geweldsincidenten of andere problematieken vanuit het perspectief van jongeren zelf.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Verkennen mogelijkheid registreren per track	Intelligence organisatie	Nog te verkennen.
Bij geweldsincidenten registreren of sprake is van een online component.	Intelligence organisatie	Creëren van een projectcode die gekoppeld kan worden aan een incidentregistratie. Deze actief onder de aandacht brengen bij de basisteams (mogelijk met specifieke aandacht voor de jeugdagenten en online wijkagenten).
Meer kennis vergaren en verspreiden over het fenomeen hybride straatgeweld en andere relevante trends in jongerencultuur	Politied medewerkers die met jeugd te maken (kunnen) krijgen. Zoals medewerkers in de noodhulp, wijk- en jeugdagenten, intake & service	Opstellen van: Informatiesheet. Instellen periodiek jongerenpanel.

8.3.3. BASISTEAMS POLITIE

Zoals eerder geconcludeerd is er binnen de politie veel aandacht voor het verhogen van de digitale kennis en vaardigheden van de medewerkers (de zogenaamde digibekwaamheid), maar valt er tevens nog veel te winnen om hybride straatgeweld onder jongeren tegen te gaan. De rol van de politie komt tevens terug bij integrale aanbevelingen in paragraaf 8.3.4.

Kennis en vaardigheden organiseren op lokaal niveau

Hoewel er bij bepaalde politieprofessionals veel kennis is over hybride straatgeweld, is het voor veel professionals in de GGP nog een vrij nieuw en/of onbekend fenomeen. Uit eerder onderzoek blijkt

dat veel politiemedewerkers in de GGP zich het liefst afzijdig houden van digitalisering (Kort & Spithoven, 2021; Terpstra et al., 2021), waardoor extra inspanningen nodig zijn om meer aandacht te besteden aan criminaliteit met een online component.

Omdat ontwikkelingen in jongerencultuur elkaar snel op kunnen volgen, en het voor politiemedewerkers lastig is om op alle domeinen actuele kennis op peil te houden, kunnen producten ontwikkeld worden om hen hierin te ondersteunen. Om meer zicht in de aard en context van het fenomeen te krijgen, is het bijvoorbeeld raadzaam om bij het opnemen van de aangifte of verhoor vragen te stellen over een mogelijk online component en om oog te hebben voor de context en de keten waarin het (mogelijk) geweldsincident plaats heeft gevonden. Is bijvoorbeeld sprake van eerdere online conflicten met de dader en zijn er voorvallen aan vooraf gegaan? Ook kennis over de angst om als snitch gezien te worden, kan bijdragen aan de wijze van bejegening van het slachtoffer. De bevindingen uit dit onderzoek kunnen hier een eerste aanzet toe geven. Het verwerken van dit type vragen in een handzame checklist voor aangifte en verhoren bij geweldsincidenten onder jongeren kan bijdragen aan meer context en inzicht in de problematiek (en tevens betere registratie). In de praktijk kan daarnaast sprake zijn van terughoudendheid en onbekendheid met de mogelijkheden om online te surveilleren. De ervaringen van een kansrijk voorbeeld, zoals de Digihaven op basisteam Delfshaven, kunnen gebruikt worden om landelijke instrumenten en richtlijnen te ontwikkelen voor politiemensen op de basisteams. Het tabel hieronder geeft de aanbevelingen weer om de kennis en vaardigheden te verbeteren door praktische instrumenten te ontwikkelen.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Informer en ondersteunen bij aangiften en verhoren.	Intake & Service, wijk- en jeugdagente, recherche.	Checklist/handreiking voor aangifte en verhoor bij geweldsincidenten.
In kaart brengen van de context in beeld brengen om alle betrokkenen en eerdere pleegmomenten te identificeren.	Medewerkers die een geweldsincident opvolgen i.s.m. intelligence medewerkers.	Analyse van bekende informatie (indien mogelijk integraal)
Algemene kennis en training over de mogelijkheden online surveilleren.	Noodhulp, wijk- en jeugdagente,	Checklist/handreiking voor online surveilleren na plaatsvinden geweldsincident onder jongeren .

		On-the-job trainen en ondersteunen van medewerkers op de werkvloer. Regionale werkwijzen en succeservaringen landelijk toegankelijk maken.
Vergaren meer specialistische kennis en vaardigheden vergaren over mogelijkheden online surveilleren.	Aangewezen digi-medewerkers (zoals online wijkagenten, taakaccenthouders, digi,OSA-digitaal, etc.). Basiskennis bij jeugd- en wijkagenten.	Ontwikkelen landelijk juridische kader (i.s.m. het OM). Handreiking/training werkwijze. Faciliteren benodigde soft- en hardware.

Bij het vergroten van digitale kennis en vaardigheden onder medewerkers van de GGP is het raadzaam om rekening te houden met overkoepelende lessen van eerder onderzoek naar digitale projecten in de GGP (Broekhuizen et al., 2022):

- Zorg voor digitale expertise op de werkvloer, zowel voor het uitleren⁴⁴ als het daadwerkelijk ondersteunen bij digitale vragen.
- Maak de meerwaarde zichtbaar op de werkvloer.
- Streef naar maatwerk om aan te sluiten bij het kennisniveau en behoeften van de medewerkers.
- Zorg voor continue digitale expertise en actualisering.

Opbouwen relaties jongeren

Hoewel jongeren niet snel over hun eigen slachtofferschap vertellen aan de politie, blijkt uit het onderzoek dat jongeren soms wel bereid zijn om over andere slachtoffers te praten. Het opbouwen van relaties met jongeren is dan een ook cruciale factor om hybride straatgeweld te signaleren of ontdekken, die anders niet bij de politie gemeld wordt.

De bevindingen uit het onderzoek wijzen daarbij uit dat het er vooral om gaat dat een jongere de betreffende politiemedewerker kent en dat deze benaderbaar en bereikbaar is. Off- en online activiteiten kunnen elkaar daarbij aanvullen. Jeugdagenten die dergelijke meldingen kregen waren bijvoorbeeld regelmatig op scholen en in de wijk te vinden. Een voorbeeld van laagdrempelige online bereikbaarheid die we tegen zijn gekomen is van een jeugdagent die via WhatsApp benaderd kon

⁴⁴ Uit dit onderzoek bleek dat e-learnings minder effectief zijn, dan iemand bij je op de werkvloer terecht kan bij een actueel vraagstuk of incident.

worden en dit deelde in haar Instagramprofiel.

Voor de verschillende online activiteiten en projecten van de politie lijkt in relatie tot hybride straatgeweld vooral te gelden dat deze positief kunnen bijdragen aan het bekend en benaderbaar zijn, wanneer deze gericht gebruikt worden om (lokale) contacten op te bouwen of te verbeteren. Kansrijke voorbeelden die we hiervan tegen zijn gekomen, zijn de gerichte inzet van online gamen met de jeugdagent op school of een buurtplein waar veel jongeren komen. Het lijkt daarbij zinvol om extra te investeren in opbouwen van relaties met jongeren en ketenpartners (zoals jongerenwerkers) in wijken waar jongeren niet snel naar de politie gaan.

Hieronder hebben we de aanbevelingen op dit punt opgetekend:

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Investeren in zowel fysiek als online contact met jongeren. Eenvoudig benader- en bereikbaar zijn.	jeugd- en wijkagenten	Fysiek aanwezig zijn op plaatsen waar jongeren zich bevinden; school, locaties in de wijk Online activiteiten op platforms die populair zijn onder jongeren en hier ook benaderbaar zijn.
Verbinden online en offline activiteiten.	jeugd- en wijkagenten	Koppelen van initiatieven, zoals online gamen in de wijk of op school.
Verstevigen/onderhouden lokale sleutelfiguren voor jongeren, zoals jongerenwerkers.	Jeugd- en wijkagenten	Binnen de reguliere werkzaamheden.

8.3.4. LOKALE KETENPARTNERS

Informatiepositie en samenwerking

Naast het inzetten op meer melden van jongeren die weet hebben van een geweldsdelict, zijn lokale ketenpartners enerzijds belangrijke leveranciers van signalen en informatie van hybride straatgeweld die anders niet bij de politie terechtkomt. In het onderzoek zijn we een aantal kansrijke samenwerkingen tegengekomen. Een nauwe samenwerking op lokaal niveau tussen politie, gemeente, scholen, jongerenwerk en – indien aanwezig- jeugdpreventieteams en VIOS maakt dat signalen sneller bekend raken en gezamenlijk geïntervenieerd kunnen worden. Programma's zoals

Preventie met Gezag⁴⁵ kunnen een katalysator zijn om de lokale samenwerking te verstevigen op het gebied van het tegengaan van hybride straatgeweld.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Verstevigen lokale samenwerking en gezamenlijke kennispositie	Politie, gemeente, scholen, jongerenwerkers, jeugdpreventieteams, etc.	Positioneren gemeente als regiehouder, inclusief kennis/expertisepunt ⁴⁶ Verstevigen lokale samenwerking, bijv. in een gemeentelijk jeugdbeleid, groepsaankpak of via samenwerkingsverbanden op scholen (zoals VIOS).
Opbouwen basiskennispositie	Medewerkers van organisaties waar jongeren komen, zoals scholen, sportverenigingen, jongerencentra, etc.	Ontwikkelen van informatiesheet en handreiking over hoe te handelen bij incidenten.

Preventie

Lokale ketenpartners kunnen een belangrijke bijdragen leveren op preventief gebied. In algemeenheid geldt dat de aanbevelingen onder dit punt sterker zijn, wanneer deze in gezamenlijkheid worden uitgevoerd. Onderstaande aanbevelingen zijn gericht op voorlichting, ondersteuning, trainingen en laagdrempelige meldpunten voor zowel ouders als jongeren.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Gezamenlijk organiseren voorlichting aan ouders en jongeren op lokaal niveau.	Lokale ketenpartners, zoals gemeente, politie, GGD, jeugdpreventieteam, jongerenwerk, etc.	Voorlichtingsbijeenkomsten, passend bij de lokale situatie en problematiek.
Organiseren/faciliteren opvoedondersteuning ouders	Gemeenten.	Toegankelijk ondersteuningstraject voor ouders wiens kind dader en/of slachtoffer is.

⁴⁵ Dit is een door het Ministerie van Justitie en Veiligheid gefinancierde brede aanpak van (georganiseerde en ondermijnende) jeugdcriminaliteit in 20 gemeenten.

⁴⁶ Hierbij erkennen we dat gemeentelijke online monitoring nog volop in ontwikkeling is. Zie hierover het onderzoek van Bantema, Westers, Hoekstra, Herregodts & Munneke (2021).

Instellen informatie-/meldpunt voor ouders.	Gemeenten.	Inbedden in bestaande structuren, bijvoorbeeld bij de sociale wijkteams.
Jongeren weerbaarder maken tegen groepsdruk	Onder regie van de gemeente kan die plaatsvinden op school, bij jongerenwerk of via het sociaal wijkteam.	Inzetten van evidence-based interventies voor jongeren. ⁴⁷
Laagdrempelige meldpunten onder de aandacht brengen bij jongeren.	(Lokale) ketenpartners, zoals gemeente, politie, GGD, jeugdpreventieteam, jongerenwerk, etc.	Via de beschikbare kanalen van de ketenpartners

Daarnaast zijn evidence-based interventies die de zich richten op het verminderen van risicofactoren of het versterken van beschermende factoren zinvol. De -indicatieve- empirische bevindingen duiden erop dat deze grotendeels overeenkomen met risicofactoren voor high impact crimes en drugscriminaliteit. Reeds ontwikkelde en/of ingezette interventies voor andere typen jeugdcriminaliteit, kunnen daarom tevens bijdragen aan het tegengaan van hybride straatgeweld.

Opvolging

Wanneer het gaat om de opvolging van een hybride geweldsincident dan zijn kansrijke voorbeelden gevonden van herstelgesprekken tussen dader(s) en slachtoffer(s). Omdat de jeugdige betrokkenen elkaar zowel fysiek als online vaak tegen blijven komen, lijkt dit een zinvolle manier om verdere geweld te stoppen. Daarnaast is het van belang om bij een geweldsincident met een jongere na te gaan in hoeverre er sprake is van een op zichzelf staand delict of om een hybride vorm van geweld met mogelijke meerdere betrokkenen en eerdere pleegmomenten.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Investeren in herstelgesprekken tussen daders en slachtoffers	Jongerenwerk of gemeente HALT (bij vervolging) Overige partijen (bijv. scholen)	Opstellen handreiking en delen van ervaringen.
In kaart brengen van de context in beeld brengen om alle betrokkenen en eerdere pleegmomenten te identificeren (en eventueel een groepsaankpak te starten).	Gemeente, i.s.m. politie, OM en andere partners (zoals jongerenwerk).	Analyse van bekende informatie bij verschillende ketenpartners.

⁴⁷ Zie voor werkzame elementen: Kovacs, S., S. Noor, E. Cankor & J. Geerlings (2021). *Wat werkt bij het versterken van weerbaarheid van jongeren*. Movisie/Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport.

		Indien mogelijk via bestaande structuren en convenanten, zoals zorg- en veiligheidshuizen ⁴⁸ .
Inzet bestuurlijke instrumentarium, zoals gebiedsverboden	Gemeenten	In integraal overleg o.b.v. een bestuurlijke rapportage

8.3.5. RIJKSOVERHEID

Hoewel de aanpak van geweld met een online component lokaal plaatsvindt, is er een belangrijke rol weggelegd voor de Rijksoverheid wanneer het gaat om het ontwikkelen van instrumentarium en juridische kaders. Ook het maken van afspraken met sociale media platforms, zodat jongeren zich veiliger online kunnen bewegen⁴⁹ is weggelegd voor de Rijksoverheid. De ervaring van professionals is dat dat sociale mediaplatforms niet altijd voldoende verantwoordelijkheid nemen om het exposen en delen van geweld via hun platforms tegen te gaan. Het ontbreekt thans aan afdoende (internationale) bindende afspraken met dergelijke platforms om hybride geweld tegen te gaan en jongeren hiertegen te beschermen. Tot slot is het zinvol om de mogelijkheden te verkennen voor anonieme, laagdrempelige meldkanalen voor jongeren en waar ze beelden kunnen delen van geweld.

Aanbeveling	Voor wie	Hoe
Ontwikkelen toolbox met informatie over het fenomeen en preventieve en repressieve handelingsmogelijkheden.	Lokale ketenpartners, ouders en jongeren.	Verzamelen en beschikbaar maken van juridische kaders, handreikingen en instrumentarium. ⁵⁰
Ontwikkelen handreiking ouders.	Ouder(s)/verzorger(s) van jongeren.	Opstellen van handreiking voor ouders met daarin hoe ze (signalen van) geweld met een online component kunnen herkennen en wat ze kunnen doen

⁴⁸ Amsterdam heeft bijvoorbeeld het Actiecentrum Zorg- en Veiligheid die investeert in kennis en advies over de online leefwereld van jongeren.

⁴⁹ Hierbij merken we op dat er steeds meer stemmen opgaan om sociale mediagebruik door kinderen aan banden te leggen. In de staat Florida is onlangs een wet ondertekend die kinderen onder de 14 verbiedt om accounts op sociale media te hebben.

⁵⁰ Voor jongeren en wapens heeft het CCV reeds een toolbox ontwikkeld waarin de handelingsmogelijkheden per actor in kaart zijn gebracht. Deze kan ter voorbeeld dienen of mogelijk uitgebreid worden. Zie: [Interventiematrix wapens en jongeren - Het CCV](#).

		als ze (vermoeden) dat hun kind dader of slachtoffer is.
Opstellen landelijke juridisch kader digitaal surveilleren.	Politie en gemeente.	Opstellen landelijke juridisch kader digitaal surveilleren.
Wettelijke afspraken ontwikkelen voor online platforms omtrent het verwijderen van accounts en beelden.	Politie en OM.	In wettelijke afspraken vastleggen over handelen platformen en hierop handhaven.
Verkennen anonieme meldkanalen voor jongeren.		

8.5. REFLECTIE OP HET ONDERZOEK

Dit onderzoek is gestart vanuit een empirisch verschijnsel dat op dat moment, medio 2022, wel af en toe in de media opdook, maar waar verder nog weinig over bekend was. Omdat het hier om een relatief verschijnsel ging hebben we verschillende zoekkanalen en de sneeuwbalmethode gehanteerd om respondenten te vinden die ervaring hadden met deze problematiek en hier meer inzicht in konden verschaffen. Bij de zoektocht naar respondenten is duidelijk geworden dat er vooral veel behoefte was aan meer inzicht, maar dat er nog zeer beperkte kennis en ervaring over is. In vergelijking met andere onderzoeken liepen veel uitgezette 'lijntjes' naar mogelijke respondenten op niks uit.

Om het verschijnsel in brede zin inzichtelijk te maken zijn daarnaast veel verschillende type mogelijke respondenten benaderd in het hele land: verschillende type functies van de politie, professionals van scholen, van gemeenten, jongerenwerkers, journalistiek, mediadeskundigen, etc. We werden vaak doorverwezen naar anderen en kregen gaandeweg meer inzicht in het fenomeen. Tegelijkertijd heeft de gehanteerde methodiek, waarbij gericht gezocht is naar respondenten met ervaring op dit gebied gevolgen voor de representativiteit. Het gaat hier nadrukkelijk om een verkenning, waarbij nader meer gestructureerd onderzoek gewenst is, bijvoorbeeld naar de omvang van de problematiek en een verdieping op kenmerken van daders- en slachtoffers.

Bij het zelf online observeren van beelden van geweld, liepen we tegen dezelfde problemen aan als politieprofessionals; veel beelden worden gedeeld in afgeschermden omgevingen op sociale media. Via anderen hebben we alsnog veel beelden kunnen zien, maar van een systematische selectie van deze beelden is geen sprake geweest. Tevens merken we op dat we ons in dit onderzoek beperkt hebben tot hybride straatgeweld, maar dat dit type geweld zich niet in een vacuüm afspeelt. We zijn in ons onderzoek voorbeelden tegen gekomen van slachtoffers die tevens online geronseld waren voor criminele klusjes of daders die zich tevens met andere vormen van criminaliteit bezig hielden.

Daarnaast kan het hybride straatgeweld in het verlengde liggen van on- of online pesten (en vallen sommige subvormen van cyberpesten onder de geweldsdefinitie).

Wanneer het gaat om de aanpak van hybride straatgeweld geldt tevens dat dit een zoektocht is geweest. Veel bij de - uit eerder onderzoek- bekende projecten bij het onderzoeksteam hielden zich hier niet meer bezig en ook benaderde mogelijke respondenten met een digitale functie, zoals online wijkagenten, hadden hier (nog) geen ervaring mee of hadden intern andere prioriteiten. Om meer inzicht te krijgen in welke interventies daadwerkelijk effect sorteren is een meer gestructureerde evaluatie nodig van de verschillende initiatieven en pilots die regionaal plaatsvinden.

Bronnen

Abbasi, W. A., Irum, S., & Khoso, P. A. (2020). Unpacking Youth Violence: Exploring the Impact of Social Media on Youth Violence in Pakistan. *Sylwan*, 164(12), 286-301.

Anderson, C. A., Berkowitz, L., Donnerstein, E., Huesmann, L. R., Johnson, J. D., Linz, D., Malamuth, N. M., & Wartella, E. (2003). The Influence of Media Violence on Youth. *Psychological Science in the Public Interest*, 4(3), 81-110. https://doi.org/10.1111/j.1529-1006.2003.pspi_1433.x

Baard, L., & Brok, H. (2017, 21 februari). Onur (14) pleegt zelfmoord na ontdekken naaktfoto op Instagram. *AD*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.ad.nl/binnenland/onur-14-pleegt-zelfmoord-na-ontdekken-naaktfoto-op-instagram~afdeae58/>

Bahara, H., & Stoker, E. (2020, 23 augustus). Bedreigingen in de drillrapscene: 'Het is idioot, er staat een beloning van onlinepunten op het hoofd van jongeren'. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/bedreigingen-in-de-drillrapscene-het-is-idioot-er-staat-een-beloning-van-onlinepunten-op-het-hoofd-van-jongeren~b3028673/>

Bantema, W., Westers, S., Hoekstra, M., Herregodts, R., & Munneke, S. (2021). *Black box online monitoring bij gemeenten onderzocht: Een wankel fundament onder een stevige praktijk*. (Politie en Wetenschap - Politiekunde; No. 109). Sdu Uitgevers.

Beerthuizen, M. G. C. J., van Leijsen, E. M. C., & Van der Laan, A. M. (2019). *Risico- en beschermende factoren in de kindertijd en vroege adolescentie voor high impact crime in latere adolescentie en jongvolwassenheid*. Den Haag: WODC.

Bindesbøl Holm Johansen, K., Pedersen, B. M., & Tjørnhøj-Thomsen, T. (2018). Visual gossiping: nonconsensual 'nude' sharing among young people in Denmark. *Culture, Health & Sexuality*, 21(9), 1029–1044. <https://doi.org/10.1080/13691058.2018.1534140>

Boelens, M. (2021). *De digitale wijkagent: veranderaar, specialist, of 'gewoon' wijkagent?*. Politie Nederland/Amersfoort: Boelens Advies.

Boelens, M., & Landsman, W. (2021). *Pionieren in gebiedsgebonden politiewerk*. Politie Nederland/TwynstraGudde. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://bureauandman.nl/wp-content/uploads/2021/01/pionieren-in-gebiedsgebonden-politiewerk.pdf>

Boekhoorn, P. (2019). De aanpak van cybercrime door regionale eenheden van de politie. Van intake van cybercrime naar opsporing en vervolging. Politiekunde 102. Den Haag: Politie & Wetenschap

Broekhuizen, J., Mehlbaum, S. & van den Akker, K. (2022). *Digitale perspectief. Leren van 8 digitale projecten binnen de GGP*. Politie. In opdracht van de portefeuillehouder Gebiedsgebonden Politie.

CBS (2018). *Digitale veiligheid & criminaliteit 2018*. CBS. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://www.cbs.nl/-/media/_pdf/2019/29/veiligheid-en-criminaliteit.pdf

CBS (2023). *Online Veiligheid en Criminaliteit 2022. Tabellenoverzicht*. CBS. Gedownload juni 2024, van [Online Veiligheid en Criminaliteit 2022 | CBS](#).

Chikwe, F. C., Eneh, N. E., & Akpuokwe, U. C. (2024). Conceptual framework for global protection against technology-enabled violence against women and girls. *International Journal of Science and Research Archive*, 11(2), 279–287. <https://doi.org/10.30574/ijrsra.2024.11.2.0415>

Chiu, Y. N., Leclerc, B., & Townsley, M. (2011). Crime script analysis of drug manufacturing in clandestine laboratories. *British Journal of Criminology*, 51(2), 355-374. <https://doi.org/10.1093/bjc/azr005>

Cornish, D. (1994). The procedural analysis of offending and its relevance for situational prevention. *Crime Prevention Studies*, 3(1), 151-196.

Cornish, D. B., & Clarke, R. V. (2002). Analyzing organised crime. *Rational choice and criminal behavior: recent research and future challenges*, 32, 41-63. Routledge.

De Boer, H., Ferwerda, H., & Kuppens, J. (2022). *Do or Don't. Kennissynthese Ingroeimechanismen En Rekruteringsprocessen van Jongeren in de Georganiseerde Criminaliteit*. Arnhem: Bureau Beke. <http://hdl.handle.net/20.500.12832/3154>.

De Cuyper, R. H., & Weijters, G. (2016). *Cybercrime in cijfers*. WODC. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van [https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/923/mem2016-1-volledige-tekst_tcm28-74175.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=Cybercrime%20in%20brede%20zin%20omvat,geld%20\(UNODC%2C%202013\)](https://repository.wodc.nl/bitstream/handle/20.500.12832/923/mem2016-1-volledige-tekst_tcm28-74175.pdf?sequence=1&isAllowed=y#:~:text=Cybercrime%20in%20brede%20zin%20omvat,geld%20(UNODC%2C%202013))

De Graaf, P. (2018, 14 december). Minderjarigen vervolgd voor verspreiden van naaktfoto 14-jarige Önur. *De Volkskrant*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.volkskrant.nl/nieuws-achtergrond/minderjarigen-vervolgd-voor-verspreiden-van-naaktfoto-14-jarige-onur~bf1bb1d3/>

De Jong, J. D. A. (2007). *Kapot moeilijk: een etnografisch onderzoek naar opvallend delinquent groepsgedrag van 'Marokkaanse' jongens*. [Thesis fully internal (DIV), University of Groningen]. Aksant Academic Publishers.

De Jong, J. (2023). *Jongline. Een handreiking voor veiligheids- en zorgprofessionals over fenomenen, gevaren en kansen in de online leefwereld van jongeren*. Actiecentrum Veiligheid en Zorg Amsterdam-Amstelland. Gedownload juli 2024, van [Overzicht thema's AcVZ - Gemeente Amsterdam](#).

Demeyere, Y. (2022, 22 december). Geweld maakt deel uit van drillrap. *De Standaard*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://www.standaard.be/cnt/dmf20221221_97870288

De Nieuws BV. (2018, 2 november). Tieners worden afgeperst en bedreigd: 'Jongeren worden steeds harder'. *NPO Radio 1*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.nporadio1.nl/nieuws/achtergrond/4064cc5d-0a45-4cd0-b431-c846880979a9/tieners-worden-afgeperst-en-bedreigd-jongeren-worden-steeds-harder>

Domenie, M. M. L., Leukfeldt, E. R., Van Wilsem, J. A., Jansen, J., & Stol, W. Ph. (2013). Slachtofferschap in een gedigitaliseerde samenleving: Een onderzoek onder burgers naar e-fraude, hacken en andere veelvoorkomende criminaliteit [Victimization in a digitized society: A study among citizens of e-fraud, hacking, and other common crimes]. Boom Lemma Uitgevers

El Hadioui, I. (2011). *Hoe de straat de school binnendringt*. Van Gennep.

Elsaesser, C., Patton, D. U., Weinstein, E., Santiago, J., Clarke, A., & Eschmann, R. (2021). Small becomes big, fast: Adolescent perceptions of how social media features escalate online conflict to offline violence. *Children and youth services review*, 122. <https://doi.org/10.1016/j.childyouth.2020.105898>

Gorissen, M., El Akehal, J., Weerman, F., & Van de Weijer, S. (2020). *Het fenomeen online seksueel geweld. Een literatuuronderzoek naar de kennis over omvang, aard en aanpak*. NSCR. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.stoppestennu.nl/sites/default/files/uploads/het-fenomeen-online-seksueel-geweld.pdf>

Greer, C., & Reiner, R. (2015). Mediated Mayhem: Media, Crime and Criminal Justice. (5th ed.) In: Maguire, M., Morgan, R. & Reiner, R. (Eds.), *Oxford Handbook of Criminology*. (pp. 245-278). Oxford University Press. Henry, N., & Powell, A. (2018). Technology-Facilitated Sexual Violence: A Literature Review of Empirical Research. *Trauma, Violence, & Abuse*, 19(2), 195-208. <https://doi.org/10.1177/1524838016650189>

Vugts, P. (2022, 1 september). Drillrapvete FOG en KSB: achter het geweld schuilt vooral een wereld vol angst. *Het Parool*. Geraadpleegd op 13 maart 2024 van <https://www.parool.nl/amsterdam/drillrapvete-fog-en-ksb-achter-het-geweld-schuilt-vooral-een-wereld-vol-angst~b250a4bf/>

ANP (2022, 26 november). OM eist 9 jaar cel tegen leiden Amsterdamse drillrapgroep voor schieten bij Pier in Scheveningen. *Het Parool*. Geraadpleegd op 13 maart 2024 van <https://www.parool.nl/nederland/om-eist-9-jaar-cel-tegen-leider-amsterdamse-drillrapgroep-voor-schieten-bij-pier-in-scheveningen~b00cfbc1/?referrer=https://www.google.com/>

Het Parool (2023, 26 maart). Jeugddetentie voor schietpartij op klaarlichte dag in drillrapvete. *Het Parool*. Geraadpleegd 13 maart, van <https://www.parool.nl/amsterdam/jeugddetentie-voor-schietpartij-op-klaarlichte-dag-in-drillrapvete~b20ca5a7/>

Laumans, W., & Vugts, P. (2023, 23 juni). Grote zorgen over groep gewelddadige kinderen in Amsterdam-Zuidoost. *Het Parool*. Geraadpleegd op 19 maart 2024 van <https://www.parool.nl/nederland/om-eist-9-jaar-cel-tegen-leider-amsterdamse-drillrapgroep-voor-schieten-bij-pier-in-scheveningen~b00cfbc1/?referrer=https://www.google.com/>

Hoeben, E. (2023). Drill rap en jeugdcriminaliteit: hoe je risico's kunt signaleren bij je kind. *NSCR*. Geraadpleegd op 13 maart 2024, van [Drill rap en jeugdcriminaliteit: hoe je risico's kunt signaleren bij je kind – NSCR BLOG](#).

Ilan, J. (2020). Digital street culture decoded: Why criminalizing drill music is street illiterate and counterproductive. *British Journal of Criminology*, 60(4), 994-1013. <https://doi.org/10.1093/bjc/azz086>

Irwin-Rogers, K., & Pinkney, C. (2017). Social media as a catalyst and trigger for youth violence. *Catch22*. Gedownload juni 2024, van [Catch22-Report.pdf \(eugangs.eu\)](#)

Jansen, J., Van Valkengoed, T., Veenstra, S., & Stol, W. (2020). *Level-up! Kennis voor politiewerk in een digitale samenleving*. NHL Stenden Hogeschool/Politieacademie. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://cybersciencecenter.nl/media/1206/2020-12-01-level-up-rapport-def.pdf>

Janssen, J. (2021). Online en offline eengerelateerd geweld. Over niet zulke nieuwe problemen. In: *In naam der wat? Reflecties op politie en politiewerk*, 49-62.

Janssen, J. H. L. J., Dreissen, W. H. B., & Juncker, K. (2022). *Naar een aparte strafbaarstelling van psychisch geweld? Voor- en tegenargumenten*. Expertisecentrum Veiligheid Avans Hogeschool. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://research.ou.nl/ws/portalfiles/portal/45662073/Naar_een_aparte_strafbaarstelling_van_psychisch_geweld.pdf

Janssen, J., & Rasenberg, M. (2017). Dangerous liaisons; Over de relatie tussen eengerelateerd geweld en mensenhandel. *PROCES*, 96(6), 438–447.

<https://doi.org/10.5553/proces/016500762017096006006>

Janssen, J. H. L. J., & Ten Voorde, J. M. (2010). Eengerelateerd geweld en strafvorderlijk beleid. Een analyse van de Aanwijzing huiselijk geweld en eengerelateerd geweld. *Trema Tijdschrift Voor De Rechterlijke Macht*, 33(7), 300-305. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://scholarlypublications.universiteitleiden.nl/access/item%3A2879598/view>

Jolien, B., & Lievens, E. (2016). A legal perspective on the non-consensual dissemination of sexual images: identifying strengths and weaknesses of legislation in the US, UK and Belgium. *International Journal of Law, Crime and Justice*, 47, 31–43. <https://doi.org/10.1016/j.ijlcj.2016.07.001>

Kessels, R. (2023). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2023*. Den Haag: WODC.

Klomp, C. (2016, 10 oktober). Mannen in Nederland veel vaker afgeperst na sekschat. *AD*. Geraadpleegd op 3 oktober 2019, van <https://www.ad.nl/binnenland/mannen-in-nederland-veelvaker-afgeperst-na-sekschat~a3cb7425>

Kloosterman, R., & van Beuningen, J. (2015). Jongeren over sociale media. *Den Haag, The Netherlands: CBS*.

Kovács, Z., Noor, S., Çankor, E., & Geerlings, J. (2021) *Wat werkt bij het versterken van weerbaarheid van jongeren?* Movisie/Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport

KNAW, NFU, NWO, TO2, Vereniging Hogescholen, & VSNU. (2018). *Nederlandse gedragscode wetenschappelijke integriteit*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.universiteitenvannederland.nl/files/documenten/Nederlandse%20gedragscode%20wetenschappelijke%20integriteit%202018.pdf>

Kombijdepolitie.nl (z.d.). [Digitale recherche: cybercrime aanpakken | Kombijdepolitie](#). Geraadpleegd 11 november, 2024.

Kort, J. & Spithoven, R. (2021). *De coronacrisis als cyberkeerpunt? Op zoek naar lokaal handelingsperspectief in de aanpak van gedigitaliseerde criminaliteit*. Politie. Geraadpleegd op 5 oktober 2022, van [Kort-Spithoven-2021-De-Coronacrisis-als-cyberkeerpunt-gecomprimeerd.pdf](#)

Lynes, A., Kelly, C., & Kelly, E. (2020). THUG LIFE: Drill music as a periscope into urban violence in the consumer age. *British Journal of Criminology*, 60(5), 1201-1219. <https://doi.org/10.1093/bjc/azaa011>

Maas, J., & Van den Berg, M. (2022) 'Er lopen hier jongeren rond die niemand meer vertrouwen'. *Augeo magazine*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.augeomagazine.nl/grensoverschrijdend-gedrag/reportage-meelopen-met-wijkagent-thea-uit-almelo>

Mahdaoui, F., & de Jong, J.. (2022, 11 oktober). Bijlage 2 - Tijdlijn 'chat op het net' [geanonimiseerd].pdf (pdf). Geraadpleegd op: <https://amsterdam.raadsinformatie.nl/document/12043445/1/09012f97809ba58f>

Mengü, M., & Mengü, S. (2015). Violence and social media. *Athens Journal of Mass Media and Communications*, 1(3), 211-228. <https://doi.org/10.30958/ajmmc.1-3-4>

Ministerie van Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties. (2022). *Monitor integriteit en veiligheid 2022*. I&O research. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://065.wpcdnnode.com/ioresearch.nl/wp-content/uploads/2022/07/monitor-integriteit-en-veiligheid-2022_definitief-rapport-17-juni-2022.pdf

Moors, H., Rovers, B., & Bouman, N. (2019). *Sociale media, delictgedrag & communicatie. Op zoek naar de 'Buzz' bij plegers van high impact crimes*. Boom Criminologie.

Moors, J. A., & Verweij, A. C. (2022). *Ontmaskering: Een literatuur- en praktijkonderzoek naar 'exposen'*. P&W verkenningen 87. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://research.ou.nl/ws/portalfiles/portal/44484169/politierapport.pdf>

Mortelmans, D. (2018). Rapporteren van kwalitatief onderzoek. In: Decorte, T., & Zaitch, D. (red). *Kwalitatieve methoden en technieken in de criminologie*. Acco, 513-553.

NOS Nieuws. (2021, 29 juli). Jongen van 15 doodgestoken in Rotterdam. NOS. Geraadpleegd 11 november 2024, van [Jongen van 15 doodgestoken in Rotterdam](#)

NOS Nieuws. (2021, 30 juli). Moeder doodgestoken jongen Rotterdam heeft veel vragen, verdachte opgepakt. NOS. Geraadpleegd 11 november 2024, van [Moeder doodgestoken jongen Rotterdam heeft veel vragen, verdachte opgepakt](#)

NOS Nieuws. (2021, 2 augustus). Ruzie was mogelijk oorzaak van dodelijke steekpartij Rotterdam. NOS. Geraadpleegd 11 november 2024, van [Ruzie was mogelijk oorzaak van dodelijke steekpartij Rotterdam](#)

NOS Nieuws. (2022, 12 oktober). 12 jaar cel geëist tegen Nederlander in zaak-Amanda Todd. NOS. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://nos.nl/artikel/2448015-12-jaar-cel-geest-tegen-nederlander-in-zaak-amanda-todd>

NRC. (2021, 30 december). Verdubbeling aantal jonge moordverdachten in 2021. *NRC*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.nrc.nl/nieuws/2021/12/30/criminaliteit-verdubbeling-aantal-jonge-moordverdachten-in-2021-a4073694>

Patton, D. U., Eschmann, R. D., & Butler, D. A. (2013). Internet banging: New trends in social media, gang violence, masculinity and hip hop. *Computers in Human Behavior*, 29(5), A54–A59. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2012.12.035>

Patton, D. U., Hong, J. S., Ranney, M., Patel, S., Kelley, C., Eschmann, R., & Washington, T. (2014). Social media as a vector for youth violence: A review of the literature. *Computers in Human Behavior*, 35, 548–553. <https://doi.org/10.1016/j.chb.2014.02.043>

Peeck, V., Witteveen, Z., & Sikkens-Dokter, E. *Dealers in de dop: Een kwalitatief onderzoek naar jonge aanwas in de drugscriminaliteit in Midden-Nederland*. Nationale Politie, Dienst Regionale Informatie Organisatie, Team Analyse & Onderzoek.

Politie. (2018). Podium voor goed politiewerk. Ontwikkelagenda GGP. *Politie*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://www.eerstekamer.nl/overig/20180704/podium_voor_goed_politiewerk/document
(2022, 21 januari). Nog steeds zorgwekkend veel steekincidenten door jongeren. *Politie*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.politie.nl/nieuws/2022/januari/21/nog-steeds-zorgwekkend-veel-steekincidenten-door-jongeren.html>

Politie. (2022). Begroting en beheerplan politie 2022-2026. *Politie*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://open.overheid.nl/repository/ronl-a927e31f-f040-4db3-aaaa-8812dea9c28b/1/pdf/Begroting%20en%20beheerplan%20Politie%202022-2026.pdf>

Politie. (nb.). Wat doet de politie tegen cybercrime? *Politie*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van [https://www.politie.nl/informatie/wat-doet-de-politie-tegen-cybercrime.html#:~:text=Er%20zijn%20speciale%20teams%20tegen,\(Team%20High%20Tech%20Crim](https://www.politie.nl/informatie/wat-doet-de-politie-tegen-cybercrime.html#:~:text=Er%20zijn%20speciale%20teams%20tegen,(Team%20High%20Tech%20Crim)
e)

Rechtbank Rotterdam. (2022, 1 februari). ECLI:NL:RBROT:2022:634, geraadpleegd 12 februari 2024, van [ECLI:NL:RBROT:2022:634, Rechtbank Rotterdam, 10-203939-21 en 10-105052-21 \(ter terechtzitting gevoegd\) \(rechtspraak.nl\)](#)

Rijksoverheid. (2023, 20 maart). Toenemend steekwapenbezit onder jongeren baart zorgen. *Ministerie van Justitie en Veiligheid*. Geraadpleegd 2 april 2024, van [Toenemend steekwapenbezit onder jongeren baart zorgen | Ministeries | Rijksoverheid.nl](#)

Rijksoverheid. (z.d.). Preventie met gezag. Geraadpleegd 11 november 2024, van [Preventie met Gezag | Rijksregelingen | Nationaal Programma Leefbaarheid en Veiligheid](#)

Rijksoverheid. (2024, 4 april). Gemeenten extra gesteund in aanpak van jeugdcriminaliteit.

Rijksoverheid. Geraadpleegd 10 april, van [20 gemeenten extra gesteund in aanpak van jeugdcriminaliteit | Nieuwsbericht | Rijksoverheid.nl](#)

Rijnmond. (2023, 20 november). Jongens melden zich bij politie voor pestvideo's waarin kinderen op knieën 'sorry baas' moeten zeggen. *Rijnmond*. Geraadpleegd 10 april, van [Jongens melden zich bij politie voor pestvideo's waarin kinderen op knieën 'sorry baas' moeten zeggen - Rijnmond](#)

RIVM. (2023). *Gezondheidsmonitor jeugd 2023*. RIVM. Gedownload juni 2024, van [Gezondheidsmonitor Jeugd 2023 | Gezondheidsmonitor \(monitoregezondheid.nl\)](#)

Roks, R., & Van den Broek, J. B. A. (2017). #HOUHETSTRAAT: straatcultuur op sociale media? *Tijdschrift over Cultuur & Criminaliteit*, 7(2). 31-50.

Roks, R.A., & Van den Broek, J.B.A. (2020). *Cappen voor clout? Een verkennend onderzoek naar Rotterdamse jongeren, drill en geweld in het digitale tijdperk*. Erasmus School of Law & Partner in Crime. Geraadpleegd 11 november 2024, van [CAPPEN-VOOR-CLOUT-2020-Roks-Van-den-Broek.pdf](#)

Rombouts, M., Morren, K., Van Dorsselaer, S., Tuithof, M., & Monshouwer, K. *Scholierenmonitor*. Trimbos-Instituut. Geraadpleegd op 11 november 2024 van <https://www.cijfers.trimbos.nl/scholierenmonitor>

Schiks, J., Van 't Hoff-de Goede, S., & Leukfeldt, R. (2022). *Op zoek naar de parels bij de lokale aanpak van cybercriminaliteit en gedigitaliseerde criminaliteit*. P&W verkenningen 89. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.politieenwetenschap.nl/download/?i=95f7d8ca245feb79fab6c06696ca9ac9ca3f8bbfa5e66dea&p=55fef1e153e809d13c0cbf67ad4337d6171c999006601a1f>

Schram, K., De Jong, M., & Eysink Smeets, M. (2020). *Exposen exposed. De gevolgen van online slut-shaming voor jonge vrouwen met een migratieachtergrond in het hoger beroepsonderwijs*. Hogeschool INHolland. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://surfsharekit.nl/objectstore/636ba172-c24e-4829-9a6c-8ad4c88cdfb6>

Servaas, L., Weerman, F., & Fischer, T. (2021). *Risico-, versterkende en beschermende factoren voor crimineel gedrag*. Geraadpleegd van <http://hdl.handle.net/1765/135248> Spithoven, R. (2020). *Verbonden risico's. Maatschappelijke veiligheid in de black box society*. Boom Criminologie.

Stol, W. (2018). Politiewerk is ... werken in een digitale samenleving. *Tijdschrift voor de Politie*, 80(5), 22-25. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.politieacademie.nl/kennisenonderzoek/kennis/mediatheek/pdf/94702.pdf>

Suler, J. (2004). The online disinhibition effect. *CyberPsychology and Behavior*, 7(3), 321-326. <https://doi.org/10.1089/1094931041291295>

Terpstra, J., Fyfe, N. R., & Salet, R. (2019). The abstract police: A conceptual exploration of unintended changes of police organisations. *The police journal*, 92(4), 339-359.

<https://doi.org/10.1177/0032258X18817999> Terpstra, J., Salet, R., Van Duijneveldt, I., & Havinga, T. (2021). *Onderzoek naar basisteams in een digitale en superdiverse samenleving*. Politiewetenschap 124. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.politeienwetenschap.nl/publicatie/politiewetenschap/2021/gebiedsgebonden-politiewerk-in-ontwikkeling-370>

Valkenburg, P. (2014). *Schermgaande jeugd. Over jeugd en media*. Prometheus.

Van Amersfoort, P., Smit, L., & Rietveld, M. (2002). *Criminaliteit in de virtuele ruimte*. DSP-groep. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van https://www.dsp-groep.nl/wp-content/uploads/02_23_Criminaliteit-in-de-Virtuele-Ruimte_23-2002.pdf

Van den Broek, J. B. A., & Roks, R. (2023). *Inspiratiedocument aanpak problematisch groepsgedrag in het digitale tijdperk*. Partner in Crime & Erasmus School of Law.

Van den Broek, J. B. A., De Jong, J., & Moussaid, Y. (2022). *Handreiking rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid*. Delft, Den Haag & Zoetermeer. Partners in Crime. Geraadpleegd 11 november 2024, van [Handreiking rivaliserend groepsgedrag in een hybride werkelijkheid](#)

Van den Maagdenberg, R. (2021.). *De hyperrealiteit van drillrap*. Yourlab. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://yourlab.nu/interviews/de-hyper-realiteit-van-de-drill-rap>

Van der Laan, A.M., & Goudriaan, G. (2016). *Monitor Jeugdcriminaliteit. Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 1997 tot 2015*. Den Haag: WODC & CBS.

van der Laan, A., Pleysier, S., & Weerman, F. (2020). Hedendaagse jeugdcriminaliteit: nieuwe vragen en enkele antwoorden na een historische daling. *Tijdschrift voor Criminologie*, 62(2-3).doi: 10.5553/TvC/0165182X2020062203001

Van der Laan, A.M., Beerthuisen, M.G.C.J., & Boot, N.C. (2021). *Monitor Jeugdcriminaliteit 2020*. Den Haag: WODC. Geraadpleegd 10 april 2024, van [Monitor Jeugdcriminaliteit 2020 \(wodc.nl\)](#)

- Van der Laan, A.M., Tollenaar, N., Beijers, J., & Kessels, R. (2024). *Ontwikkelingen in de jeugdcriminaliteit 2000 – 2023. Synthese van de bevindingen uit de Monitor Jeugdcriminaliteit*. Den Haag: WODC.
- Van der Wiele, D. (2022, 18 juli). 'Deze generatie laat een spoor na op het internet'. *CCV Secondant*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://ccv-secondant.nl/platform/article/deze-generatie-laat-een-spoor-na-op-het-internet>
- Van Essen, J. (2022, 16 oktober). Jongeren dwingen via Snapchat slachtoffers zichzelf voor schut te zetten: 'Doe je dat niet, krijg je klappen'. *De Gelderlander*. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.gelderlander.nl/tiel/jongeren-dwingen-via-snapchat-slachtoffers-zichzelf-voor-schut-te-zetten-doe-je-dat-niet-krijg-je-klappen~ad8ac62d/>
- Van 't Hoff-de Goede, S., & Jansen, J. (2024). De overlap tussen offline en online geweld in afhankelijkheidsrelaties. Naar een typologie voor professionals. *Proces*, 102(1), 57-66. doi: 10.5553/PROCES/016500762024102001006
- Van Wilsem, J. (2010). Digitale en traditionele bedreiging vergeleken. *Tijdschrift voor Criminologie*, 52(1), 73-87
- Vasquez Reyes, M., Elsaesser, C., Smith Lee, J. R., Santiago Nazario, J., & Stevens, R. (2023). Perceptions of girls and young women on the role of gender and social media conflict implicated in violence. *Journal of Youth Studies*, 1-17. <https://doi.org/10.1080/13676261.2023.2271404>
- Vogelvang, B., Burik, A. V., Van der Knaap, L. M., & Wartna, B. S. J. (2003). *Prevalentie van criminogene factoren bij mannelijke gedetineerden in Nederland*. Woerden/Den Haag: Adviesbureau Van Montfoort/WODC.
- Vugts, P. (2022). Hoe het gezin van Rivaldo (16) de stad uit vluchtte na afpersing. 'Hij zei: mam, jij kunt me niet veilig houden'. *Algemeen dagblad*. Geraadpleegd 11 november, van [Hoe het gezin van Rivaldo \(16\) de stad uit vluchtte na afpersing: 'Hij zei: Mam, jij kunt me niet veilig houden' | Binnenland | gelderlander.nl](#)
- Weerman, F. M., (2017). Social media en smartphones als verklaring voor de daling in jeugdcriminaliteit? *Justitiële Verkenningen*, 43(1), 71–87. doi: 10.5553/JV/016758502017043001005
- Weerman F. M., Roks R. A., Van den Broek J. B. A., & Willink J. C. (2022). *"Het is een probleem, maar niet voor mij". Een onderzoek naar de achtergronden van wapens en wapengeweld onder jongeren in Rotterdam*. Erasmus Universiteit. Geraadpleegd op 1 februari 2023, van <https://www.eur.nl/media/106602>

Wolsink, J., & Ferwerda, H. (2024). *Een scherpe blik op steekwapen problematiek.*

Literatuuronderzoek naar het dragen, bezitten en gebruiken van steekwapens door jongeren, hun risicofactoren en motieven, (effecten van) interventies en kansen voor beleid en aanpak. Arnhem: Bureau Beke.